



T.C.

**ALANYA ALAADDİN KEİKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI**

**ERGENLERİN EBEVEYN TUTUMLARINA YÖNELİK ALGILARI İLE
DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS

ZEHRA AKMAN

DANIŞMAN

PROF. DR. ÖZGE SAKARYALI

ALANYA

2025

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ERGENLERİN EBEVEYN TUTUMLARINA YÖNELİK ALGILARI İLE
DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

ZEHRA AKMAN
Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı
Çocuk Gelişimi Programı

Danışman
PROF. DR. ÖZGE SAKARYALI

ALANYA
2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Zehra AKMAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmam süresince bilgi birikimi, akademik rehberliği ve her daim hissettirdiği içten desteğiyle yolumu aydınlatan, deneyim ve önerileriyle gelişimime büyük katkı sağlayan değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Özge SAKARYALI'ya ve ailesine en içten dileklerle teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerinden yararlanma fırsatı bulduğum, mesleki bakış açımı geliştirmeme yardımcı olan hocalarım, Sayın Prof Dr. Münevver CAN YAŞAR, Sayın Prof. Dr. Meltem Soylu ve Sayın Doç. Dr. Didem TÜRKOĞLU teşekkür ederim.

Lisans sürecimden bu yana üzerimde kalıcı etkiler bırakan, ilham verici tutumlarıyla alana karşı olan merakımı destekleyen ve her zaman örnek aldığım kalbimde yeri olan kıymetli hocalarım Sayın Prof. Dr. Belma TUĞRUL ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatma Selay ÖZGÜL'e teşekkür ederim.

Tez savunma sürecimde bilgi ve değerlendirmeleriyle çalışmama önemli katkılar sunan bizleri kırmayıp katılım sağlayan Sayın Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK'e teşekkür ederim.

Bu akademik yolculukta beni her zaman destekleyen bu sürece başlamamda ve devam etmemde maddi- manevi desteğini bir an olsun esirgemeyen canım aileme teşekkür ederim.

Son olarak yüksek lisans sürecine beraber başladığımız fikir alışverişı ve desteğiyle tez sürecime katkı sağlayan değerli arkadaşım Tefvik GÜNDOĐMUŐ'a teşekkür ederim.

ÖZET

ERGENLERİN EBEVEYN TUTUMLARINA YÖNELİK ALGILARI İLE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Zehra AKMAN

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

Mayıs, 2025 (133)

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Nicel araştırma yöntemlerinden kesitsel tarama modeliyle yürütülen bu çalışmada, veriler “Demografik Bilgi Formu”, “Anne Baba Tutum Ölçeği” (ABTÖ) ve “Güçler ve Güçlükler Anketi” (SDQ) aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Antalya ilinin Kemer ilçesinde 2024-2025 eğitim öğretim yılında ortaokul ve liseye devam eden 386 ergen öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri Bağımsız Örneklem t Testi, Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Pearson Korelasyon Analizi, Spearman Brown Korelasyon Analizi aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda ergenlerin en yüksek düzeyde kontrol/denetleme, en düşük düzeyde ise psikolojik özerklik algısına sahip oldukları bulunmuştur. Cinsiyet faktörüne bağlı olarak sadece kontrol/denetleme algısında anlamlı farklılık bulunmuş, kız ergenlerin ebeveynlerine yönelik algılarının erkeklerden daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin demografik özelliklerine göre uygulanan analizlerde, özellikle babaların yaşı arttıkça çocuklar tarafından algılanan kontrol/denetim düzeyinin azaldığı gözlenmiştir. Ayrıca doğum sırası değişkenine bağlı olarak ikinci sırada doğan ergenlerin dikkat eksikliği ve hiperaktivite düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Edinilen bulgular ışığında ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme tutumlarının artmasının, davranışsal güçlükleri azalttığı ve olumlu sosyal davranışları desteklediği görülmektedir. Sonuç olarak; ergenlerin psikososyal uyumlarında ebeveyn tutumlarının belirleyici bir rol oynadığı ve ebeveynlerin demokratik ve destekleyici tutumlar benimsemelerinin çocukların sağlıklı gelişimlerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik dönemi, davranış problemleri, ebeveyn tutumları, ebeveyn tutumlarına yönelik algı.



ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' PERCEPTIONS OF PARENTAL ATTITUDES AND BEHAVIOURAL PROBLEMS

Zehra AKMAN

The Major of Field of Child Development

Alanya Alaaddin Keykubat University, The Institute of Graduate Education,

May, 2025 (133)

The aim of this study is to investigate the relationship between adolescents' perceptions of parental attitudes and behavioural problems. In this study, which was conducted with the cross-sectional survey model, one of the quantitative research methods, data were collected through the 'Demographic Information Form', 'Parental Attitude Scale' (PAS) and 'Strengths and Difficulties Questionnaire' (SDQ). The study group consisted of 386 adolescent students attending secondary and high school in Kemer district of Antalya province in the 2024-2025 academic year. Simple random sampling method was used to determine the study group. The research data were analysed through Independent Samples t Test, Mann Whitney U and Kruskal Wallis H tests, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Pearson Correlation Analysis, Spearman Brown Correlation Analysis. As a result of the study, it was found that adolescents had the highest level of control/supervision and the lowest level of psychological autonomy perception. Depending on the gender factor, a significant difference was found only in the perception of control/supervision, and it was observed that the perceptions of female adolescents towards their parents were higher than those of male adolescents. In the analyses applied according to the demographic characteristics of the parents, it was observed that the level of control/supervision perceived by the children decreased especially as the age of the fathers increased. In addition, depending on the birth order variable, it was found that adolescents born in the second order had higher levels of attention deficit and hyperactivity. In the light of the findings, it is seen that the increase in acceptance/affection, psychological autonomy and control/supervision attitudes

perceived by adolescents from their parents reduces behavioural difficulties and supports positive social behaviours. In conclusion, it can be said that parental attitudes play a decisive role in the psychosocial adaptation of adolescents and the adoption of democratic and supportive attitudes by parents positively affects the healthy development of children.

Keywords: Adolescence, behaviour problems, parental attitudes, perception towards parental attitudes.



İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	Error! Bookmark not defined.
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Amaç	3
1.3. Önem	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1.Uyum ve Davranış Problemleri.....	5
2.2. Uyum ve Davranış Problemlerine Sahip Çocukların Genel Özellikleri ve.....	7
2.2.1.Uyum ve davranış problemi olan çocukların genel özellikleri.....	7
2.2.2. Davranış problemlerinin sınıflandırılması.....	8
2.3. Uyum ve Davranış Problemlerinin Belirlenmesi İçin Bazı Ölçütler	10
2.3.1. Yaşa uygunluk	10
2.3.2. Aşırılık-yoğunluk-miktar.....	11
2.3.3. Süreklilik- sıklık- ısrar.....	12
2.3.4. Cinsel rol beklentisi	12
2.3.5. Kültürel faktörler	13

2.4. Uyum ve Davranış Problemlerine Etki Eden Etmenler	13
2.4.1. Doğum öncesi etmenler	14
2.4.2. Doğum sonrası etmenler	16
2.4.3. Kalıtım ve Biyolojik Nedenler	16
2.4.4. Fiziksel nedenler	17
2.4.5. Temel ihtiyaçların doyurulmaması	18
2.4.5.1. Temel fiziksel ihtiyaçlar	19
2.4.5.2. Temel psikolojik ihtiyaçlar	20
2.4.5.3. Temel sosyal ihtiyaçlar	21
2.4.6. Çevresel ve sosyoekonomik nedenler	22
2.4.7. Sosyokültürel nedenler	23
2.4.8. Okul yaşantısı	24
2.4.9. Anne ve babanın yanlış tutumları	25
2.4.10. Yanlış eğitim	26
2.4.11. Çocuğun hastalığı	27
2.4.12. Kötü alışkanlıklar	28
2.5. Davranış Bozuklukları	30
2.5.1. Saldırganlık	30
2.5.2. Kıskançlık	31
2.5.3. Yalan söyleme	33
2.5.4. Kleptomani	34
2.5.5. Karşıt olma karşı gelme bozukluğu	35
2.6. Uyum Bozuklukları	36
2.6.1. Anksiyete (kaygı)	36
2.6.2. Depresyon	38
2.6.3. Utangaçlık	39
2.6.4. Sosyal içe çekilme (hikikomori)	40

2.7. Anne-Baba Tutumları.....	42
2.7.1. Anne-baba tutumlarını etkileyen faktörler	43
2.7.2. Anne-baba tutumlarının sınıflandırılması.....	44
2.7.2.1. Demokratik-açıklayıcı anne- baba tutumu.....	44
2.7.2.2. Baskıcı ve otoriter anne-baba tutumu	45
2.7.2.3. Aşırı hoşgörülü anne- baba tutumu.....	46
2.7.2.4. İzin verici (müsamahakar) anne-baba tutumu	47
2.7.2.5. Dengesiz, tutarsız ve kararsız anne-baba tutumu.....	48
2.7.2.6. İlgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumu	50
2.7.2.7. Aşırı koruyucu ve istekçi anne-baba tutumu	51
2.7.2.8. İhmalkar anne-baba tutumu	52
2.7.2.9. Mükemmeliyetçi anne- baba tutumu	53
2.7.2.10. Reddedici anne- baba tutumu	54
2.7.2.11. Helikopter anne- baba tutumu.....	55
2.8. Davranış Problemleri ve Aile.....	56
2.8.1. Anne-baba tutumunun davranış problemlerine etkisi.....	56
2.9. Ergenlerin Ebeveyn Tutumlarına Yönelik Algıları ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Araştırmalar	57
2.9.1. Türkiye’de yapılan araştırmalar	57
2.9.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar	63
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	71
3.1. Araştırma Modeli	71
3.2. Çalışma Grubu	71
3.3. Veri Toplama Araçları	74
3.3.1. Demografik bilgi formu.....	74
3.3.2. Anne- baba tutum ölçeği (abtö).....	74
3.3.3. Güçler ve güçlükler anketi (gga)	74

3.4. Verilerin Analizi.....	76
4. BULGULAR.....	78
4.1. ABTÖ Verilerine İlişkin Bulgular	78
4.2. GGA Verilerine İlişkin Bulgular.....	87
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	102
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	102
5.2. Öneriler	109
6. KAYNAKLAR	111
7. EKLER	128
EK 1: Meb Uygulama İzin Belgesi	128
EK 2: Meb Uygulama İzin Belgesi	129
EK 3: Meb Uygulama İzin Belgesi	130
EK 4: Meb Uygulama İzin Belgesi	131
EK 5: Etik Kurul Onayı.....	132
ÖZGEÇMİŞ	133

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Kişisel Bilgilerin Dağılımı.....	72
Tablo 2. Ölçek Puanları Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 3. Ölçek Puanları Normallik Dağılımı.....	77
Tablo 4. Ergenlerin ABTÖ Puanları Betimsel İstatistik Sonuçları.....	79
Tablo 5. Ergenlerin Cinsiyetine Göre ABTÖ Puanları t Testi Sonuçları.....	79
Tablo 6. Ergenlerin Yaşına Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	80
Tablo 7. Ergenlerin Doğum Sırasına Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	81
Tablo 8. Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	81
Tablo 9. Ergenlerin Annelerinin Yaşına Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	82
Tablo 10. Ergenlerin Babalarının Yaşına Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	83
Tablo 11. Ergenlerin Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	84
Tablo 12. Babalarının Öğrenim Durumuna Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	85
Tablo 13. Ergenlerin Annelerinin Mesleğine Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları....	86
Tablo 14. Ergenlerin Babalarının Mesleğine Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları....	86
Tablo 15. Ergenlerin Aile Aylık Gelirine Göre ABTÖ Puanları ANOVA Sonuçları.....	87
Tablo 16. Ergenlerin GGA Puanları Betimsel İstatistik Sonuçları.....	88
Tablo 17. Ergenlerin Cinsiyetine Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	89
Tablo 18. Ergenlerin Yaşına Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	90
Tablo 19. Ergenlerin Doğum Sırasına Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	91
Tablo 20. Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	92
Tablo 21. Ergenlerin Annelerinin Yaşına Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	93
Tablo 22. Ergenlerin Babalarının Yaşına Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	94
Tablo 23. Ergenlerin Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	95
Tablo 24. Ergenlerin Babalarının Öğrenim Durumuna Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	96
Tablo 25. Ergenlerin Annelerinin Mesleğine Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	98
Tablo 26. Ergenlerin Babalarının Mesleğine Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	99
Tablo 27. Ergenlerin Ailelerinin Aylık Gelirine Göre GGA Puanları Analiz Sonuçları.....	100
Tablo 28. Ergenlerin ABTÖ ve GGA Puanları Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	101
Tablo 29. Ergenlerin GGA Puanlarının Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları..	101

SİMGELER ve KISALTMALAR

ABTÖ	Anne- Baba Tutum Ölçeği
Akt.	Aktaran
BDT	Bilişsel Davranışçı Terapi
DEHB	Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu
DSM-5	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders/ Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı
EMDR	Eye Movement Desensitization and Reprocessing/ Göz Hareketleri ile Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme Tekniği
GGA	Güçler ve Güçlükler Anketi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
Vd.	Ve diğerleri
ZE	Zihinsel Engellilik

1. GİRİŞ

Ruh sağlığı tıpkı fizyolojik sağlık gibi insanları çok fazla etkilemektedir. Ruhsal açıdan sorunları olan bireyler, içinde oldukları ruh halinden ve yaşadıkları tecrübelerden huzursuz olurken etrafındaki insanlar da bu olumsuz durumdan etkilenebilirler (Durak, 2017). Problem davranışların bir kısmı, gelişim aşamalarının bir bölümü olarak görülebilir. Ancak gelişim aşamalarının bitiminden sonra da devam ediyorsa problem davranış olarak ele alınmaktadır. Çocukların ve ergenlerin çevresindekilerle dengeli bir Şekilde uyum sağlama sürecinde karakteristik özellikleri ve çevresel faktörleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreç hem çocukların ve ergenlerin kalıtımsal özelliklerini hem de hayatlarının ilerleyen dönemlerinde karşılaştıkları tecrübeleri kapsayan iki ana unsur tarafından Şekillenmektedir. Bu unsurlar, bazı çocuklara ve ergenlere karşılaştıkları problemlerle başa çıkma becerisi verirken bazı çocuklarda ve ergenlerde uyum problemlerine sebep olabilir (zbey, 2010).

ocuk ve ergenlerde problem davranışlara, özellikle günlük aktiviteler esnasına meydana gelen çeşitli durum ve davranışlara, ilk olarak çocukların ve ergenlerin yaşadığı dönemin bir yansıması olarak bakılmalı, günlük olağan akışın bir neticesi olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmalıdır. Eğer problem davranış, günlük olağan akışın bir parçası olarak algılanıyorsa bir problem durumu yoktur. Ancak ocuk ve ergenin zarar görme durumu söz konusu ise doğru bir yöntemle müdahale edilmelidir (Yumuş, 2013).

Çocukların ve ergenlerin yaşadığı her gelişim evresinin kendine has nitelikleri vardır. Örneğin ocuklar daha somut düşünme eğilimindeyken ergenler soyut düşünme yeteneğine daha fazla sahip olmaya başlarlar. Bu nedenle anne-babalar, bakım verenler ve öğretmenler, çocukların ve ergenlerin ruhsal gelişimine yardımcı olmak için her iki grubun da gelişim evrelerine ait ruhsal özellikleri ve her evrede gelişen karakter özelliklerini iyi bilmelidirler (Bakırcıoğlu, 2015). Çocuklar, genellikle daha bağımlı ve yönlendirmeye açıkken ergenler bağımsızlıklarını kazanma çabası içindedir ve kendi hayatları ile ilgili kararları kendileri almak isterler (zdemir vd., 2011) ve bu kimlik gelişimi önemli bir aşamadır. Bu sebeple gelişimsel süreçte yaşanan bu farklar, bakım ve eğitim yöntemlerinin farklı olmasını gerektirir.

Çocukların ve ergenlerin sosyal-duygusal gelişim dönemlerinin dengeli bir gelişim gösterebilmesinde aile ortamı önemli bir etkidir. Çocukların ailesi ve ailesinin

bulunduğu çevreyle alakalı faktörler, çocuk ve ergene iyi veya kötü davranış biçimleri kazandırmaktadır (Özbey, 2010). Aile, özellikle çocukluk döneminde daha fazla ana etkindir, ancak ergenlik döneminde aile ile ilişkiler değişebilir ve arkadaş çevresi, toplumsal kurallar gibi dış etkenler daha etkili hale gelebilir. Bu nedenle sosyal çevrenin ve aile içindeki etkileşimlerin her iki dönemde de çok önemli olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir (Bayhan vd., 2010).

Aile ve aile ortamının dışında çocukların ve ergenlerin günlerinin büyük bir bölümünü geçirdiği okul yaşantısındaki sosyal ortam ve okul yaşantısının oldukça önemli bir figürü olan öğretmen de çocukların ve ergenlerin davranışlarını olumlu veya olumsuz bir şekilde şekillendirebilmektedir. Okul, özellikle ergenlik döneminde sosyal kimliklerin gelişmesi açısından belirleyici bir rol oynar. Bu sebeple çocukların ve ergenlerin daha olumlu bir ruh halinde olmaları, daha çok aile, okul ve öğretmenlerin kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirmelerine bağlıdır (Bakırcıoğlu, 2015).

Çocukların ve ergenlerin problem davranışları problem davranışın ortaya çıktığı koşullara, şiddetine ve bu davranışı algılayan kişiye göre değişiklik gösterse de çoğu zaman ev ve sınıf ortamında öğrenim ve öğretim sürecini önleyen ya da aksatan davranışlar olarak da görülmektedir (Yumuş, 2013). Çocuklar ve ergenler yaşadıkları duygusal ve psikolojik gelişim süreçleri yönünde çevresel etmenlerden farklı şekillerde etkilenebilirler. Bu durum özellikle ergenlikte görülen kimlik arayışı ve bağımsızlık mücadelesi ile de ilişkilidir (Çankırılı, 2014).

1.1. Problem

Bu araştırmanın problemi, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasında ilişki olup olmadığının incelenmesidir.

Araştırmanın Alt Problemleri

- Ergenlerin anne baba tutumlarına yönelik algıları nasıldır?
- Ergenlerin cinsiyetlerine göre ebeveyn tutumlarına yönelik algıları nasıldır?
- Ergenlerin ebeveynlerin demografik bilgilerine göre ebeveyn tutumlarına yönelik algıları nasıldır?
- Ergenlerin davranış problemleri demografik bilgilerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasında bir ilişki var mıdır?

1.2. Amaç

Araştırmanın amacı, 2024-2025 eğitim öğretim yılında ortaokul ve liseye devam eden ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Bu bağlamda davranış problemlerinin ayrıntılı olarak açıklanarak tanımlanması, ebeveyn tutumlarının detaylı şekilde ortaya konulması ve ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile ergenlerde görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlar arasında yer almaktadır. Elde edilen bulgular, ebeveynler ve eğitimciler için önemli bilgiler sağlayacak ve ergenlerde görülen davranış problemleriyle başa çıkmak için etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca araştırma, ebeveyn tutumları ve ergenlerin davranış problemleri hakkında farkındalık yaratmayı da hedeflemektedir. Son olarak bu konu ile ilgili alanda araştırma yapacak diğer araştırmacılar için önemli bir kaynak oluşturmak da araştırmanın bir diğer amacıdır.

1.3. Önem

Çağımızın önemli sorunlarından olan davranış problemleri, çocuk ve ergenin gelişim döneminin getirdiği doğal sürecin dışında oluşan problem davranışlardır. Bu davranışlar, doğum öncesi biyolojik faktörler, doğum sonrası çevresel faktörler, soyaçekim (kalıtım), fiziksel nedenler, çevresel ve sosyoekonomik nedenler, sosyokültürel nedenler, okul yaşantısı, anne ve babanın yanlış tutumları, yanlış eğitim, çocuğun sağlık durumu (hastalıklar), kötü alışkanlıklar ve temel ihtiyaçların doyurulmaması gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca çocuk ve ergenin kendini ifade edememesi, akademik kaygı, akran zorbalığı, ebeveynlerin boşanması, taşınma ve ölüm gibi etkenler de bu tür problemleri tetikleyebilir.

Davranış problemlerinin özellikle erken çocukluk ve orta çocukluk döneminde tanınıp tedavi edilmesi büyük önem taşır. Bu dönemlerde müdahale edilmeyen davranış problemleri zamanla daha da büyüyerek çocukların ve ailelerinin yaşamlarını olumsuz etkileyebilir ve ergenlik döneminde daha belirgin hale gelebilir. Bu nedenle erken yaşta müdahale, çocukların sağlıklı gelişimi için kritik önemdedir.

Çoğu davranış problemi çocukluk döneminde çözüme kavuşmadığından ergenlik dönemi birçok çocuk için daha zorlu ve sancılı geçebilmektedir. Bu noktada, çocukların ilk iletişim kurdukları kişiler olan anne babaların rolü oldukça büyüktür. Ergenlik

döneminde baskıcı otoriter, ihmalkar anne-baba tutumu veya ilgisiz ve kayıtsız ebeveyn tutumları, çocuklarda karşıt gelme, depresyon ve kaygı gibi davranış problemlerini artırabilir. Dolayısıyla anne-babaların çocuklarına ilgi, sevgi ve anlayışla yaklaşmaları, olumlu bir rol model olmaları ve demokratik bir ebeveyn tutumu sergilemeleri büyük önem taşır.

1.4. Sayıtlar

Ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma şu temel varsayımlara dayanır.

- Yazılı ve sözlü kaynaklardan edinilen bilgilerin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.
- Araştırmada seçilen çalışma grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- Araştırmaya dahil edilen çalışma grubunun ölçme araçlarını objektif, samimi, tarafsız ve doğru şekilde yanıtladığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma şu sınırlılıkları içermektedir.

- Araştırma, 2024-2025 eğitim- öğretim döneminde Antalya ili Kemer ilçesinde ortaokul ve liseye devam eden ergenler ile sınırlıdır.
- Araştırma, “Demografik Bilgi Formu”, “Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)” ve “Anne- Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)”nin ölçtüğü bulgular ile sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen sonuçlar, yapılan istatistiksel analizlerle sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen sonuçlar, çalışma grubunun ölçüm araçlarına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi; uyum ve davranış problemleri, uyum ve davranış problemlerine sahip çocukların genel özellikleri ve sınıflandırılması, uyum ve davranış problemlerinin belirlenmesi için bazı ölçütler, uyum ve davranış problemlerine etki eden etmenler, davranış bozuklukları, uyum bozuklukları, anne-baba tutumları, anne-baba tutumlarını etkileyen faktörler, anne-baba tutumlarının sınıflandırılması, davranış problemleri ve aile, anne-baba tutumunun davranış problemlerine etkisi alt başlıkları altında ele alınmıştır.

2.1.Uyum ve Davranış Problemleri

Erken çocukluk dönemi, çocukların gelişiminin önemli bir kısmının tamamlandığı bir dönemdir. Bu gelişim döneminde birbirinden farklı nedenlerin sonucu olarak oluşan uyum ve davranış problemleri, çocukların ergenlik döneminde sosyal hayatında birtakım güçlükler yaşamasına neden olabilmektedir (Akgül, 2020). Çocukların ve ergenlerin kişilik özellikleri ve yakın çevresi ile olan dengeli ilişkisi, çocuğun yaşadığı tipik gelişimsel süreci gösterebilir. Ancak çocuğun gelişim aşamalarının getirdiği problemler ve sosyal çevresinin olumsuz etkileri çocuk ve ergende sosyal-duygusal travmalara neden olabilir. Çocuklarda ve ergenlerde olumsuz etkilere sebep olan bu durumlar uyum ve davranış bozuklukları olarak tanımlanır (Dursun, 2010).

Çocuk ve ergenlerin kendisi ve çevresiyle uyumlu bir ilişki kurup bunu sürdürebilmelerine uyum denir (Balcıoğlu, 2001). Ancak her çocuk ve ergen yaşamındaki sorunları dışarıya yansıtmaz. Bu nedenle dışarıdan gözlemlenen herhangi bir belirti göstermeyen bir çocuğun veya ergenin her zaman dengeli ve uyumlu olduğundan söz edilemez (Sarp, 1993). Çocuklar ve ergenler, sadece dışarıya yansıttıkları davranışlarıyla değerlendirilememelidir. Çocuğun veya ergenin ruh dünyası, yaşadığı koşullar ve bu koşulları algılama şekli uyum seviyesini etkileyebilir. Bu bakımdan uyum, çocuktan çocuğa değişiklik gösterebilmektedir (Balcı, 1999). Uyumsuz davranışlar sergileyen çocuklar veya ergenler, önemsedikleri kişilerle iletişim sorunları yaşayıp bu kişiler tarafından engellenmelere maruz kalırlarsa uyumsuz davranışlar sergilemeye daha eğilimli olurlar (Kabaalioğlu, 2019). Davranış problemleri ise çocukların ve ergenlerin yeni kazanımlar öğrenmesini kısıtlayan, yaşadığı çevreden uzaklaşmasına neden olan, kendisine veya başka kişilere zarar veren ayrıca çocuk veya ergenin içinde bulunduğu toplumun normlarına uymayan davranışlardır. Davranış problemleri, çocukların ve

ergenlerin değişen fiziksel ve ruhsal faktörlere bağlı olarak içsel bunalımlarının davranışlarına yansıtması sonucu ortaya çıkabilmektedir (Şahin, 2019).

Çocukluk ve ergenlik dönemi, bireyin kişiliğini oluşturan kritik süreçlerdir. Bu dönemde bireyselleşme süreci ile bağlantılı olarak uyumun oluşmadığı durumlarda pek çok ruhsal sorunlar ve davranış bozuklukları ortaya çıkabilir. Çocuklar ve ergenler, gelişim dönemlerinin oluşturduğu beklenen zorluklara aile ve çevredeki olumsuzluklar da eklendiğinde çocukta uyum problemleri görülebilmektedir (Kalyencioğlu, 2010).

Davranış bozuklukları, problem davranışı sergileyen çocuklar ve ergenler, aileler ve toplum açısından kısa ve uzun süreçte ciddi sonuçları olan davranışlardır (Işık, 2023). Aileleri ile uyumlu bir etkileşim kuramayan çocuklar ve ergenler, sosyal çevreleriyle de sıklıkla sürtüşmeli bir iletişim halindedir. Bu durum problemlerin daha çok derinleşmesine yol açabilir ve çözüm arayışlarının önünü kesebilir (Şahin, 2019). Eğer çocuklar ve ergenler, buldukları çevre ile uyumlu bir ilişki devam ettiremiyorsa bu noktada bir problemden bahsedilebilir (Kanlıkılıçer, 2005). Ergenlerin davranış sorunları, hafif sorunlardan daha zorlayıcı olanlara kadar değişen ve tanı ölçütlerini sağlayan, çok çeşitli duygusal ve davranışsal problemleri kapsamaktadır. Bu bozukluklar ergenler, aileler, okullar ve yaşadığı çevre için kısa ve uzun süreçte stres kaynaklarıdır. Ruhsal bozukluğu olan ergenler, etiketlenme, soyutlanma, ayrımcılık, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşım eksikliği ve temel insan haklarının ihlali gibi büyük güçlüklerle karşı karşıyadır (Osman vd., 2019).

Yaşanılan uyum ve davranış problemlerine, uygun yaklaşımlarla müdahale edilmediğinde, farklı uyum ve davranış bozukluklarına yol açmakla birlikte yaşamın ilerleyen süreçlerinde çeşitli uyum ve davranış bozukluklarına da temel hazırlayabilmektedir. Uyum ve davranış bozukluklarının nedenleri; nöropsikolojik, kalıtsal ve çevresel sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bu bozuklukların çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri, gelişimsel düzeylerine göre değişir. Dolayısıyla bu sorunların temel kaynağının doğru bir şekilde tespit edilmesi, doğru teşhis ve etkili müdahale için ilk adımları oluşturur (Aslan, 2009).

2.2. Uyum ve Davranış Problemlerine Sahip Çocukların Genel Özellikleri ve Sınıflandırılması

Bu bölümde uyum ve davranış problemi olan çocukların genel özellikleri ve sınıflandırılmasına yer verilmektedir.

2.2.1.Uyum ve davranış problemi olan çocukların genel özellikleri

Davranış, çocuğun ve ergenin diğer insanlar tarafından gözlemlenebilen tüm eylemleridir. Uyum ise çocuğun ve ergenin iç dünyası ile içinde bulunduğu çevre arasındaki ilişkilerin dengeli bir şekilde kurulması ve bu ilişkinin sürdürülebilmesidir (Buran, 2015). Çocuk ve ergenlerden gelişim sürecinde etrafındaki diğer kişilerle de olumlu ilişkiler kurması ve bu ilişkileri sürdürebilmesi beklenmektedir (Taner Derman vd., 2013; Shaikh vd., 2018; Kadal, 2019). Bu süreçte çocukların ve ergenlerin, karşılaştığı belirli sınırlar veya engeller, çevresiyle olan ilişkilerinin bozulmasına ve uyumsuz davranışların ortaya çıkmasına yol açabilir (Buran, 2015). Davranış problemleri ise okul çağındaki çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyerek hem bireyleri hem de toplumsal normları ihlal eden ve çevrelerine zarar veren davranışlardır (Taner Derman vd., 2013; Shaikh vd., 2018; Kadal, 2019).

İstenmeyen davranışlara etki eden faktörler arasında içsel çatışmalar ve dışsal etkenler bulunur. Özellikle problemlili ebeveyn tutumları ve olumsuz aile yapıları, genetik yatkınlıklarla birleştiğinde kalıcı bozukluklara neden olabilmektedir (Bakırcıoğlu, 2015; Buran, 2015). Çocuğun ve ergenin kişilik özellikleri de çevresiyle sağlıklı ve verimli iletişim kurmada zorluk yaşaması, gelişiminde aksaklıklar meydana gelmesi ve çevresiyle ilişkilerinde istenmeyen davranışların sergilenmesi olasılıkları artmaktadır. Ayrıca gelişim aşamalarının getirdiği zorluklar ve yakınlarının olumsuz tepkileri, çocuk veya ergende uyum ve davranış problemleri oluşturabilir (Çimen Sertbaş, 2006).

Davranış problemi gösteren çocuklar ve ergenler, sergiledikleri bozukluğun türüne göre farklılık gösterebilir ancak genellikle bazı ortak özellikler sergilerler. Bu özellikler her çocukta ve ergende aynı şekilde gözlenmeyebilir ancak çoğu zaman ruhsal ve bedensel durumla bağlantılı olarak içsel çatışmalar dışa vurulabilir (Erginoğlu, 2015). Bu davranış problemleri, çocuğun ve ergenin bedensel ve ruhsal durumuna bağlı olarak içsel çatışmalarını dışa vurduğu bir süreçtir. Çocuğun veya ergenin yaşına uygun değer ve kurallara uyumsuzluk, diğer kişilerin haklarına saygısızlık, bozulmuş aile yapıları, okuldan atılma veya okul reddi, düşük akademik performans gibi durumlarla kendini

gösterebilir (Crawley vd., 2014; Buran, 2015; Erginoğlu, 2015). Uyum ve davranış problemi olan çocuklar ve ergenlerde somatik şikayetler de görülebilir. Baş ağrısı, mide ağrısı, baş dönmesi, kas gerginliği, nefes darlığı, boğulma hissi, göğüs ağrısı, titreme, terleme, çarpıntı gibi fiziksel semptomlar, bu problemlerin somatik etkilerini ortaya koyar (Crawley vd., 2014). Ayrıca anksiyete ve depresyon, ergenlik dönemindeki çocuklarda sıkça karşılaşılan, önemli sıkıntılara yol açan ruh hali bozukluklarıdır. Bu durumlar, sürekli sinirli ya da üzgün ruh haliyle kendini gösterir. Çocuklarda ve ergenlerde, şiddetli öfke patlamaları, orantısız korku, kaygı, intihar düşünceleri gibi ciddi ruhsal belirtiler görülebilir. Çocuklar ve ergenler bu durumlardan kaçma eğiliminde olabilirler. Özellikle sosyal etkileşimden kaçınma, yalnız kalmayı tercih etme gibi davranışlar gözlemlenir (Maina vd., 2016). Sosyal içe dönüklük de bu problemlerin bir yansımasıdır. Bu tür çocuklar, sosyal etkileşimden hoşlanmaz, genellikle mesafeli ve sessiz olurlar (Freyd, 1924; Hills vd., 2001).

2.2.2. Davranış problemlerinin sınıflandırılması

Davranış problemleri; içselleştirilmiş davranış problemleri ve dışsallaştırılmış davranış problemleri olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılmaktadır.

Çocukluk ve ergenlik döneminde görülen içselleştirilmiş davranış problemleri, bireylerin duygusal olarak kendini ifade etmesi yoluyla güçlüklerini iletmesiyle ilgilidir. Bu sorunlar; üzüntülü-kederli olma, isteksizlik, sürekli çevresindeki kişilerin sağlığı ya da gelecekle ilgili olarak endişelenme, bazı hayvanlarla karşı karşıya gelmek istememe, eşyaların yerlerini sürekli kontrol etme, defalarca elini yıkama ve temizleme, fiziksel etkenlere bağlı olmaksızın karın ya da baş ağrısı olduğunu söylemedir (Durak, 2017). İçselleştirilmiş davranış problemleri ayrıca kaygı, korku, bunalım, tedirginlik, sosyal geri çekilme veya izolasyon ve somatik semptomlar gibi şikayetleri de içerir (İyidiker, 2019; Moss vd., 2023). Bunların yanında depresyon, kaygı bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluk, somatizasyon ve şizofreni de görülebilir (Durak, 2017). İçselleştirilmiş davranış problemleri, doğası gereği daha gizli olup utangaçlık, içine kapanma ve depresyon gibi durumları kapsadığı için genellikle dışsallaştırılmış davranış problemlerine kıyasla daha geç fark edilir. Bu nedenle bu tür problemler çoğu zaman geç teşhis edilir ve bu nedenle müdahale süreci de gecikebilir (Buran, 2015; Weist vd., 2018). İçselleştirilmiş davranış problemi semptomları gösteren çocuklar üzüntü, düşük dikkat düzenlemesi ve düşük dürtüsellik gibi durumlara daha yatkındır (Eisenberg vd., 2001). İçselleştirilmiş davranış problemleri için risk faktörleri arasında; olumsuz aile ortamları,

ebeveynlik tarzı, ebeveyn ruh sağlığı, çocuk mizacı, sorunlu akran ilişkileri ve stresli yaşam olayları yer almaktadır (Helland vd., 2020). Anksiyete, depresyon ve travma gibi içselleştirilmiş davranış problemleri, çocuk ve ergenlerde önemli sıkıntılara, kişiler arası sorunlara, aile çatışmalarına, okul zorluklarına (örneğin düşük notlar, uzaklaştırma, okuldan atılma, okulu bırakma) ve intihar gibi riskli davranışlarda bulunma olasılığının artmasına yol açarak yaşamın diğer alanlarında bozulmuş işlevsellikle ilişkilidir. Bu ciddi sonuçlar göz önüne alındığında içselleştirilmiş davranış problemleri yaşayan çocuk ve ergenlere yönelik etkili hizmetlere erişimin artırılması ve bu hizmetlerin sunumunun iyileştirilmesi için yenilikçi stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır (Weist vd., 2018).

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde görülen davranış bozukluklarından biri dışsallaştırılmış davranış problemleridir (Işık, 2023). Öz ve dış kontrolün düşüşüyle gözlemlenen öz denetimini sağlayamama, gözdağı verme, anti sosyallik, saldırganlık, arkadaşlarına ve öğretmenlerine karşı bedensel veya sözel zarar verme, yüksek düzeyde hareket gösterme, şiddet ve kuralları çiğneme gibi istenilmeyen davranışları kapsamaktadır (İyidiker, 2019; Battal, 2023). Ayrıca davranım bozukluğu, karşıt olma-karşı gelme bozukluğu (Durak, 2017), dikkatini belirli bir işte sürekli yoğunlaştıramama, aşırı hareketli olma, yalan söyleme, eşyalara ya da hayvanlara zarar verme, çevresindeki kişilerin rehberliklerine karşı direnç gösterme şeklinde görülebilir (Durak, 2017). Bu tür davranışlar, sadece davranışı gösteren çocuğu ya da ergeni değil aynı zamanda çevresindekileri de olumsuz etkiler. Özellikle bu tür davranışlar çocukların veya ergenlerin arkadaş ilişkilerinde ve sosyal çevrelerinde tehlikeler oluşturabilir (Durak, 2017; İyidiker, 2019; Battal, 2023).

Dışsallaştırılmış davranış problemleri, çocukların veya ergenlerin bireylerarası ilişkilerinde, örneğin saygı görme ve etkili iletişim kurma gibi önemli becerilerde sorunlar yaşamasına yol açabilir (Işık, 2023). Erken çocukluk ve ergenlik dönemlerinde dışsallaştırılmış davranış problemlerine yol açacak etkenlerin tanınması ve bu yönde gerekli müdahale yöntemlerinin uygulanması önemlidir (Akçınar vd., 2018). Bu davranışların dışa dönük niteliği olduğu için ebeveynler ve çevre tarafından çok daha kolay fark edilebilmektedir. Ebeveynlerin olumlu yaklaşımları problem davranışı azaltırken uygun olmayan yaklaşımlar problem davranışı ortaya çıkaran birçok tetikleyici öncülünden biri olabilir. Bununla birlikte bu davranışlara müdahalede ebeveynlerin bildiği yaklaşımlar her zaman yeterli olmayabilir. (Işık, 2023). Ayrıca ergenlik döneminde

çocukların gelişimsel ihtiyaçları ve psikolojik durumları farklılıklar gösterdiği için dışsallaştırılmış davranış problemlerine yönelik yapılan müdahalelerin de döneme uygun olması gerekmektedir.

2.3. Uyum ve Davranış Problemlerinin Belirlenmesi İçin Bazı Ölçütler

Gelişim psikologları çocuk veya ergenin uyum ve davranışlarının problem davranış sayılabilmesi için bazı ölçütler sunmuştur. Bu ölçütler; cinsel rol beklentisi, yaşa uygunluk, süreklilik (Yörükoğlu, 2009), aşırılık ve kültürel faktörlerdir.

2.3.1. Yaşa uygunluk

Yaş, çocuk ve ergenlerin gelişiminde önemli bir etken olup problem davranışı belirlemede büyük bir öneme sahiptir çünkü bireyin yaşı, davranışının normalliğini belirlemede temel bir faktördür (Erginoğlu, 2015; Yavuzer, 2016; Kadal, 2019). Ortaokul yıllarına denk gelen ergenlik dönemi, bireyin fiziksel, duygusal ve bilişsel değişimlerinin yoğun olduğu bir süreçtir. Bu dönemde cinsel uyanışla birlikte ruhsal özelliklerdeki değişiklikler belirginleşir. İlkokul yıllarında dengeli ve uyumlu olan çocuk, ergenlikle birlikte daha tedirgin, eleştirel ve çabuk tepki veren bir hale gelir. Duygusal dalgalanmalar hızla artar, birey aniden sevinç, üzüntü ya da öfke yaşayabilir. Ergenlerin tepkileri önceden tahmin edilemez olur.

Ergenin akademik ilgisi azalabilir, çalışma rutini bozulur ve talepleri artar. Kendisine sunulan hakları yetersiz bulur, evin kurallarının fazla olduğunu düşünebilir. Anne-babanın ikazlarına ani tepki gösterir, aykırı yanıtlar verir. Bu dönemde özerklik arayışı arttıkça ergen evde daha az vakit geçirme, dönüş saatlerine uymama gibi davranışlar sergileyebilir. Düzensiz ve kontrolsüz olur çoğunlukla bir şey devirip kırar. Fiziksel görünümle ilgili farkındalık belirginleşir; boy uzunluğu, kilo ve estetik kaygılar önemli hale gelir. Ergenlik dönemindeki çocuk odasına kapanır, kapısını kilitli tutmak ister. Ayrıca sosyal çevreye duyulan ilgi artar ve arkadaşlar ile gizli paylaşımlar sıklaşır. Ergenin bilişsel gelişimiyle birlikte soyut düşünme becerisi gelişir. Toplumsal olaylar ve politikaya ilgi artarken bazen bu düşünceler sorgulamadan kabul edilebilir ve ergen ebeveynleriyle tartışmalara girebilir. Ebeveynlerinin düşüncelerine karşı gelme ve otoriteyi sorgulama bu dönemin karakteristik özelliklerindedir. Anne-babanın onaylamadığı davranışları devam ettirmekten özel bir haz alır gibidir. Ergenlik dönemindeki çocuk karşı çıkmış olmak için karşı çıkar. Genel olarak ergenlik birey için hem içsel çatışmaların hem de çevresel değişimlere uyum sağlamaya yönelik çabaların

yoğun olduğu bir süreçtir. Bu dönemde gözlemlenen duygusal dalgalanmalar ve davranış değişimleri bireyin gelişim sürecinin doğal bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Yörükoğlu, 2002). Bu sebeple çocuklar ve ergenlerle ilgilenen kişilerin, özellikle anne ve babanın onların belirgin davranış biçimlerinin ve özelliklerinin hangi yaş grubunda davranışların nasıl şekillendiğini bilmesi ve gelişim aşamalarının özellikleri hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir (Erginoğlu, 2015; Kadal, 2019).

Yaşa özgü davranışlara korku, çalma davranışı, yalan söyleme vb. davranışlar örnek verilebilir. Örneğin bazı özel korkuların (karanlık, iğne) gelişimiyle, ebeveynin ilgi odağı olma isteği 4 yaş çocuğu için normal bir davranış sayılırken 13 yaş grubu çocuğunda buna daha az rastlanır (Yavuzer, 2016). Dört yaşındaki çocuğun kaybolmaktan korkarak anne ve babasını yanında kalmak istemesi olağan bir davranışken 15 yaşındaki çocuğun bu şekilde davranış göstermesi bir şeylerin ters gittiğine işaret olabilir (Kadal, 2019). Üç yaşındaki bir çocuğun izinsiz aldığı bir oyuncak, sahiplik bilinci henüz gelişmediği için hırsızlık olarak değerlendirilmediği gibi anlattıkları da yalan söyleme olarak kabul edilmemektedir. Ama aynı davranışlar 10-12 yaş grubundaki çocuklarda görüldüğünde bir problem davranış olarak değerlendirilebilir (Gültekin Akduman, 2015).

2.3.2. Aşırılık-yoğunluk-miktar

Ergenin davranışındaki aşırılıklar, değerlendirilmesinde önemli bir rol oynar. Problem davranışların çocuğun günlük yaşamını ne ölçüde zorlaştırdığı, davranışın yoğunluğu ve çevresindekilere verdiği zarar bu bozuklukların tanımlanmasında belirleyici ölçütlerdir (Gültekin Akduman, 2015; Erginoğlu, 2015; Kadal, 2019; Yoldaş, 2020). Ergenlik döneminde zaman zaman otoriteye karşı gelme davranışları gelişimsel sürecin doğal bir parçası olarak kabul edilebilirken bu davranışların sürekli hale gelmesi ve bireyin okul ile sosyal çevresinde ciddi sorunlara yol açması durumunda bu tür davranışlar ruhsal açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir (Yörükoğlu, 2002). Ayrıca okul çağındaki çocuk genellikle titiz, temiz ve tertipli olabilir. Ancak mikrop kaygısıyla aşırı el yıkama ya da tozlu bir ortamda hemen giysi değiştirme gibi takıntılar sergiliyorsa bu aşırılıklar, davranış problemi olarak değerlendirilmelidir (Yörükoğlu, 2002; Yoldaş, 2020).

2.3.3. Süreklilik- sıklık- ısrar

Bir problem davranışın çocuk veya ergen tarafından uzun bir süre boyunca ısrarla ve sıkça tekrarlanması bu davranışın sürekliliğini ve klinik olarak değerlendirilmesinde gerekliliğini gösteren önemli bir kriterdir (Sargın, 2012; Erginoğlu, 2015; Gültekin Akduman, 2015; Yavuzer, 2016; Kadal, 2019; Yoldaş, 2020). Dış koşullara bağlı olarak gelişimin bazı dönemlerine özgü problemlerli davranışlar, davranış bozukluğu olarak tanı konulmadan önce yetişkinler yeterli donanıma sahip olana kadar en az 6 ay boyunca izlenmelidir (Yoldaş, 2020). Örneğin çocuk ya da ergenin bilinçli ve isteyerek tekrarlayıcı şekilde yangın çıkarma davranışı göstermesi bu davranış belirli bir süre süreklilik kazanmışsa problem davranış olarak değerlendirilebilir. Ancak süreklilik göstermediği sürece uyumsuzluk olarak kabul edilmemelidir (Yörükoğlu, 2002; Gültekin Akduman, 2015; Akçalı, 2022). Ayrıca ergenlik döneminin doğası gereği, her çocuğun arada bir akranlarıyla anlaşmazlık yaşamaması normaldir. Ancak çocuğun arkadaşları ve yakın çevresindeki kişilerle ilişkilerinde tekrarlayan olumsuzluklar varsa bu durum bir problem olarak ele alınmalıdır (Bakırcıoğlu, 2015).

2.3.4. Cinsel rol beklentisi

Çocukların, cinsel kimlik özellikleri ve toplumsal cinsiyet rolleri, davranış problemlerinin değerlendirilmesinde önemli bir faktördür. Türk toplumunda cinsiyete dayalı kalıplaşmış roller incelendiğinde kız çocuklarına genellikle zarif, sakin, tatlı, olumlu, güzel, sevecen, çekingen ve pasif özellikler atfedilirken erkek çocuklara cesur, aktif, özgür, sert, güçlü ve otoriter özellikler yüklenmektedir. Bu sebeple erkek çocukların saldırgan davranışları toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak kabul edilirken zarif, çekingen veya pasif olmaları beklenmedik bir durum olarak değerlendirilmektedir (Gültekin Akduman, 2015).

Davranış bozukluklarının görülme sıklığı da cinsiyetler arasında farklılık göstermektedir (Şahin, 2019). Erkek çocukların kız çocuklarına kıyasla daha saldırgan davranışlar sergilemesi yaygın bir beklenti olup (Erginoğlu, 2015; Yavuzer, 2016) bu durum genellikle ebeveynler, öğretmenler ve diğer sosyal çevre unsurlarının cinsiyetçi tutumlarıyla şekillenmektedir (Kadal, 2019). Ancak benzer saldırgan davranışları sergileyen kız çocuklarının bu tutumları, norm dışı olarak değerlendirilmekte ve problem davranış kategorisine alınmaktadır (Erginoğlu, 2015; Yavuzer, 2016). Oysaki saldırganlık her iki cinsiyet için de problemlerli bir davranış olarak ele alınmalıdır (Kadal, 2019).

Ergenlik dönemine geçişle birlikte çevresiyle uyumlu olan bir çocuk ani uyumsuzluklar sergileyebilir. Bu dönemde bireyler sıklıkla içe dönük davranışlar gösterir, duygusal dalgalanmalar yaşayabilir ve zaman zaman dengesiz ya da taşkın hareketlerde bulunabilir (Murat, 2013). Sorunlu davranışların ergenlik dönemindeki etkisi her iki cinsiyette de benzerlik gösterse de erken olgunlaşmanın psikolojik etkileri cinsiyetler arasında farklılık gösterebilmektedir. Erkek çocukları için erken olgunlaşma, özgüveni artırarak liderlik pozisyonlarına yönelmelerine olanak tanıyabilirken; kız çocuklarında bu durum sosyal çevrede farklı algılanmanın yarattığı stres nedeniyle bunalım, kaygı, panik atak ve yeme bozuklukları gibi psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Bu fark kız çocuklarının fiziksel ve duygusal olarak daha erken gelişme eğiliminde olmalarıyla ilişkili olabilir (Steinberg, 2018).

2.3.5. Kültürel faktörler

Alışılmadık davranış örüntülerinin oluşumunda içinde yaşanılan kültürel faktörler büyük bir önem taşımaktadır (Yavuzer, 2016). Çocuklar ve ergenlerdeki davranış bozuklukları incelenirken bireyin ve ailesinin içinde bulunduğu toplumun benimsediği kültürel niteliklerin bilincinde olarak bu davranışları kültürel perspektiften değerlendirmek gerekmektedir (Yoldaş, 2020). Kültürel davranış farklılıkları olması nedeniyle bazı kültürlerde normal görülen davranışlar bazı kültürlerde normal olarak kabul edilmeyebilir. Dolayısıyla bir davranışın problem davranış olup olmadığını içinde yaşanılan kültür belirleyebilmektedir (Kadal, 2019).

Örneğin, Türkiye'de yaşlılarla iletişimde göz teması kurmak temel bir beden dili ögesi olarak görülürken Tayland ve Vietnam gibi bazı Güneydoğu Asya kültürlerinde yaşlılarla doğrudan ve uzun süreli göz teması kurmak saygısızlık hatta meydan okuma olarak algılanabilir. Dolayısıyla Türkiye'de göz temasından kaçınan bir ergen saldırgan ya da utangaç olarak değerlendirilebilir (Zhashikh vd., 2024).

2.4. Uyum ve Davranış Problemlerine Etki Eden Etmenler

Uyum ve davranış problemlerine etki eden etmenler, doğum öncesi etmenler, doğum sonrası etmenler, soyaçekim, fiziksel nedenler, çevresel ve sosyoekonomik nedenler, sosyokültürel nedenler, okul yaşantısı, anne ve babanın yanlış tutumları, yanlış eğitim, çocuğun sağlık durumu (hastalıklar) ve kötü alışkanlıklar olarak ele alınabilir.

2.4.1. Doğum öncesi etmenler

Gebelik dönemi anne adayları için oldukça fazla değişimin yaşandığı zorlu bir süreçtir. Bu dönemde anne adayları belirgin düzeyde fiziksel, hormonal, nörokimyasal değişiklikler yaşar. Ayrıca gebelik ve doğum süreci anne adayları açısından psikolojik ve sosyal yönden de oldukça yoğun stres etmenlerinin bir arada olduğu bir dönemdir. Annenin yaşının küçük olması, istenmeyen gebelik, yoksulluk, sosyal desteğin yetersiz olması ve bağlanma sorunları gibi etkenler gebelik sürecini daha da zorlaştırabilir (Yılmaz, 2024).

Gebelik dönemi, doğum ve doğum sonrasında gelişen problemler ile bebeklik çağı, çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki davranış problemleri arasında bir bağlantı vardır. Gebelik sırasında annenin sigara içmesi, alkol kullanması veya uyuşturucu maddeler alması, annenin yeterli beslenmemesi ve annenin oksijenin az olması, çocukluk ve ergenlik boyunca sürebilecek içselleştirme ve dışsallaştırma psikopatolojisinin bir göstergesi olabilir. Özellikle fetal gelişim sırasında kullanılan alkol ve sigaranın beyin büyük bir bölümüne zarar verdiği bilinmektedir. Anne karnındaki bebeğin aşırı alkole ve sigaraya maruz kalması ilerleyen dönemlerde sosyal yeteneklerde kayıp, saldırganca davranışlar, suç işleme, dürtüsellik ve duygu durum bozukluklarını içeren zihinsel ve sosyal- duygusal becerilerde bozulmalara neden olabilmektedir (Ashford vd., 2008; Balcıoğlu, 2017).

Gebelik sürecinde annenin kaygı düzeyinin yüksek olması ve açlık, viral enfeksiyonlar gibi olumsuz çevresel faktörlere maruz kalması, doğacak çocuğun çocukluk veya ergenlik döneminde dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), otizm, şizofreni, kaygı bozuklukları, saldırganlık ya da davranış problemleri gibi çeşitli psikiyatrik semptomlar gösterme olasılığını artırmaktadır. Bu durum aynı zamanda psikiyatrik bozuklukların görülme riskinin de yükselmesine neden olabilmektedir (Glover, 2011; Lee vd., 2013). Gebelik sırasında annenin yaşadığı stresin, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde duygusal ve davranışsal sorunlarla uzun vadeli bir ilişki gösterebileceğine dair kanıtlar bulunmaktadır (DiPietro vd., 2006; Sharp vd., 2015). Bu nedenle gebelik sürecinde annenin fiziksel ve zihinsel sağlığını korumak ve olumsuz etkileyebilecek faktörleri en aza indirmek önemlidir. Ayrıca çocukların ve ergenlerin ruh sağlığını desteklemek için erken müdahale ve uygun destek hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir (Serdengeçti, 2024).

Anne karnında diyabet, herpes, radyasyon, ilaçlar ve kimyasal ajanlar (cıva gibi) gibi doğum öncesi dönemde fetüse zarar veren maddelere (teratojenler) maruz kalan çocukların ve ilerleyen dönemde ergenlerin ruh sağlığı üzerinde çeşitli sonuçlar olabilir. Teratojenlere maruz kalma, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve zihinsel engellilik (ZE) gibi nörogelişimsel bozuklukların riskini artırabilir. Bu bozukluklar, çocukların ve ergenlerin ruhsal sağlığını, bilişsel fonksiyonlarını, sosyal etkileşimlerini ve duygusal bağ kurma yeteneklerini etkileyebilir. Ayrıca saldırganlık, dürtüsellik ve davranış bozuklukları gibi davranışsal sorunlara daha yüksek riskle yol açabilir. Bu etkileşim, çocukların ve ergenlerin sosyal ilişkilerini, akademik performanslarını ve genel zihinsel sağlıklarını da olumsuz etkileyebilir.

Teratojenlere maruz kalmak, duygusal düzenleme ile ilgili beyin bölgelerinin gelişimini etkileyebilir ve bu da duyguları yönetme ve stresle baş etme konusunda zorluklara yol açabilir. Bu durum çocukları ilerleyen yaşlarda anksiyete bozukluklarına, depresyona veya diğer duygudurum bozukluklarına daha yatkın hale getirebilir. Beyin gelişiminin kritik dönemlerinde belirli teratojenlere maruz kalmak, öğrenme ve hafızayla ilgili sinir devrelerinin oluşumunu bozarak disleksi veya diskalkuli gibi öğrenme bozukluklarına yol açabilir. Bazı teratojenler, dil ve iletişim becerilerinin gelişimine de müdahale ederek kekemelik veya dil gecikmesi gibi konuşma ve dil bozuklukları riskini artırabilir. Belirli teratojenlere doğum öncesi maruz kalmak, ilerleyen yıllarda şizofreni veya bipolar bozukluk gibi psikiyatrik hastalıkların riskini de artırabilir. Ancak gebelik sırasında teratojenlere maruz kalan tüm çocuklar ve ergenlerde zihinsel sağlık sorunları gelişmeyeceğini ve sonuçların ciddiyetinin büyük ölçüde değişebileceğini unutmamak önemlidir (Bozbay, 2024).

Annenin gebelik öncesi ve gebelik süresince beslenmesi, çocuğun ve ilerleyen dönemde ergenin nörogelişiminin ve ruh sağlığının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Sağlıksız beslenme, çocukta nörogelişimsel bozukluklar ve ruhsal hastalıklarla ilişkilendirilmektedir. Yeterli ve dengeli beslenme alışkanlıkları olan annelerin çocuklarında daha iyi bilişsel gelişim basamakları izlenmekte, depresyon, anksiyete bozukluğu, davranım bozukluğu gibi ruhsal hastalıkların ortaya çıkma riski ise azalmaktadır (Alick vd., 2021).

2.4.2. Doğum sonrası etmenler

Çok erken veya çok küçük doğan çocukların yaklaşık olarak yarısında, nörodavranışsal bozukluklar gözlenmektedir (Anderson vd., 2003). Prematüre doğan çocuklarda, majör olmayan nörogelişimsel, davranışsal ve duygusal problemler çeşitli şekillerde kendini gösterebilir. Bunlar arasında denge ve koordinasyon sorunları, görsel algı ve motor becerilerde bozukluklar, kaslarda hipotoni (gevşeklik) veya hipertoni (gerginlik), duygudurum bozuklukları, anksiyete bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), konuşma problemleri, miyopi (uzağı net görememe) ve hafif işitsel sorunlar yer alabilir (Küçükdağ, 2024).

Doğum sonrası etmenlerden biri de annenin yaşadığı postpartum depresyondur. Postpartum depresyon kadınların yaklaşık %10-15'ini etkiler ve bu durum, anne-bebek arasındaki etkileşimi olumsuz etkileyebilmektedir. Anne-bebek bağlanması, annenin duyarlılığı ve ebeveynlik tarzı, bebeğin sosyal, bilişsel ve davranışsal gelişimi için oldukça önemlidir. Ancak depresyondaki anneler genellikle daha az bağlanma, duyarsızlık ve daha sert ya da bozulmuş ebeveynlik davranışları sergilerler (Brummelte vd., 2016). Bu da çocuğun özellikle ergenlik döneminde uyum ve davranış problemleri yaşamasına sebep olabilir. Gebelik ve doğum sonrası, ruhsal hastalıkların ortaya çıkabileceği veya tekrar edebileceği bir dönemdir. Annenin ruhsal rahatsızlığının tedavi edilmemesi anne-bebek sağlığı ve ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle gebelik ve postpartum döneminde ruhsal hastalıkların erken tanısı ve tedavisi oldukça önemlidir (Yılmaz vd., 2021). Aynı zamanda doğumdan sonra babaların da yaşadığı paternal depresyon, çocukların ve ilerleyen dönemde ergenlerin duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir ve duygu düzenleme sorunlarına yol açabilir (Nath vd., 2016).

2.4.3. Kalıtım ve Biyolojik Nedenler

İnsan, yaşamı boyunca edindiği davranışlarla hayat döngüsünde yer alır. Bu davranışlar, doğuştan gelen kalıtsal özellikler, çevresel etkileşimler ve bireysel çabanın bir araya gelmesiyle şekillenir (Burgaz Uskan vd., 2019). Kalıtım, anne ve babadan aktarılan genetik özelliklerin çevresel faktörlerle etkileşime girerek zamanla değişime uğradığı dinamik bir süreçtir. İnsan gelişimi ve davranışlarının temel belirleyicisi olan kalıtsal yapı, bireyler, kuşaklar ve toplumlar arasında farklılıklar gösterebilir (Engin vd., 2008; MEB, 2011; Öztürk vd., 2019). Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde görülen uyum ve davranış bozukluklarının kalıtsal faktörlerle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Erginoğlu, 2015). Örneğin altını ıslatma ve inatçılık gibi bazı davranışsal sorunların

genetik yatkınlıkla kuşaktan kuşağa aktarılabildiği ancak uygun çevresel koşullar ve eğitim yoluyla bu olumsuzlukların giderilebileceği belirtilmektedir (MEB, 2011).

Genetik faktörler, bireyin davranış gelişiminde önemli bir rol oynamakta olup çevresel etmenlerle sürekli bir etkileşim içindedir (Vural, 2019). Kalıtsal unsurlar yalnızca fiziksel özellikleri (örneğin, boy uzunluğu) değil aynı zamanda kaygı eğilimi, şizofreni gibi zihinsel rahatsızlıkları ve suça yatkınlık gibi sosyal davranışları da etkileyebilmektedir (Shields, 1976). Beynin ve sinir sisteminin yapısal özellikleri genetik temelli biyolojik aksaklıklar ve biyokimyasal süreçler çocuklarda ve gençlerde davranışsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir (Yüksek Usta, 2014).

Özellikle ergenlik döneminde, henüz tamamlanmamış beyin gelişimi bireyin dürtüsellikliğini artırarak risk alma eğilimine ve heyecan arayışına yol açabilir. Beyindeki bu değişimler, puberte öncesinde başlayarak (kızlarda yaklaşık 11, erkeklerde 12 yaş) düşünmeden hareket etme ve duygusal dalgalanmalar gibi davranışsal özelliklerin öne çıkmasına neden olabilir (Erünsal vd., 2023). Bu süreç bireylerin sosyal uyum ve davranışlarını doğrudan etkileyerek davranış problemlerinin ortaya çıkma riskini artırabilir.

2.4.4. Fiziksel nedenler

Ergenliğe geçişle birlikte hem bedensel hem de bilişsel süreçlerde önemli değişimler meydana gelir. Bu değişimler, bireyin ruh halini doğrudan etkileyerek duygudurumunda belirgin dalgalanmalara yol açar. Bu dönemde hormon seviyelerindeki artış bireyin davranışlarını etkileyerek iniş çıkışlar yaşamasına neden olabilir. Ergen, yalnızca fiziksel değişimlere uyum sağlamakla kalmaz, aynı zamanda hayatındaki psikososyal dönüşümlerle de başa çıkmak zorundadır. Özellikle beden algısı bu dönemde ön plana çıkar. Bireyin bedensel özelliklerine ilişkin farkındalığı arttıkça herhangi bir fiziksel farklılık onun için önemli bir stres kaynağına dönüşebilir. Sivilceler, burun şekli ya da kulağın büyüklüğü gibi fiziksel özellikler, özsaygıyı etkileyerek sosyal geri çekilmeye ve psikolojik sıkıntılara neden olabilir (Saygılı, 2002).

Fiziksel engeller ve kronik hastalıklar, ergenin sosyal uyumunu ve psikolojik iyi oluşunu etkileyen diğer önemli faktörlerdir. İşitme ve görme kayıpları, yürüme problemleri, iç salgı bezi bozuklukları, metabolik hastalıklar ya da travmatik kazalar, bireyin yaşam kalitesini ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilir (MEB, 2011;

Kadal, 2019). Özellikle beyin hasarları, yalnızca fiziksel engellere değil aynı zamanda bilişsel ve duygusal işlevlerde bozulmalara da yol açabilir. Sağırlık, şaşılık, kamburluk veya aşırı kilo gibi fiziksel farklılıklar, çevresel faktörlerin de etkisiyle bireyin psikolojik uyum sürecini zorlaştırabilir. Bu tür fiziksel farklılıklar yalnızca bireyin kendilik algısını değil çevresinden aldığı tepkiler doğrultusunda toplumsal etkileşimlerini de olumsuz yönde etkileyebilir. Eğer çevresindeki bireyler destekleyici bir tutum sergilemezse ergenin uyum problemleri daha da pekişebilir (Vural, 2019; Erginoğlu, 2015). Bedensel engeli olan bireyler hem fiziksel farklılıklarından hem de çevresel yargılardan kaynaklanan psikolojik zorluklarla başa çıkmak durumundadır. Özellikle cerrahi müdahaleler sonrası çocuk ve ergenlerde depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal sorunların ortaya çıkma olasılığı artmaktadır (Can Aydın vd., 2024).

Endokrin sistemdeki dengesizlikler, ergenin psikososyal gelişimini etkileyebilir. İç salgı bezlerinin aşırı ya da yetersiz çalışması bireyin duygusal dalgalanmalarını artırarak uyumsuz davranışlara neden olabilir. Ayrıca travmatik yaşantılar, kazalar, hayvan saldırıları veya doğal afetler bireyin psikolojik sağlamlığını zedeleyerek içe kapanma, kaygı ve duygu düzenleme problemlerine yol açabilir (Vural, 2019; Erginoğlu, 2015).

2.4.5. Temel ihtiyaçların doyurulmaması

Her bireyin yaşamını sürdürebilmesi mutlu ve sağlıklı olabilmesi için önemli ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların en azından minimum düzeyde giderilmesi gerekmektedir (MEB, 2011). Temel ihtiyaçlar, bireyin hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilmesi için karşılanması gereken psikolojik, biyolojik ve sosyal gereksinimleri kapsar (Bozkurt, 2021).

İnsan, anlaşılması oldukça karmaşık bir varlıktır. Dolayısıyla bireyin nasıl davranacağını önceden tahmin etmek zordur. Ancak insan davranışlarının altında yatan ve kişiye özgü olan ihtiyaçlar bilinerek bu ihtiyaçlara uygun davranış örüntüleri geliştirildiğinde bireyi anlamak daha kolay hale gelir ve davranışları daha sağlıklı bir şekilde yönlendirilebilir. İhtiyaçların yeterince anlaşılıp tam olarak giderilmesi bireyin kişiliği üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Her bireyin ihtiyaçları farklı olduğundan bu durum kişisel ve davranışsal farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Ercoşkun vd., 2005).

Psiko-sosyal bir varlık olan birey, hayatını sürdürebilmek için hem fiziksel hem de psiko-sosyal ihtiyaçlara sahiptir (İlhan, 2010). Bu ihtiyaçlar arasında beslenme, barınma, temizlik, tıbbi bakım, uyku, giyinme gibi fiziksel ihtiyaçlar ile kabul görme, güvenlik, sevmeye, sevilme gibi psiko-sosyal gereksinimler yer almaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması, özellikle okul çağı çocuklarının duygusal gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır (Vural, 2019). Çocuk ve ergenlerin bedensel, ruhsal, duygusal ve sosyal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri için temel ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanması gerekmektedir. Aksi takdirde, temel ihtiyaçları karşılanmayan bir birey bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir yaşam sürdüremez, uyum ve davranış sorunları yaşayabilir (İlhan, 2010; MEB, 2011; Erginoğlu, 2015; Vural, 2019).

Bireyin yaşamı boyunca temel ihtiyaçlarının tatmin edilmesi, sağlıklı psikolojik gelişimin devam etmesini sağlar. Eğer bu temel ihtiyaçlar engellenirse bireyde bütünleşme yerine parçalanma ya da savunma mekanizmaları devreye girer ve ruh sağlığı olumsuz etkilenir. Diğer bir deyişle bireyin gelişimi sırasında bu ihtiyaçlar sürekli olarak engellenirse kişilerarası ilişkilerde zayıflıklar ve duygusal bozukluklar ortaya çıkabilir (Demir vd., 2018). Temel ihtiyaçlar ihmal edildiğinde kaygı ve öfke gibi duygular ön plana çıkar ve bunlar, ihmalin derecesine ve bireylerin bu durumlarla başa çıkabilme kapasitesine (örneğin neden-sonuç yönelimleri gibi içsel kaynaklara) bağlı olarak değişir. Ayrıca temel gereksinimlerin karşılanmasını destekleyen toplumsal çevreler ve kişisel farklılıklar bulunmasına rağmen özerklik, yeterlilik ya da ilişkili olma gibi ihtiyaçların engellenmesi güdülenme düzeyini düşürür, performansın azalmasına ve genel iyilik halinin bozulmasına yol açar (Ryan vd., 2000).

2.4.5.1. Temel fiziksel ihtiyaçlar

Temel fiziksel ihtiyaçlar, bireyin hayatta kalmasını, neslini sürdürebilmesini ve sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişmesini sağlayan doğuştan gelen ve zamanında yeterli düzeyde karşılanması zorunlu olan gereksinimlerdir (Erdem, 1997; Ercoşkun vd., 2005; MEB, 2011). Bu ihtiyaçlar tüm insanlar için ortak olup öğrenilmemiş olduğu kabul edilmektedir (Ercoşkun vd., 2005). İnsanın temel gereksinimleri arasında barınma, sıcak ve soğuktan korunma, beslenme, boşaltım, uyku, solunum, dinlenme, vücut sıcaklığının düzenlenmesi, acıdan kaçınma, uyarılma ve etkin olma gibi fiziksel ihtiyaçlar yer almaktadır (Erdem, 1997; Ercoşkun vd., 2005; MEB, 2011).

Çocukların sağlıklı gelişimi için beslenme, barınma ve giyim gibi bedensel ihtiyaçlarının eksiksiz karşılanması hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle bireylerin fiziksel ihtiyaçları en yüksek düzeyde sağlanmalıdır (Erginoğlu, 2015). Temel bedensel ihtiyaçların karşılanmadığında ise bireyin uyum süreçleri bozulabilir, çeşitli davranış sorunları ortaya çıkabilir.

Bedensel ihtiyaçlar, hayatın ilk evrelerinde davranışların temel belirleyicisidir. Ancak birey büyüdükçe yani bebeklik döneminden çocukluk dönemine, çocukluk döneminden ergenlik dönemine ve ergenlik döneminden yetişkinlik dönemine geçiş sürecinde psikolojik ihtiyaçlar daha fazla önem kazanarak bireyin davranışlarını şekillendiren temel unsurlar haline gelmektedir (Ercoskun vd., 2005).

2.4.5.2. Temel psikolojik ihtiyaçlar

Temel psikolojik ihtiyaçlar, fiziksel ihtiyaçlar kadar net ve belirgin olmayıp daha çok zihin ve duygularla ilgili, kişiden kişiye değişebilen ve öğrenilen gereksinimlerdir. İnsanın genetik mirasla sahip olduğu ve tüm insanlarda bütünsel olarak bulunan bu ihtiyaçlar arasında güç, özgürlük, ait olma, bağlılık, birlikte olma, eğlenme, saygınlık kazanma, sevme, sevilme, güvenme, takdir edilme, kendine güven, başarılı olma, güvenlik, onaylanma, kabul edilme, hazza varma, elemenden kaçma, özerklik ve kendini gerçekleştirme yer almaktadır. Bu ihtiyaçlar, çocukların ve ergenlerin dengeli bir psikolojik yapıda yaşayabilmesi için gereklidir (Ercoskun vd., 2005; Erginoğlu, 2015; Bozkurt, 2021).

Temel psikolojik ihtiyaçlar, cinsiyet, grup ya da kültür fark etmeksizin tüm bireyleri ilgilendirir. Psikolojik ihtiyaçların doyumu, bireysel iyi olma üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır (Cihangir Çankaya, 2009) ve özellikle gençlerin kimlik gelişimi açısından büyük bir öneme taşır (Kaya vd., 2016). Çocuklar ve ergenler bu temel psikolojik ihtiyaçları karşılandığında kişisel gelişimlerine, uyum sağlama süreçlerine ve genel sağlık durumlarına katkıda bulunarak daha sağlıklı bir gelişim gösterebilirler (Ryan vd., 2000; Cihangir Çankaya, 2009; Vansteenkiste vd., 2013).

Temel psikolojik ihtiyaçlar, bireylerin hedeflerine ulaşmak için çabalarını artırmalarına tam olarak fonksiyonel olmalarına ve iyi olma düzeylerini yükseltmelerine yardımcı olur (Ryan vd., 2000). Ancak çocuklar ve ergenler, kontrol edici, eleştirel veya reddedici sosyal ortamlarla karşılaştıklarında bu ihtiyaçlar engellenebilir. Bu

engellemeler özellikle bakım verenlerden kaynaklandığında bireyi pasiflik, parçalanma ve olumsuz ruh haline yatkın hale getirebilir (Vansteenkiste vd., 2013).

Psikolojik ihtiyaçların giderilmemesi, bir insanın hayatta kalması için doğrudan bir tehdit oluşturmaz (Ercoskun vd., 2005). Ancak çocukların ve gençlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmaması ve engellenmesi, olumsuz sonuçlara yol açar (Ryan vd., 2000; Ercoskun vd., 2005; Cihangir Çankaya, 2009). Bu ihtiyaçların karşılanmaması durumunda kaygı, yas, öfke gibi duygular sıkça görülebilir (Ryan vd., 2000) ve bireyde gerginlik durumunun ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu noktada bireylerin ruhsal sağlıkları bozulabilir ve tam fonksiyonda bulunamazlar (Ryan vd., 2000; Ercoskun vd., 2005; Cihangir Çankaya, 2009), bu da psikolojik iyilik hali açısından istenmeyen bir durumdur (Ercoskun vd., 2005).

2.4.5.3. Temel sosyal ihtiyaçlar

Çocuklar ve ergenler, kendi yaşlılarıyla etkileşimde bulduklarında sağlıklı bir sosyalleşme süreci geçirirler. Zamanının çoğunu yalnız geçiren bireyler, yeterli sosyal ilişkiler geliştiremez. Hem kendi yaşlılarıyla hem de yetişkinlerle sosyal ortamlarda bulunan bireyler, sosyal yaşamayı öğrenerek sosyal beklentilere uygun hareket ederler. Model almanın önemli olduğu bu süreçte çocuklar ve gençler doğru davranışları çevresindekilerden gözlemleyerek öğrenirler. Sosyal yönden yeterli olan çocuk ve ergenler daha olumlu davranış örnekleri geliştirdiklerinden ebeveynleriyle ve diğer yetişkinlerle iletişimleri daha sağlıklı gerçekleşir (Özbey, 2017).

Sosyal ihtiyaçlar, özellikle ergenlik dönemindeki çocukların diğerleriyle yakın ilişki içinde olma, bir gruba ait olma, arkadaş edinme, kendilerini güvende hissetme, sosyal statü ve saygınlık kazanma gibi temel gereksinimlerini içerir (Erdem, 1997; Erginoğlu, 2015). Sosyal ihtiyaçların doyurulması, ergenlerin daha sağlıklı gelişimini destekler ve böylece daha verimli, mutlu ve huzurlu olmalarına katkı sağlar. Ancak bu ihtiyaçlar yeterince karşılanmadığında anksiyete, depresyon, yalnızlık, ilişki problemleri, duygusal problemler, nevrotik bozukluklar, uyumsuz ve yıkıcı davranışlar, hayal kırıklıkları, yeme bozuklukları ve intihar gibi birçok patolojik durum ortaya çıkabilmektedir (Ersanlı vd., 2013).

2.4.6. Çevresel ve sosyoekonomik nedenler

Çocuklar ve ergenlerde görülen uyum ve davranış problemlerinde çevresel ve sosyoekonomik faktörler önemli bir rol oynamaktadır (Najman vd., 2000). Sosyal bir varlık olan birey, başta ailesi ve yakın çevresi olmak üzere komşular ve arkadaşlar gibi farklı sosyal gruplardan etkilenerek gelişimini sürdürür (MEB, 2011). Özellikle ergenlik dönemiyle birlikte çocuk, bilinç düzeyinin artmasıyla kendi sosyoekonomik koşullarını başkalarıyla kıyaslamaya başlar (Erginoğlu, 2015). Bu dönemde içinde bulunulan çevrenin gelişim üzerindeki etkisi daha da belirginleşir. Ergenlik çağındaki çocuklar yaşadıkları çevrede kabul görmek, sevmek ve değer verilmek isterler. Bu beklentiler zaman zaman aşırıya kaçabilir ve ergenin uyum sürecini olumsuz etkileyebilir. Başkalarının davranışlarını olumsuz yorumlamaya başlayan ergen, içe kapanabilir ve çevresinden uzaklaşabilir. Bu noktada, çevresel uyarıcıların niteliği gelişen olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlar açısından belirleyici olur (Saygılı, 2002; Yoldaş, 2020). Olumsuz çevre tutumları, bireyin uyumsuz davranışlarının temel nedenlerinden biri haline gelebilir (MEB, 2011).

Akran kabulü ve sosyal destek özellikle ergenlik döneminde psikolojik sağlamlık üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Gızır, 2007). Bununla birlikte bireyin içinde bulunduğu gruplarda olumsuz davranışların yaygın olması da birey üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir (MEB, 2011). Bu nedenle ergenlik dönemi görüldüğünden çok daha büyük bir öneme sahiptir. Bu gelişim evresinde ergenlerin daha fazla ilgiye, sevgiye, anlayışa ve rehberliğe ihtiyaç duydukları unutulmamalıdır. Ergenin çevresindekiler tarafından tanınması, anlaşılması ve desteklenmesi, bu dönemin daha az sorunla atlatılmasına katkı sağlayabilir (Durmuş, 2013).

Ailenin sosyoekonomik düzeyi, çocuk ve ergenin kişilik gelişimi üzerinde belirleyici bir etkidir (Barbaroğlu, 2018). Sosyoekonomik statü, bireyin yaşam memnuniyetini doğrudan etkileyen önemli bir faktördür (Yoldaş, 2020). Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin, çocuk veya ergenin temel ihtiyaçlarını karşılamada yaşadığı güçlükler, yaşam standartlarını olumsuz yönde etkileyerek davranışsal sorunlara, güvensizlik hissine ve uyum problemlerine neden olabilir (MEB, 2011; Yoldaş, 2020).

Maddi yetersizlikler, özellikle ergenlerde arzuların karşılanamaması durumunda öfke, saldırganlık ve kişilikte sertleşme gibi davranışlara yol açabilir. Uzun süreli açlık,

soğuk gibi olumsuz yaşam koşulları, bireyde endişe düzeyinin artmasına ve güven duygusunun zedelenmesine neden olabilir. Arkadaş çevresiyle arasındaki ekonomik farkları fark eden çocuklarda aşağılık duygusu gelişebilir. Bu duygu özellikle ergenlik döneminde yoğun şekilde yaşanabilir ve bireyin sosyal kabul görme arzusunda aşırılıklara neden olabilir. Elverişsiz koşullarda yetişen bireyler ile daha iyi şartlara sahip akranları arasında özgüven açısından farklar gözlemlenebilir (Barbaroğlu, 2018).

Davranış bozuklukları genellikle düşük sosyoekonomik düzeye sahip bireylerde daha sık görülse de yüksek sosyoekonomik gruptaki çocuklarda da benzer sorunlar ortaya çıkabilir. Ancak burada belirleyici olan ailenin gelir düzeyinden ziyade ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğidir. Olumlu ebeveyn-çocuk ilişkileri, duygusal ihtiyaçların karşılanması ve temel gereksinimlerin yeterli düzeyde sağlanması durumunda davranış problemleri riski büyük ölçüde azalır (Erginoğlu, 2015).

2.4.7. Sosyokültürel nedenler

Kültür, belirli değerleri içeren ve bu değerler aracılığıyla bireylerin ilişkilerini şekillendiren bir kavramdır (Akgül, 2020). Bireyin çevresindeki insanlar ile onların gelenekleri, tutum ve davranışları gibi unsurlar bireyin sosyokültürel çevresini oluşturur (Şengün, 2007). Bu bağlamda bir toplumda olumsuz olarak değerlendirilen bazı davranışların başka bir toplumda kabul edilebilir görülmesi mümkündür (Bierman, 2005). Kültürel faktörler, bireyin davranışlarında toplumsal açıdan farklılıklar yaratabilir (Kadal, 2019). Bu nedenle çocukların ve ergenlerin davranışları değerlendirilirken içinde buldukları kültürel bağlam mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bir davranışın “problem” olarak tanımlanabilmesi bireyin yaşadığı toplumun kültürel normlarıyla doğrudan ilişkilidir (Yoldaş, 2020). Kültürel unsurlar dikkate alındığında yapılan değerlendirmeler daha anlamlı ve etkili olacaktır. Bu sayede bireyin sergilediği davranışlar toplum tarafından kabul görmüyorsa “uygun olmayan davranış” olarak nitelendirilebilir (Yoldaş, 2020; Akbal Karaca, 2023).

Sosyokültürel değerler, çocuk ve ergenlerde ortaya çıkan uyum ve davranış bozukluklarının türünü ve şiddetini etkileyebilir (Akgül, 2020). Bu bağlamda ailenin kültürel düzeyi de çocukların gelişimi üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Aile yapısı, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşüklüğü, erken yaşta veya evlilik dışı çocuk sahibi olma, düzenli gebelik takibinin yapılmaması, doğum sırasında yaşanan komplikasyonlar, ebeveyn tutum ve davranışları, geniş ailede yaşama, ebeveynlerin psikopatolojik

sorunları ve sosyoekonomik yetersizlik gibi birçok etken çocuk ve ergenlerde davranış bozukluklarının gelişimine zemin hazırlayabilir. Araştırmalar, bu tür düşük sosyodemografik özellikleri, duygudurum bozuklukları ve öğrenme güçlükleri gibi sorunların güçlü yordayıcıları olarak tanımlamaktadır (Najman vd., 2000; Küçükdağ, 2024).

Kültürel faktörlere verilebilecek en belirgin örneklerden biri, toplumsal cinsiyetle ilgilidir. Örneğin bazı toplumlarda erkek çocuklarının saldırgan ya da hareketli davranışları olumlu olabilirken aynı davranışlar kız çocuklarında olumsuz karşılanabilir ve problem olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle çocuk ve ergenlerin davranışlarını değerlendirirken ailenin ve toplumun benimsediği kültürel değerlerin farkında olmak ve bu çerçevede yorum yapmak büyük önem taşır (Yoldaş, 2020).

2.4.8. Okul yaşantısı

Okul, çocuklar için aileden sonra gelen yeni ve önemli bir psikolojik çevre olup toplumsal uyumu etkileyen temel faktörlerden biridir (Avcı, 2006; MEB, 2011; Erten, 2012). Toplumsal yaşamın küçük bir modeli olmasının yanı sıra bireylerin yeteneklerini sistemli biçimde geliştirebildiği bir ortam olarak çocukların ve ergenlerin toplumsallaşmasına önemli katkılar sağlar (Avcı, 2006). Özellikle ergenlik döneminde çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü okulda geçirdiklerinden okul yaşantısı bu süreci etkileyen kritik bir unsur haline gelir (Şanver vd., 2023).

Uygun koşullar sağlandığında okul ortamı gelişimi destekleyici bir rol üstlenebilirken olumsuz durumlar bireyde uyumsuz davranışların gelişmesine neden olabilir (Avcı, 2006). Ergenlikte hızla değişen değer yargıları, normlar ve günlük davranış kalıplarının şekillenmesinde okul belirleyici bir ortamdır. Bu dönemde akademik başarı kadar sosyal ilişkiler de önem kazanır; zira okul, ergenin hem akademik hem de sosyal yaşamının merkezinde yer alır. Dolayısıyla okula devam edemeyen çocukların yalnızca akademik değil sosyal gelişimleri de sekteye uğrayabilir (Arman, 2018).

Ergenin okula bağlılığı, davranışsal sorunların önlenmesinde kritik bir faktördür. Okula bağlanma, öğrencinin okul başarısı ve psikososyal uyumu açısından destekleyici davranışları kapsar ve üç boyutta ele alınır: okul kurallarına uyum, ders içi ve dışı etkinliklere katılım ve akademik sorumlulukların yerine getirilmesi (örneğin ödev yapma, sınıf çalışmalarına katılma). Yapılan araştırmalar, okula bağlanma düzeyi ile sosyal,

duygusal ve akademik uyum arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yüksek bağıllık; suça yönelme, okuldan kaçma, madde kullanımı, depresyon, intihar ve riskli cinsel davranışlarla negatif; akademik başarı ve motivasyonla ise pozitif yönde ilişkilidir (Arman, 2018).

Okula ilişkin çeşitli özellikler, çocukların davranışları üzerinde etkili olabilir. Okulu fiziksel olanaklarının yetersizliği, öğretmenin olumsuz tutumları ya da sosyoekonomik koşullara bağlı yaklaşım biçimleri öğrencilerin okula karşı olumsuz tutum geliştirmesine neden olabilir. Bu durumlar, çocuğun, okuldan uzaklaşmasına veya öğretmen ve arkadaşlarına karşı uyumsuz davranışlar sergilemesine neden olabilir (Avcı, 2006).

2.4.9. Anne ve babanın yanlış tutumları

Çocukların davranışlarını etkileyen en temel faktörlerin başında aile gelmektedir. Aile ortamı ve aile içi iletişimde yaşanan sorunlar ile ebeveyn tutumları, çocukların kendilerini olduğu gibi kabul etmeleri ve çevrelerine uyum sağlamaları açısından büyük önem taşır. Anne ve babanın çocuk yetiştirmedeki yaklaşımı çocukların yaşamları boyunca sergileyecekleri davranışları ve kişilik gelişimlerini doğrudan etkileyebilir (MEB, 2011; Yılmaz Ünal vd., 2016; Sayal, 2017; Ayanoğlu, 2018).

Çocuklar için en önemli kişilerden biri olan anne ve babanın aile içerisinde benimsedikleri tutumlar kadar bu tutumların çocuk tarafından nasıl algılandığı da son derece önemlidir. Özellikle ergenlik döneminde bireylerin yaşadığı değişim ve gelişim süreci hız kazandığından ebeveynlerin tutumlarına dair farkındalıkları ve çocuklarının bu tutumları nasıl yorumladığı konusundaki duyarlılıkları daha da önemli hale gelmektedir. Ebeveyn tutumları, çocuğun davranışlarının şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır (Kekeç, 2019).

Anne ve babaların ergenlere yönelik tutumları tutarlı, ölçülü ve eğitsel açıdan destekleyici olmalıdır. Yanlış tutumlar, ergenin iç çatışmalar yaşamasına ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanmasına neden olabilir. Aşırı serbest bırakma ya da aşırı koruyuculuk gibi uç noktalarda sergilenen tutumlar, ergenin dış dünyaya uyum sağlamasını güçleştirebilir. Bu noktada en tehlikeli tutumlardan biri, çocuğun reddedilmesidir. Reddedildiğini fark eden çocuk, bu durumdan kurtulmak için çeşitli baş etme yollarına yönelir ve bu da olumsuz davranışlara neden olabilir. Ebeveynlerin,

çocuklarının davranışlarını onaylamadığı durumlarda takındıkları tavır büyük önem taşır. Özellikle duygusal olarak gergin oldukları anlarda çocuklara ceza vermekten kaçınmaları gerekir. Aksi halde verilecek ceza, yapılan hatayla orantısız ve yıkıcı olabilir. Ayrıca anne ve babalar, davranışlarıyla çocuklarına model olmalı, kendilerinin uygulamadığı bir davranışı çocuklarından beklememelidir (Ercan, 2002).

Ebeveynlerin çocuklarına sağlıklı bir tutum geliştirebilmesi, büyük ölçüde kendi iç dünyalarında huzurlu olmaları ve birbirlerine karşı saygı ve sevgi çerçevesinde bir ilişki sürdürebilmeleriyle mümkündür (Kekeç, 2019). Çocukların ve ergenlerin, hayatından vazgeçmiş, kendisini feda etmiş ebeveynler yerine sınırlarını bilen, kendi değerlerine sahip çıkan hem kendi kimliğine hem de çocuğunun kimliğine saygı duyan ebeveynlere ihtiyaçları vardır. Bu tür ebeveynlerin varlığında çocuklar hayatı daha güvenli ve anlamlı bulurlar. Böyle bir ortamda çocukların benlik algısı daha sağlıklı gelişir ve yalnızca çevresini değil, kendisini de memnun edebilecek kimlikler oluşturabilirler (Erünsal vd., 2023).

2.4.10. Yanlış eğitim

Okul, çocukların ve ergenlerin ruh sağlıklarını destekleyen ve uyumlu davranışlar geliştirmelerine katkı sağlayan önemli bir çevredir. Eğitim sürecinde öğrencilerin kişisel özellikleri, aile yapıları, kültürel geçmişleri, yetenekleri ve öğrenme stilleri gibi birçok faktör göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bu değişkenlerin her biri çocuğun ruh sağlığını ve davranışlarını farklı şekillerde etkileyebilir (Whelley vd., 2002). Bu nedenle eğitim programlarının, çocukların ve ergenlerin bireysel özelliklerine uygun şekilde düzenlenmesi etkili eğitimin temelini oluşturur (Özaslan vd., 2017).

Eğitimin temel amacı, bireylerde istenilen olumlu davranışların kazandırılmasıdır. Ancak yanlış eğitim yaklaşımları, çocuklarda uyumsuz davranışların gelişmesine neden olabilir. Gelişimsel özellikleri ve bireysel farklılıkları dikkate almadan uygulanan baskıcı, otoriter ya da tutarsız eğitim anlayışı, geçici nitelikteki bazı olumsuz davranışları pekiştirerek kalıcı hale getirebilir. Ayrıca tüm sorumluluğun çocuklara yüklendiği ya da aşırı kontrolcü aile ortamlarında yetişen bireyler, dış dünyaya uyum sağlamakta zorlanabilir ve sosyal becerilerinde yetersizlik yaşayabilir. Bu nedenle çocuklara gelişimlerine uygun eğitim olanakları sunulmalı ve onların hem kendilerini hem de çevrelerini tanımaları desteklenmelidir (MEB, 2011).

Eğitim s¼recinde sıkça karşılaşılan durumlardan biri, akademik başarisızlık ve davranış bozuklukları arasındaki karşılıklı ilişkidir. Ancak bu iki değişken arasında hangisinin diğerine neden olduğu konusunda kesin bir g¼r¼ř birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte bazı araştırmalar bilişsel ve dil gelişiminde yaşanan problemlerin rahatsız edici davranışları tetikleyebileceğini g¼stermektedir (Seligman, 1999). Bu bağlamda eğitim programları, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına uygun etkinliklerle desteklenmeli, uyum sorunları ve davranış problemleri karşısında ¼đretmenler ile rehberlik servisleri iş birliği içinde çalışarak etkili m¼dahaleler planlamalıdır. B¼ylece yanlış eğitim uygulamalarının ¼n¼ne geçilerek eğitim s¼reci yalnızca akademik başarıyı değil aynı zamanda çocukların duygusal ve sosyal gelişimini de destekleyici bir yapıya kavuşacaktır (¼zaslan, 2017).

2.4.11. Çocuğun hastalığı

G¼nl¼k yaşamda karşılaşılan olumsuz durumlar arasında yer alan hastalık, çocuklarda ve ergenlerde ¼nemli bir yer tutmaktadır (Aras, 2018). ocuk ve ergenlerde hastalığın oluşturduğu ruhsal tepkiler, yetişkinlere kıyasla farklılık g¼sterebilir. Bu fark gelişimsel ¼zellikler ve bu ¼zelliklere bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişim d¼zeyleri ocuk ve gençlerin hastalık karşısındaki psikolojik tepkilerini şekillendirmektedir (Seven, 2015).

T¼m çocuklar ve ergenler yaşamlarının bir d¼neminde bir veya birden fazla hastalıkla karşılaşabilir. Bazı hastalıklar g¼nl¼k yaşamı fazla etkilemezken bazıları hem bireyin hem de ailesinin yaşamını b¼y¼k ¼l¼de değiştirebilir ve hatta hayatı tehdit edici bir hal alabilir (Aydoğan vd., 2017). Ergenlik d¼neminde bağımsızlık kazanma çabasında olan gençler için hastalığın getirdiği kısıtlamalar, yoğun ilaç kullanımı, doktor ziyaretleri ve ebeveyn m¼dahalesi huzursuzluk kaynağı olabilir. Bu s¼rete bazı gençler durumu kabullenip tedavi s¼recine uyum sağlarken bazıları bağımsızlıklarını vurgulamak amacıyla isyankar ve riskli davranışlar sergileyebilir (Taşçı Eser vd., 2012; İnal Emiroğlu vd., 2008).

Hastalık nedeniyle okul yaşantıları sekteye uğrayan ocuk ve ergenlerde, ie çekilme, fiziksel g¼r¼n¼mdeki değişiklikler ve sosyal ortamlardan uzaklaşma, okula d¼n¼ř¼ zorlaştırabilir. Ergenlik d¼neminde depresyon ve ajitasyon gibi ruhsal tepkiler sık g¼r¼lebilir. Bazı bireyler bu tepkileri s¼zl¼ olarak ifade ederken bazıları davranışlarıyla dışa vurabilir. Bu noktada ergenlerin hastalık s¼reci ve tedavi hakkında

bilgilendirilmeleri, ebeveynlerin çocuklarıyla açık bir iletişim kurmaları ve duygularını paylaşımları, bireylerin hastalıkla baş etmesini kolaylaştıran önemli etmenler arasında yer alır (Bauman vd., 1997; İnal Emiroğlu vd., 2008).

Hastalığın niteliği (akut ya da kronik olması), yaşamı tehdit edip etmemesi, kalıcı bir engel yaratması, görünürlük düzeyi, tedavi süreci ve süresi gibi faktörler, her çocuk ve ergenin hastalıkla başa çıkma biçimini farklılaştırır (Aydoğan vd., 2017). Kronik hastalığı olan ergen bireyler, bağımsızlıklarının kısıtlanması, beden imajının bozulması ve sosyal izolasyon gibi nedenlerle sağlıklı akranlarına kıyasla daha fazla psikososyal sorun yaşayabilir. Bu sorunların başında öfke, saldırganlık ve düşük özsaygı gelmektedir (Taşçı Eser vd., 2012).

Ciddi veya kronik bir hastalık tanısı alan bireyler ve aileleri, yaşama şansı yüksek olsa dahi psikolojik olarak zorlayıcı bir süreçten geçebilirler. Çocuk ve gençler, hastalıklarının nedenleri ve süreci hakkında endişe duyabilir, kendilerini arkadaşlarından farklı, eksik ya da kusurlu hissedebilirler. Bu duygular, utanç ve özsaygı kaybına yol açabilir. Bazı bireyler bu duygularla başa çıkmak için hastalıklarını inkâr edebilir veya hastalıklı vücut bölgesini kendilerinden ayrı bir organizma olarak algılayabilir. Bu durum, hastalıkla yüzleşmeyi zorlaştırabilir (Öğretir Özçelik, 2015). Hastalığın şiddeti ne olursa olsun, çocuğa ve ergene karşı olumlu, güven verici bir tutum sergilenmeli ve bireyin duygusal ihtiyaçlarına duyarlılık gösterilmelidir (Aras, 2018).

2.4.12. Kötü alışkanlıklar

Çocuklar ve ergenler, olumlu ya da zararlı birçok alışkanlığı genellikle aile çevresinde gözlemledikleri tutum ve davranışları taklit ederek edinirler. Gördüklerini tekrar eder, öğrendiklerini uygulamaya koyarlar. Bu nedenle bireyler, gelişim süreçlerinde daima olumlu örnekler ve yapıcı mesajlara ihtiyaç duyarlar. Çünkü birey, içinde bulunduğu çevreden etkilenir ve olumsuz örnekler zararlı alışkanlıklara, olumlu örnekler ise sağlıklı davranış kalıplarına yönlendirebilir. Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına başlama genellikle ergenlik döneminde gerçekleşmektedir. Özellikle anne ya da babanın bu tür maddeleri kullanması ve gencin arkadaş çevresinde de benzer davranışların görülmesi zararlı alışkanlıkların kazanılmasını kolaylaştırmaktadır. Bazı bireylerde bu alışkanlıklar zamanla o denli yerleşik hale gelir ki okul veya sokak gibi farklı çevrelerde bile değişim neredeyse imkansız hale gelebilir (Soysaldı, 2007; Girişken, 2010; Murat, 2013).

Genetik yatkınlıkların yanı sıra yaşantısal öğrenme yoluyla ya da alkol, uyuşturucu ve ilaç kullanımıyla oluşan kimyasal dengesizlikler, bireyin beyin yapısı ve merkezi sinir sistemi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir (Çakar, 2018). Ergenlik, pubertal, sosyal ve psikolojik değişimlerin yoğun olarak yaşandığı bir dönem olduğundan bireyleri riskli davranışlara, özellikle sigara ve alkol kullanımına daha yatkın hale getirebilir. Bu süreçte yaşam doyumunun azalması ve özsaygının düşmesi, gençlerin zararlı alışkanlıklara yönelmelerine ve bunları sürdürmelerine zemin hazırlayabilir (Özer, 2019).

Erken yaşta alkol veya yasa dışı madde kullanımı, ileri yaşlarda gelişebilecek bağımlılık bozuklukları açısından önemli bir risk faktörüdür. Biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimin en hızlı olduğu dönemlerden biri olan ergenlikte madde kullanımının başlaması, ciddi gelişimsel sorunlara ve yeme bozuklukları gibi ikincil problemlerle birlikte sinirlilik ve saldırgan davranışlara neden olabilir (Demirci Çiftçi, 2023; Bahadır, 2019). Ayrıca nevroitik eğilimler ve depresif duygu durum da sigara ve alkol kullanımıyla karşılıklı bir ilişki içindedir. Duygusal dalgalanmalar yaşayan gençler, olumsuz duygularla baş etmek için bu tür maddelere yönelebilirler. Frontal lobları henüz tam gelişmemiş olan, yenilik ve heyecan arayışı içinde bulunan ergen bireyler, risk alma davranışlarına eğilimlidirler. Arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan sorunlar ve sosyal becerilerdeki eksiklikler de bu eğilimleri destekleyen önemli etmenler arasında yer alır (Özer, 2019). Bu tür alışkanlıklarla erken yaşta tanışan çocuk ve gençlerin, zamanla bu alışkanlıkları sürdürmeleri ve buna bağlı davranış problemlerinin kalıcı hale gelmesi mümkündür (Aynacı, 2020).

Zararlı alışkanlıklar yalnızca bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilemekle kalmaz aynı zamanda sosyal çevresinde özellikle aile ve arkadaş ilişkilerinde bozulmalara neden olabilir. Bu durum söz konusu çevrelerde bulunan diğer çocukların ve gençlerin de olumsuz koşullara maruz kalmalarına yol açabilir (Sudhinaraset vd., 2016). Ayrıca bu tür alışkanlıklar, bireyde otorite figürlerine karşı öfke, kızgınlık ve yabancılaşma duygularını tetikleyebilir. Toplumda yaygın olarak “Bu küçük bir sorun, zamanla geçer.” şeklinde yanlış bir inanç bulunmaktadır. Oysa bu düşünce, müdahale edilmesi gereken kritik bir süreci göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Müdahale için gereken zaman oldukça sınırlıdır; bu nedenle sorunun fark edilmesiyle birlikte hızlı ve etkili şekilde harekete geçmek önemlidir (Girişken, 2010).

2.5. Davranış Bozuklukları

Ergenlik döneminde ortaya çıkan davranış bozuklukları, bireyin gelişimsel görevlerini başarıyla tamamlayamaması toplum tarafından beklenen rollere uygun davranışlar sergileyememesi, yeterlilik ve başarı hissini içselleştirememesi ve dolayısıyla bu önemli geçiş sürecinin olumsuz etkilenmesine yol açan çeşitli davranışlardır (Jessor, 1991). Bu bölümde davranış bozuklukları; saldırganlık, kıskançlık, yalan söyleme, kleptomani, karşıt olma karşı gelme bozukluğu olarak ele alınmıştır.

2.5.1. Saldırganlık

Herhangi bir istek ya da gereksinim engellendiğinde, hayvanlarda olduğu gibi çocuklar ve ergenlerde de saldırgan davranışlar gözlemlenebilir (Akkaş vd., 2016). “Saldırganlık” bu bağlamda bireyin istemediği onu tahrik edici ya da yıpratıcı bir eylemle karşılaşması sonucunda bir nesneye veya kişiye yöneltilen şiddet içerikli davranış biçimidir. Bu yönüyle şiddet yalnızca fiziksel eylemlerle sınırlı kalmayıp aynı zamanda fiziksel olmayan, sözlü ve psikolojik içerikli davranışları da kapsar. Bu çerçevede saldırganlık zorlayıcı, baskılayıcı ve sınır ihlaline dayalı davranış örüntülerinin bütünüdür (Uluocak vd., 2014).

DSM-5’e göre saldırgan davranışlar gösteren çocuklar ve ergenler başkalarına gözdağı vererek kabadayılık yapabilir, fiziksel çatışmaları başlatma eğiliminde olabilir ve hem insanlara hem de hayvanlara zarar verebilecek davranışlar sergileyebilirler. Bu bireyler sıklıkla ciddi bedensel zarara yol açabilecek nesnelere kullanma eğiliminde olup çevrelerine karşı zalimce tutumlar gösterebilirler (DSM-5, 2022).

Bu davranış biçimi bireyin mizacı, içinde bulunduğu kültürel yapı, sosyo-ekonomik düzey, aile ortamı, çevresel faktörler, iletişim eksiklikleri ve akran ilişkileri gibi çok yönlü değişkenlerin etkileşimiyle şekillenir (Kılıç, 2007). Günümüzde saldırganlık davranışlarının tek bir nedene indirgenemeyeceği çok boyutlu nedenlere dayandığı görüşü benimsenmektedir. Özellikle ergenlik döneminde kimlik gelişimi, hormonal değişimler, cinsel gelişim süreci ve bireyin aileden bağımsızlaşarak akran ilişkilerine yönelme eğilimi, saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etkili olabilir. Bu süreçte saldırganlık, bireysel özelliklerin yanı sıra ailesel ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle şekillenmektedir (Kaplan vd., 2013).

Saldırgan davranışlarla baş etmede ebeveynlerin rehberliği ve model oluşturma işlevi büyük önem taşır. Anne ve babaların, çocuklar ve ergenler için şiddet içermeyen, sevgi temelli ve insancıl tutumlar sergilemeleri beklenmektedir. Ayrıca saldırgan eğilimleri bulunan bireylerin enerjilerini dışavurabilecekleri spor, müzik, resim gibi yaratıcı ve yapıcı etkinliklere yönlendirilmesi önerilmektedir (Seven, 2015).

Saldırganlık ve şiddet içeren davranışların kontrol altına alınmasında bazı durumlarda farmakolojik müdahalelere başvurulabilir (NCCMH, 2015). Kendi güvenliği ya da çevresindekiler için risk oluşturan saldırgan ergenler, öncelikle sakinleştirilmeli ve profesyonel gözlem altına alınmalıdır. Bu aşamada yoğun anksiyete, duygudurum bozuklukları ve düşünce sorunları gibi belirtilerin düzenlenmesi amacıyla farmakolojik tedavilere başvurulabilir. Bu doğrultuda kullanılan ilaçlar arasında lorazepam, midazolam, klonazepam, flunitrazepam gibi benzodiazepinler ile klorpromazin, haloperidol ve droperidol gibi antipsikotik ajanlar yer almaktadır. Genellikle oral yolla uygulanan bu ilaçlar gerekli durumlarda intramüsküler ya da intravenöz yolla da verilebilir (Balcıoğlu, 2017).

2.5.2. Kıskançlık

Kıskançlık, bireyin sahip olamadığı ancak başkaları tarafından sahip olunan bir nesne, nitelik ya da duruma yönelik hissettiği yoğun ve çoğu zaman yıkıcı olabilen bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Bu duygu, insan olmanın temel yapılarından biri olmakla birlikte birey üzerinde olumsuz etkiler yaratabilme potansiyeline sahiptir (Özdemir vd., 2020).

Ergenlik döneminde, bireylerin arkadaş çevresine katılamamaları ya da grup dışı bırakılmaları durumunda yoğun kıskançlık duygularıyla karşılaştıkları gözlenmektedir. Özellikle arkadaşlık ilişkilerinde öne çıkma, başarıya sahip olma ya da dikkat çekme gibi alanlarda yaşanan kıskançlık, sağlıklı şekilde ifade edilmediğinde ergen bireylerin birbirlerine zarar verebilecek düzeyde yıkıcı davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir. Bu bireyler, sınırlı sosyal çevreye sahip olabilir, kendilerini yanlış ifade edebilir ve sonuç olarak yalnızlıkla karşı karşıya kalabilirler. Bu durum, özgüven eksikliği ve özsaygı problemleriyle yakından ilişkilidir (Ülkü, 1978; Kesici, 2007; Akan, 2020).

Kıskançlık davranışının zihinsel belirtileri arasında kırılabilirlik, kendini başkalarıyla kıyaslama, öz acıma, bedensel görünümüne yönelik kaygılar ve suçluluk duygusu yer alırken fiziksel düzeyde yüz kızarması, ellerde titreme, terleme, mide rahatsızlıkları, nefes darlığı, baygınlık hissi, çarpıntı ve uyku bozuklukları gibi semptomlar görülebilir (Alpay, 2009). Bu duygunun ortaya çıkışında birçok etken rol oynamaktadır. Kıskançlık, bireysel, sosyal, ekonomik ve psikolojik düzeyde çeşitli nedenlere dayanabilir. Sosyal nedenler; dışlanma, iletişim sorunları, takdir görmeme, kıyaslanma, tercih edilmeme ve rekabet gibi durumları kapsar. Bireyin yetiştiği aile ortamı, toplumsal değer kaygısı, medya etkisi ve çevresel faktörler bu kapsamda değerlendirilebilir. Ekonomik nedenler; maddi yetersizlikler ve sosyoekonomik dengesizliklerle ilişkilidir. Psikolojik nedenler arasında ise düşük özsaygı, değersizlik hissi, doyumsuzluk, aşırı rekabetçilik, tembellik ve ego problemleri yer alır. Ayrıca kültürel farklılıklar ve ideolojik ayrılıklar da kıskançlığı tetikleyen unsurlar arasında sayılmaktadır (Kayrak vd., 2023).

Ebeveyn tutumları, rekabet ve kıskançlık duygularının gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle aile içinde yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi, bireyin yeterince ilgi görmemesi, cinsiyet ayrımcılığı yapılması ya da ebeveynlerin çocukları kıyaslayarak değerlendirmesi, şiddet içeren kıskançlık davranışlarına zemin hazırlayabilir (Seven, 2015). Kardeşini kıskanan okul çağı bireyine yeterince anlayış ve ilgi gösterilmemesi, çocuklar arasında kıyaslamaya gidilmesi ve adaletsiz tutumlar sergilenmesi bu duygunun pekişmesine neden olabilir (Ezgin, 2018). Nitekim ebeveyn-çocuk ilişkisindeki eksiklikler ya da çatışmalar, kardeşler arası etkileşimleri de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kardeş rekabeti, ergenlik sürecinde daha belirgin hale gelirken ebeveynlerin adil, sevgi dolu ve destekleyici yaklaşımları, bu tür olumsuz duyguların önlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Bayram vd., 2021; Ayanoğlu, 2018).

Patolojik kıskançlık durumlarında tedavi sürecinde hem psikoterapi hem de farmakolojik yöntemler kullanılmaktadır. Bu bağlamda bilişsel-davranışçı terapi ve EMDR terapisi etkili müdahale yöntemleri arasında yer alırken bazı olgularda farmakolojik tedaviye (örneğin fluoksetin) başvurulmuş olumlu sonuçlar alınabilmektedir (Soyka vd., 1991; Kayrak vd., 2023).

2.5.3. Yalan söyleme

Yalan söyleme, bireyin bilinçli olarak gerçekle ilgisi olmayan söz veya davranışlarla çevresindekileri yanıltma amacı taşıyan bir eylemdir. Bu davranışın iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi aldatma amacı taşıması, ikincisi ise gerçeği yansıtmamasıdır. Yalan, yalnızca sözlü ifadelerle değil jest ve mimiklerle, yazılı anlatımlarla ya da suskunluk yoluyla da ortaya konabilir (Leung vd., 1992).

Ergenlik dönemindeki bireylere zaman zaman gerçekleri tüm açıklığıyla ifade etmemenin karşı tarafı kırmamak açısından “gerekli” olduğu öğretilmekte ya da ima edilmektedir. Özellikle aileye ait bazı mahrem bilgilerin (eşler arası çatışmalar, psikolojik problemler, aile içi şiddet, maddi sıkıntılar veya ebeveyn bağımlılıkları gibi) gizli tutulması yönünde ergene baskı yapılabilmektedir. Bu durum bireyin zamanla yalanı bir savunma mekanizması olarak görmesine hatta bu davranışı işlevsel bulup alışkanlık haline getirmesine neden olabilmektedir. Ayrıca gerçeği söylediğinde inandırıcı bulunmayan ya da bu nedenle cezalandırılan bir genç, benzer durumlarla karşılaştığında doğruyu söylemektense yalana başvurmayı tercih edebilir. Bu durum bireyin doğruluğun ne tür sonuçlar doğuracağını kestirememesi nedeniyle yalanı bir tür korunma yöntemi olarak görmesine yol açar. Nitekim dürüstlük, doğruluk ve güvenin karşısında yalan; bireyin kendisini koruma çabası içerisinde sıkça başvurduğu işlevsel bir çözüm olarak varlığını sürdürmektedir (Atay, 2020).

Yalan söyleyen çocuk ve gençlerde çeşitli fizyolojik ve davranışsal tepkiler gözlenebilir. Bunlar arasında kızarma, kekeleme, terleme gibi fiziksel belirtiler yer alırken; küçük yaş grubundaki çocuklar yalan söylediklerinde genellikle elleriyle ağızlarını kapatma davranışı sergiler. Buna karşılık 13-18 yaş arası ergenlerde bu davranışın genellikle tek elle gerçekleştirildiği görülmektedir (Akt. Üstünel, 2011).

Yalan söyleme davranışının altında yatan nedenler çok yönlüdür. Acıyı erteleme arzusu, anlaşılma korkusu, özgüven eksikliği, kişilik sorunları, sosyal çevrenin etkisi, ahlaki zayıflıklar, rol model eksikliği, ceza alma kaygısı, ait olma isteği, saygınlık kazanma, ilgi çekme çabası, hatalarını telafi etme, dikkat dağıtma, çıkar sağlama ve değer görme gibi faktörler bu davranışı tetikleyebilmektedir. Ergen bireylerde, yalan söyleme çoğunlukla içinde buldukları gelişimsel dönemin özellikleriyle ilişkilidir. Ceza almaktan kaçınmak, hoşnutsuz durumlardan kurtulmak, başkalarını korumak, kendi hatalarını gizlemek, başkalarını küçük düşürmek ya da bir şeyi elde etmeye çalışmak gibi

nedenlerle yalan söyleme eğilimi artış gösterebilir. Aile ortamındaki otoriter ya da kayıtsız tutumlar, güven eksikliği, ilgi ve sevgi ihtiyacı, tutarsız davranışlar, yalancılığa karşı hoşgörülü yaklaşımlar, utanma ve korku duyguları, aile bireylerinden birinin yalancı olması, arkadaş grubuna katılma isteği, onaylanma arzusu ve öfke gibi duygusal süreçler de bu davranışın gelişiminde etkili olmaktadır (Seven, 2015; Ulusoy vd., 2021; Atay, 2020).

Yalan söyleme davranışının çocuk ve ergende kökleşmesi, bu davranışı ortadan kaldırmayı güçleştirmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak çocuk ve ergeni yalana sevk eden etkenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir (Gültekin Akduman, 2015). Kabul edilebilir, anlaşılır ve uygulanabilir kuralların olduğu bir aile ortamında çocuklar ve ergenler daha açık ve sağlıklı iletişim kurabilir. Bu bağlamda ev içi kuralların belirlenmesinde çocuk ve ergenlerin de sürece dahil edilmesi onların yalan söyleme ihtiyacını azaltabilir. Aksi takdirde gereksiz yasaklar ve çocuk ile ergenin haklarına uygun olmayan kurallar, baskı altında hissetmelerine ve bu baskıdan kaçınmak adına yalana başvurmalarına neden olabilmektedir (Özbey, 2017).

2.5.4. Kleptomani

Kleptomani, bireyin kişisel kullanım amacı taşımayan ya da parasal değeri bulunmayan nesnelere çalma isteğine karşı koyamaması durumu olarak tanımlanmaktadır (DSM-5, 2022). Bu davranış dürtüsel nitelik taşır ve genellikle planlı bir şekilde gerçekleştirilmez. Kleptomani hastaları, çalma eyleminin ardından sıklıkla içsel bir huzursuzluk, anksiyete ve suçluluk hissi yaşamakla birlikte öfke veya intikam duygularıyla hareket etmezler (Tamam, 2009).

Kleptomanik davranışlar çoğu zaman bireyin içinde bulunduğu aile dinamikleri ve çevresel faktörlerle ilişkilendirilse de bu durumun altında daha karmaşık ve derin psikolojik sorunlar da yatabilir. Kleptomani belirtilerinin başında maddi değer ve bireysel yarar olmaksızın birden fazla kez çalma hissine karşı koyamamak yer alır. İzinsiz alınan eşyalar çoğunlukla gizlice yerine geri götürülür ya da saklanır. Bu bireyler çoğu zaman çaldıkları nesnelere bedelini karşılayabilecek ekonomik yeterliliğe sahiptirler. Kleptomani, sıklıkla başka psikiyatrik bozukluklarla birlikte görülmektedir. Özellikle duygudurum bozuklukları, kaygı bozuklukları ve dürtü kontrol bozuklukları bu duruma eşlik edebilmektedir. Kleptomani tanısı çoğu zaman bireyin eşlik eden psikolojik rahatsızlıkları için yardım arayışı sırasında fark edilir. Tedavi sürecinde farmakoterapi ve

psikoterapi birlikte yürütülmektedir. İlaç tedavisinde genellikle duygudurum düzenleyicileri, opioid antagonistleri ve seçici serotonin geri alım inhibitörleri (SSRI) tercih edilmektedir. Buna ek olarak bireyin çalma davranışını tetikleyen düşünce kalıplarını değiştirmeye yönelik bilişsel davranışçı terapi (BDT) de etkili bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Ancak kleptomaniye yönelik spesifik tedavi yöntemleri konusunda mevcut literatür sınırlıdır. Bu nedenle tedavi sürecinin bireyin özel durumuna göre çok yönlü ve bireyselleştirilmiş bir yaklaşımla yürütülmesi gerekmektedir (Çalıyurt, 2009; Aydın vd., 2012).

2.5.5.Karşıt olma karşı gelme bozukluğu

Karşıt olma karşı gelme bozukluğu, en az altı ay boyunca devam eden ve belirli tanı kriterlerinden en az dördünün gözlemlendiği bir davranışsal sorun olarak tanımlanmaktadır. Bu bozukluk; öfkeli ya da kolayca sinirlenen bir duygudurum, tartışmacı ve karşı gelen tutumlar ile kin besleme gibi belirtilerle kendini gösterir. Genellikle kardeşi olmayan bireylerde ya da belirli kişilerle iletişim sırasında daha belirgin hale gelebilir. Bu tanıya sahip çocuk ve ergenler sık sık öfkelenir, kolayca alınganlık gösterebilir ve kırgınlık gibi yoğun duygusal tepkiler sergileyebilir. Aynı zamanda otorite figürleriyle sıkça tartışır, verilen emir ve kurallara karşı gelir, başkalarını kasıtlı olarak rahatsız etmeye çalışırlar. Hatalarını kabul etmeyip başkalarını suçlama eğilimindedirler ve zaman zaman düşmanca ya da intikamcı davranışlar sergileyebilirler. Özellikle son altı ay içerisinde en az iki kez kin besleme veya düşmanlık davranışı gözlemlenmesi tanı açısından önemlidir (DSM-5, 2022).

Karşıt olma karşı gelme bozukluğunun gelişiminde çeşitli bireysel, çevresel ve sosyal faktörler rol oynamaktadır. Akran ilişkilerinde yaşanan zorluklar, okul yaşamındaki problemler, depresif ruh hali, kıskançlık, hayal kırıklıkları, akranları tarafından zorbalığa maruz kalma ya da dışlanma gibi deneyimler risk faktörleri arasında yer alır. Bununla birlikte aile içi çatışmalar, eleştirel ya da ilgisiz ebeveyn tutumları ve güç gösterisinde bulunma isteği gibi durumlar da bu bozukluğun ortaya çıkışını tetikleyebilir (Tolan vd., 2013; Andrade vd., 2014).

Karşıt olma karşı gelme bozukluğunun tedavisinde doğrudan bu bozukluğa özgü bir farmakolojik yaklaşım bulunmamaktadır. Bu nedenle öncelikle eşlik eden diğer psikiyatrik sorunların tanımlanması ve tedavi planının buna göre oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Tedavi sürecinde bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir. Ebeveyn

tutumlarının düzenlenmesine yönelik psikososyal müdahaleler, davranış yönetiminde ödül-ceza temelli stratejiler ve öğretmenlerin sürece aktif katılımı ile uygulanan davranışçı teknikler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Akyol Ardiç vd., 2023).

Tedavi sürecinde, anne-babalara yönelik danışmanlık ve eğitimin sağlanması, çocuğun ya da ergenin bireysel psikoterapiye alınması aile dinamiklerinin gözden geçirilerek rehberlik edilmesi ve bireyin problem çözme becerilerinin geliştirilmesi önemlidir. Özellikle okul çağı bireylerinde etkili sonuçlar alınabilmesi için aileyle iş birliği içerisinde çalışmak, çocuk ve ergenlere uygun yönlendirmeler yapmak ve sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturmak tedavinin başarısını destekleyen temel unsurlardır (Arman, 2019).

2.6. Uyum Bozuklukları

Uyum bozuklukları, bu bölümde anksiyete (kaygı), depresyon, utangaçlık ve sosyal içe çekilme (hikikomori) olarak ele alınmıştır.

2.6.1. Anksiyete (kaygı)

Kaygı, en az altı ay boyunca süren, bireyin okul veya günlük yaşam etkinliklerine ilişkin aşırı endişe ve kuruntu (kaygılı beklenti) yaşaması durumu olarak tanımlanır. Bu düşünceler genellikle kontrol altına alınması zor olan zihinsel bir akışa dönüşür. Kaygı ve kuruntulara huzursuzluk, gerginlik ya da sürekli tetikte olma hissi gibi fiziksel semptomlar eşlik edebilir. Ayrıca anksiyete (kaygı) bozukluğu olan bireylerde kas gerilmesi, terleme, çarpıntı, baş dönmesi, hızlı ve derin solunum gibi somatik belirtiler gözlemlenebilir (Seven, 2015). Anksiyete, temelde tehdit edici bir uyarana karşı organizmanın verdiği savunma tepkisidir. Sağlıklı bireylerde işlevsel bir duygusal tepki olarak görülebilen kaygı, şiddetli ve süregelen hale geldiğinde ruhsal dengeyi bozar ve bireyin yaşam kalitesini düşürür (Aydoğdu, 2018). Anksiyete bozukluğu yaşayan çocuk ve ergenler hem içsel hem de dışsal tehdit algıları nedeniyle kendilerini tehlike altında hissederler. Bu durum bireyin arkadaş edinmesini, derslere katılımını ve sosyal etkinliklere dahil olmasını olumsuz yönde etkileyebilir (Aydoğdu, 2018). Odaklanma güçlüğü, çabuk yorulma, zihnin boşalması hissi gibi bilişsel belirtilerin yanı sıra kas gerginliği, sinirlilik, uyku sorunları, mide bulantısı, göğüs ağrısı, düzensiz kalp atışları ve baş dönmesi gibi fizyolojik belirtiler de sıklıkla görülür. Anksiyete bozukluğu, kişinin günlük işlevselliğinde ciddi bozulmalara yol açar ve sosyal ya da akademik alanlarda

belirgin sıkıntılara neden olur. Bu durum herhangi bir madde kullanımına veya tıbbi bağlanamamalıdır (DSM-5, 2022; Osmanoğlu, 2022).

Çocuklarda ve ergenlerde görülen anksiyete bozukluklarının kökeninde çoğunlukla biyolojik, psikososyal ve çevresel faktörler yer alır. Kalıtsal yatkınlık, sinir sistemindeki işlev bozuklukları, mizaç özellikleri gibi biyolojik etkenlerin yanı sıra diyabet, epilepsi ve madde bağımlılığı gibi fiziksel hastalıklar da kaygıyı tetikleyebilir (Seven, 2015). Bununla birlikte çevredeki korku uyandırıcı uyaranların vurgulanması, korkulu durumların pekiştirilmesi gibi öğrenilmiş davranışlar da anksiyetenin gelişmesinde rol oynar. Okul çağı çocuklarında, kaygının gelişiminde ebeveyn, öğretmen ve sosyal çevre etkisi belirleyicidir. Reddedici, cezalandırıcı veya küçültücü ebeveyn tutumları, öğretmenlerin çocukları çaresiz hissettirmesi ve akran zorbalığına maruz kalma gibi deneyimler kaygıyı artırabilir. Özellikle anneye aşırı bağımlı olan bireylerin, bu bağın koparılmasıyla kaygı nevrozu geliştirme riski artmaktadır. Annenin çocuğa karşı tutarsız ve aşırı koruyucu davranışları da bireyin kendisini güçlü hissetmesini engelleyerek kaygıyı besleyen bir unsur olabilir (Bakırcıoğlu, 2015; Aydoğdu, 2018).

Anksiyete bozukluğu yaşayan bireylerin destekleyici bir tutumla dinlenmesi önemlidir. Bu çocuk ve gençlerin kaygıları küçümsenmemeli ya da alay konusu yapılmamalı aksine onlara güven veren, anlayışlı bir yaklaşım sergilenmelidir. Anksiyetenin altında yatan nedenler belirlenmeli ve uygun çözüm yolları geliştirilmelidir. Normal düzeydeki kaygı, çocuğun davranışlarını düzenlemesine ve tehlikelerden korunmasına yardımcı olabilir. Ancak kaygının yıkıcı boyuta ulaşması halinde, bireyde ciddi davranışsal ve fiziksel sorunlar ortaya çıkabilir. Kaygı yaşayan bir çocuğun, hangi durumlarda bu duyguyu yoğun yaşadığı her zaman açık olmayabilir. Bu nedenle dikkatli gözlem önem taşır. Anksiyetenin süreklilik kazanmasında yaşanan olumsuz deneyimlerin etkisi büyüktür. Bu nedenle çocukla açık ve güvene dayalı bir iletişim kurulmalı olumsuzlukların geçici olduğu vurgulanmalıdır. Orantısız cezalar yerine uygun sorumluluk verme, küçük düşürücü davranışlardan kaçınma gibi yaklaşımlar benimsenmelidir. Kaygılı anlarda derin nefes alması hatırlatılarak bireyin rahatlaması sağlanmalı ve gerektiğinde ortam değiştirmesi önerilmelidir (Seven, 2015; Aydoğdu, 2018).

2.6.2. Depresyon

Depresyon, genellikle uzun süre devam eden ve bireyin işlevselliğini ciddi şekilde etkileyen bir ruhsal bozukluktur. Depresyon yaşayan bireylerde içsel boşluk, umutsuzluk, değersizlik hissi gibi duygusal belirtiler görülebilir ve bu durum günlük yaşam üzerinde belirgin etkiler yaratır. Söz konusu ruhsal bozukluk, eskiden keyif alınan etkinliklere karşı ilgisizlik, iştah değişiklikleri (kilo kaybı veya artışı), uyku düzeninde bozulma, enerji kaybı ve dikkat dağınıklığı gibi belirtilerle kendini gösterebilir. Bununla birlikte, aşırı suçluluk duyguları, ölüm ya da intihar düşünceleri gibi ciddi semptomlar da söz konusu olabilir. Depresyon sadece duygusal değil fiziksel anlamda da bireyi zorlar; sosyal ve akademik yaşamı olumsuz etkileyebilir. Bu durum herhangi bir sağlık sorununa ya da madde kullanımına bağlı olmaksızın gelişebilir ve tedavi edilmediği takdirde yaşam kalitesinde ciddi düşüşe neden olabilir (DSM-5, 2022).

Ergen bireyler, yaşadıkları gelişimsel değişimler nedeniyle depresyona daha yatkın gruplardan biridir. Ergenlik dönemi, akılcı düşüncenin yeterince yerleşmediği bir evre olduğu için yaşanan duygusal dalgalanmalar sıklıkla fark edilmeyebilir. Bu dönemde yaşanan depresif süreçler, çevre tarafından “ergenlik bunalımı” olarak algılanabilir. Ancak hiçbir şeyden zevk alamama, görünürde bir sebep olmaksızın üzüntü, suçluluk, yetersizlik duyguları, uyku bozuklukları, içe kapanma, sosyal geri çekilme ve öfke patlamaları gibi belirtiler ciddiyetle ele alınmalıdır (Durmuş, 2005). Çocuklar ve ergenlerde depresyon, hem fiziksel hem duygusal hem de sosyal gelişimi olumsuz etkileyebilir. Depresyona yol açan risk faktörleri arasında ailede depresyon öyküsü, ebeveyn çatışmaları, zayıf akran ilişkileri, yetersiz başa çıkma becerileri ve olumsuz düşünce biçimleri yer almaktadır. Kalıtsal etkenler, ebeveynlerin depresif yapıları, travmatik deneyimler (örneğin şiddet ya da cinsel istismar), aile içi huzursuzluk ve öğrenilmiş çaresizlik gibi psikososyal etmenler de depresyonun gelişiminde önemli rol oynar (Clark, vd., 2012; Bakırcıoğlu, 2015).

Çocuk ve ergenlerde depresyonun tanılanması, yetişkinlerde kullanılan yöntemlere benzer olmakla birlikte gelişimsel özellikler dikkate alınmalıdır. Örneğin yetişkinlerde depresyon çoğunlukla mutsuzluk hissiyle tanımlanırken çocuk ve ergenlerde bu duygu daha çok sinirlilik, huzursuzluk ve içe kapanma şeklinde gözlemlenebilir. Ayrıca kilo kaybı yerine gelişim düzeyine uygun kilo alımı ve büyüme durumu değerlendirilmelidir (Clark, vd., 2012). Ergenlerde depresyon, siyah giysiler giyme, depresif içerikli şiirler yazma, yalnız kalma isteği gibi davranışlarla kendini

gösterebilir. Uyku bozuklukları, okula gitmekte zorlanma, sosyal ortamlardan çekilme, enerji düşüklüğü ve motivasyon kaybı da dikkat çeken belirtiler arasındadır. Depresyon, davranış bozuklukları, madde kullanımı ve yeme bozukluklarıyla birlikte görülebilir (Santrock, 2012). Depresyonun bireyin sosyal ve akademik yaşamında belirgin bir işlev kaybına yol açıp açmadığı değerlendirilmelidir. Duygusal durumdaki değişiklikler, aile ve arkadaş ilişkilerini zedeleyerek okul başarısını düşürebilir. Bu süreçte aile desteği kritik öneme sahiptir (Bakırcıoğlu, 2015). Ebeveynlerin tedavi sürecine aktif katılımı hem çocuğun yaşadığı süreci anlamalarına hem de tedaviye uyumun artmasına katkı sağlar. Aile motivasyonu tedavi sürecinin başarısını etkileyen önemli bir faktördür (Ekinci, 2023).

Tanı sürecinde çocuk ve ebeveynle görüşmeler yapılmalı, psikolojik testler uygulanmalı ve öğretmen, rehberlik servisi gibi çevresel kaynaklardan bilgi toplanmalıdır. Tanının ardından bilgilendirme, kısa süreli psikoterapiler gerekirse ilaç tedavisi ve çevresel düzenlemeleri içeren çok yönlü bir tedavi süreci başlatılmalıdır. Amaç, çocuk ve ergenin yeniden sağlıklı duygu durumu kazanarak yaşam sevinci ve umut duygusunu geri kazanmasıdır (Bakırcıoğlu, 2015). Çocukluk ve ergenlik döneminde depresyon tedavisinde psikoterapi, farmakoterapi ya da bu ikisinin bir kombinasyonu kullanılabilir. Tedavi planı belirlenirken depresyonun şiddeti, intihar riski, gelişimsel düzey ve çevresel faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Hafif depresyon vakalarında bilişsel davranışçı terapi veya kişilerarası terapi tercih edilebilirken orta ve ağır depresyon vakalarında ilaç tedavisi de gerekebilir. Trisiklik antidepresanların bu yaş grubunda etkili olmadığı gösterilmiştir. Ayrıca antidepresanların intihar riskini artırabileceği göz önünde bulundurularak dikkatli bir değerlendirme yapılmalı; hasta ve ailesine tedavi süreci, olası riskler ve güvenlik planlaması hakkında detaylı bilgi verilmelidir (Clark, vd., 2012).

2.6.3. Utangaçlık

Utangaçlık, bireyin başkalarıyla iletişim kurarken kendisini ifade etmesini zorlaştıran bir duygudur. Özellikle okul çağı çocukları yeni bir ortama girdiklerinde arkadaş edinmeye çalıştıklarında ya da topluluk içinde bulduklarında zorlanabilir ve içe kapanık bir tutum sergileyebilirler (Henderson vd., 2010). Bu durum fiziksel, psikomotor, bilişsel ve duygusal düzeyde çeşitli belirtilerle kendini gösterebilir. Fiziksel belirtiler; hızlı kalp atışı, ağız kuruluğu, titreme, terleme, baş dönmesi ve karın ağrısı gibi bedensel tepkilerdir. Psikomotor belirtiler arasında ise gerginlik yaratan ortamlardan kaçınma, ellerin ve bacakların sürekli hareket ettirilmesi, yüz ve beden ifadelerinde

azalma, göz teması kurmaktan kaçınma, kısık sesle ya da konuşma akıcılığında zorluk yaşama gibi davranışlar yer alır. Bilişsel düzeyde ise ergenin kendiyile ilgili olumsuz düşünceleri baskın hale gelebilir. Mükemmeliyetçilik, endişe, yetersizlik hissi, yanlış anlaşılma ya da aşağılanma korkusu, iletişim hatası yapmaktan kaçınma ve suçluluk duygusu bu çerçevede değerlendirilebilir. Duygusal olarak ise üzgün hissetme, çekingenlik, kaygı, depresyon, düşük özsaygı ve yoğun heyecan hali gözlenebilir (Yüksel, 2002; Durmuş, 2007).

Okul çağı çocukları, sosyal ortamlara ilk kez girdiklerinde geçici olarak utangaçlık sergileyebilir ve bu durum gelişimin doğal bir parçasıdır. Ancak sosyal beceri eksikliği ya da özgüven zayıflığı nedeniyle bu davranışın kalıcı hale gelmesi durumunda “aşırı utangaçlık bozukluğu” olarak değerlendirilmelidir (Hyson vd., 1987). Çocuklar ve ergenler, “utangaç” şeklinde etiketlendiklerinde bu etiketin olumsuz etkilerini içselleştirebilirler. Kendilerini bu kimlikle tanımlamaya başladıklarında sosyal ortamlarda daha fazla rahatsızlık hissedebilir ve yoğun olumsuz düşüncelerle baş etmekte zorlanabilirler. Bu da zamanla utangaç davranış örüntüsünün pekişmesine ve bireyin bu davranışa uygun şekilde hareket etmesine neden olur (Brophy, 1996).

Utangaçlıkla başa çıkmada çocuk veya ergenin bu duygunun farkına varması ve hangi durumlarda ortaya çıktığını anlayabilmesi önemlidir. Bu noktada çocuk ve ergenlere kendilerini tanıma, hoşlandıkları ve rahatsızlık duydukları durumları ayırt etme, gereksinimlerini fark etme ve bu duyguyla baş etme yollarını öğrenmeleri için rehberlik edilmelidir. Ebeveynler, çocuk ve ergenlerin potansiyellerini açığa çıkarmalarına destek olmalı, onlara bağımsız hareket etme fırsatı tanımalı ve aşırı kısıtlayıcı tutumlardan kaçınmalıdır. Ayrıca çocukların ve ergenlerin kendini ifade edebileceği sosyal ortamlar yaratılmalı ve aile içinde güvenli etkileşim ortamı sağlanmalıdır. Utangaçlık, çocuğun veya ergenin üzerine gidilerek ya da görmezden gelinerek değil anlayışlı ve destekleyici bir tutumla aşılabılır. Bu yaklaşım, utangaçlık davranışlarının olumsuz etkilerini azaltmada en etkili yoldur (Özbey, 2010).

2.6.4. Sosyal içe çekilme (hikikomori)

Sosyal içe çekilme, yaşlılarıyla standart ilişkiler kurmakta zorlanan ve toplumsal olarak izole olmuş çocuklar ve ergenleri tanımlayan bir durumdur (Gürpınar Akan, 2001). Bu davranış bozukluğu genellikle yoğun olumsuz duygulara eğilimli ve ruhsal sıkıntı hissi taşıyan bir kişilik yapısının yansımasıdır. Japonya kökenli bir kavram olan

Hikikomori, gelişim çağındaki çocukların kendilerini ifade etmekte zorlanmalarına ve duygularını bastırma eğiliminde olmalarına neden olur. Bu durum çoğunlukla reddedilme, kabul görmeme ya da değersizlik hissi gibi deneyimlere karşı gelişen bir savunma mekanizması olarak ortaya çıkar (Pekdemir, 2018).

Sosyal içe çekilme davranışı gösteren çocuk ve ergenler, okul ortamında iletişimden kaçınan ve çekingen tutumlar sergileyen kişiler olarak tanımlanabilir. Gözlemlenen içe dönüklük, çevresel uyaranlara verilen bir tepki niteliği taşır. Bu bireyler pasif değildir ancak çevrelerinden bilinçli olarak uzak durma ve sosyal etkileşimden kaçınma eğilimindedir (Gürpınar Akan, 2001). Bu durumun eşlikçileri arasında okula devamsızlık, akademik performansta düşüş ve sosyal becerilerde gerileme yer alabilir. Böylece çocuk ve gençler, sosyal ortamlardan uzaklaşarak sosyalleşmeden kaçınmaya başlar. Sosyal içe çekilme davranışı, sosyal dünyadan tamamen çekilmeyi amaçladığı için zamanla kalıcı bir içe kapanıklığa dönüşebilir. Bazı ergenler aylarca ya da yıllarca odalarından çıkmadan yaşayabilir. Bununla birlikte bazı vakalarda gelişim dönemindeki bireyler 6 ay kadar süren bir sosyal izolasyonun ardından sınırlı düzeyde dış dünyayla yeniden temas kurabilir. Bu tür kısmi geri dönüşler, psikososyal müdahale süreçlerinde olumlu işaretler olarak değerlendirilir (Yokoyama vd., 2023).

Okul çağında görülen sosyal içe çekilmenin başlıca nedenleri arasında; ekran zorbalığı, yetersiz sosyal beceriler, depresyon, kaygı gibi içselleştirme problemleri ile yalnızlık hissi gibi duygusal etmenler öne çıkar (Chiappedi, 2023). Bunun yanında bireysel ve sosyal yaşantılar, aile içi dinamikler, psikolojik, davranışsal, sosyal ve fiziksel faktörler de sosyal izolasyonu tetikleyebilir. Gelişim dönemindeki bireyin geçici bir sağlık sorunu nedeniyle evde kalması ya da dış çevreyle temasını azaltması bu süreci başlatan bir etken olabilir. Sosyal içe çekilme davranışı çoğunlukla ergenlik çağındaki bireylerin yaşadığı içsel çatışmalarla ilişkilidir (Concina vd., 2024). Bu tür davranışlara müdahale etmek amacıyla açık hava aktiviteleri ve takım sporları önerilmektedir. Tenis, basketbol, yürüyüş ve bisiklet sürme gibi kişilerarası etkileşim gerektiren fiziksel etkinlikler, bireyin sosyal yaşama yeniden katılımını destekleyebilir. Ayrıca sosyal içe çekilmenin temelinde yatan sosyal kaygıların ve iletişim güçlüklerinin travmatize edilmeden ele alınması, fiziksel performans üzerinden psikolojik ve sosyal uyumu teşvik etme açısından önemlidir (Yokoyama vd., 2023).

2.7. Anne-Baba Tutumları

Ebeveynler, gelişmekte olan çocuk veya ergenin davranışlarını yönlendirmek ve sosyalleşme sürecinde karşılaşılan değişimleri dengelemek amacıyla farklı ebeveynlik stillerine başvururlar (Seven, 2015). Bağımsızlık duygusunun desteklenmesi, çocuk veya ergene eşit hakların tanınması, düşüncelerini açıkça ifade etmesine fırsat verilmesi ve sevgi-hoşgörü dengesinin gözetilmesi sağlıklı gelişimi destekleyen temel ebeveyn tutumları arasında yer alır. Bu tür destekleyici yaklaşımlar, okul çağındaki çocuğun kendine güvenen, uyumlu ve sosyal yönden etkin bir kişi olarak gelişmesine katkı sağlar (Barbaroğlu, 2018).

Ebeveynlerin tutarlı ve düzenli biçimde sergilediği davranış kalıplarının niteliği çocuğun veya ergenin ruhsal uyumu üzerinde belirleyici rol oynar. Özellikle olumlu, anlayışlı ve destekleyici tutumlar gelişimi olumlu etkilerken aşırı baskıcı, ilgisiz ya da tutarsız yaklaşımlar, çeşitli psikolojik sorunlara zemin hazırlayabilir (Seven, 2015).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde sergiledikleri tutumlar, çocuk ve ergenlerin tüm yaşamlarını etkileyebilecek güçtedir. Ailenin bilinçli ya da bilinçsiz olarak benimsediği tutum ve davranışlar bireylerin bilişsel, sosyal-duygusal, dil ve öz bakım gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde şekillendirebilir. Çocuk ve ergenlerin başkalarına karşı anlayışlı olmaları, saygı göstermeleri ve sosyal ortamlarda uyumlu davranışlar sergilemeleri, çoğunlukla aile ortamında öğrenilen ve geliştirilen sosyal becerilerle ilişkilidir. Ebeveyn tutumları yalnızca bireyin gelişimsel süreçlerini değil aynı zamanda kardeşler arası ilişkileri de doğrudan etkileyebilmektedir. Aile içinde eşitlik ve adalet temelli bir yaklaşım benimseyen ebeveynler, çocuk ve ergenler arasında sevgi, saygı ve sorumluluk gibi değerlerin gelişimini desteklemektedir. Buna karşılık gelişim düzeyine uygun olmayan beklentiler, bireyleri başkalarıyla kıyaslama ya da kabul görmeme gibi olumsuz yaşantılara maruz bırakabilmekte bu durum ise isyankar, çekingen veya aşırı rekabetçi kişilik örüntülerinin gelişimine zemin hazırlayabilmektedir. Bu tür ebeveyn tutumları, gelişim dönemindeki çocuk ve ergenlerin akran ilişkileri üzerinde de olumsuz etkiler yaratabilir (Ayoğlu, 2018).

Yetiştirildikleri aile ortamı, aile yapısının özellikleri ve ailedeki yetişkin bireylerin kişilik yapıları çocuk ve ergenlerin gelecekteki toplumsal ilişkileri ile davranış örüntüleri üzerinde belirleyici rol oynar (Barbaroğlu, 2018). Gelişim sürecindeki bireylerin aile içi eğitimden yeterli düzeyde yarar sağlayabilmeleri ebeveynlerin sağlıklı,

bilinçli ve bireyin özelliklerine duyarlı bir tutum benimsemeleriyle mümkün olmaktadır (Özyürek, 2017). Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları bireysel veya çevresel çeşitli faktörlerden etkilenmektedir.

2.7.1. Anne-baba tutumlarını etkileyen faktörler

Aile; anne, baba ve çocuktan oluşan insan yaşamının en önemli yapı taşlarından biridir (Rahimah vd., 2022). Ebeveyn-çocuk ilişkisi, uygulanan disiplin yöntemleri ve çocuk yetiştirme tarzlarıyla doğrudan ilişkilidir. Ebeveyn tutumları kültürel faktörler, anne-babanın kendi çocukluk deneyimleri ve çevresel etkileşimler doğrultusunda şekillenmekte olup çocuk ve ergenin gelişimini çok yönlü biçimde etkileyebilmektedir.

Ebeveyn tutumu ne baskıcı ne de aşırı serbest olmalıdır. Bunun yerine çocuğun ya da ergenin bireysel özellikleriyle uyumlu, destekleyici ve gelişimsel gereksinimlere duyarlı bir yaklaşımı temel almalıdır. Bu tür tutumlar, bireyin kişilik gelişiminde yönlendirici bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Yavuzer, 2016; Ayanoglu, 2018).

Yavuzer (2016), ebeveyn tutumlarını şekillendiren başlıca faktörleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Ebeveynler, çocukları doğmadan önce nasıl bir birey istediklerine dair zihinsel bir imge geliştirirler. Gerçeklik ile bu beklentiler örtüşmediğinde hayal kırıklığı, zamanla reddedici bir tutuma dönüşebilir.
- Kültürel normlar ve toplumsal değerler, çocuk ve ergen yetiştirme biçimini doğrudan etkilemektedir.
- Ebeveynlik rolünü yeterli ve başarılı biçimde yerine getirdiğini düşünen bireyler, daha olumlu ve güvenli bir tutum sergilerken yetersizlik duygusu yaşayan bireylerde olumsuz ebeveynlik yaklaşımları daha yaygın olabilmektedir.
- Çocuğun ya da ergenin cinsiyeti, doğum sırası, mizacı gibi bireysel özellikler ve ebeveynin bu özelliklere yönelik algısı ve memnuniyet düzeyi tutumları şekillendirmektedir.
- Ebeveynin kendi çocukluk deneyimleri, bugün sergilediği ebeveynlik davranışlarını büyük ölçüde etkiler. Sevgi ve güven eksikliğiyle geçen bir

çocukluk dönemi, ebeveynlik sürecinde benzer olumsuzlukların tekrar edilmesine yol açabilir.

- Eşler arasındaki ilişki dinamikleri de ebeveynlik tutumlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Aile içi huzursuzluk ya da iletişim problemleri, gelişim çağındaki çocuk ve ergenlere yönelik olumsuz ebeveyn tutumlarının ortaya çıkmasına neden olabilir.

2.7.2. Anne-baba tutumlarının sınıflandırılması

Bu bölümde anne-baba tutumları; demokratik-açıklayıcı, baskıcı ve otoriter, aşırı hoşgörülü, izin verici (müsamahakar), dengesiz ve kararsız, ilgisiz ve kayıtsız, aşırı koruyucu ve istekçi, ihmalkar, mükemmeliyetçi, reddedici ve helikopter anne-baba tutumları olarak sınıflandırılmıştır.

2.7.2.1. Demokratik-açıklayıcı anne- baba tutumu

Çocuklar için bir ebeveynlik tarzı seçerken yalnızca bir seçim yapmak ve uygulamak yeterli değildir çünkü bu çocuğun psikolojik gelişimi üzerinde önemli bir etki yapacaktır. Bu bağlamda demokratik bir yaklaşım sergileyen anne-babalar, sorumluluklarını daha etkin şekilde yerine getirerek sağlıklı bir aile ortamı oluşturabilirler. Açık iletişim ortamı sağlayan ebeveynler, aile içinde karşılıklı saygıyı ve iş birliğini desteklerken her bireyin görev ve rollerini fark etmesini sağlar. Bu tutum, günümüzde sıklıkla başvurulan ebeveynlik stillerinden biridir. (Septani, 2022).

Demokratik tutuma sahip ebeveynler hem duyarlılık hem de sorumluluk düzeyi açısından dengeli bir yaklaşım sergilerler. Net ve belirgin kurallar koyarak rehberlik eder ve baskı kurmazlar. Disiplin anlayışları cezaya değil sosyal sorumluluk bilincine dayalıdır (Seven, 2015). Aile içi ilişkilerde sevgi ve hoşgörü temelli bir iletişim kurarlar. Ergenlik çağındaki çocuğun isteklerine duyarlıdırlar, sınır ve kurallar açık, anlaşılır ve gerekirse tartışılabilir şekilde belirlenir. Bu tutum, hem disiplinli hem de öğretici bir yön taşır. Hata yapmanın gelişimin bir parçası olduğunu kabul eden ebeveynler, olumlu bir model sunarak rehberlik ederler. Sınırların içinde özgürlük sunulan bu ortamda bireyler sorumluluk bilinci geliştirir. Anne-babalar, çocukların veya ergenlerin güçlü ve zayıf yönlerini tanıyarak onları geleceğe hazırlamaya yönelik planlamalar yapar. Beklentiler gelişimsel düzeye uygun olarak belirlenir ve iletişim bu temelde şekillenir (Baumrind, 1997).

Demokratik tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocuklar veya ergenler yaratıcı düşünebilen, bağımsız hareket edebilen, hedef sahibi, başarıya odaklanabilen ve sosyal çevresiyle olumlu ilişkiler kurabilen özellikler sergiler. Kendilerini ifade etmekte zorlanmazlar ve aidiyet duyguları gelişmiştir. Demokratik tutumla büyüyen bireyler, ilgi ve yönlendirme aldıkları için kendilerini güvende hissederler ve gelecekte sorumluluk sahibi, iyimser bireyler olma eğilimindedirler. Ancak bu tutumun bazı zorlukları da olabilir. Duygusal istikrar zaman zaman dalgalanma gösterebilir ve ebeveynlerin rehberliği sırasında çatışmalar yaşanabilir. Bu nedenle anne-babaların gelişim sürecini aktif şekilde izlemeye devam etmeleri ve bireysel ihtiyaçlara zaman ayırmaları önemlidir (Rahimah, 2022).

2.7.2.2. Baskıcı ve otoriter anne-baba tutumu

Baskıcı ve otoriter ebeveynlik, bireyin katılımı olmadan belirlenen kural ve emirlerin kesin biçimde uygulanmasını ifade eder. Baskıcı ve otoriter tutum, sıklıkla geleneksel aile yapılarında gözlemlenir. Baskıcı tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarıyla ilgilenmelerine rağmen aşırı derecede yönlendirici davranırlar ve bireysel sorumluluk geliştirmelerine olanak tanımazlar. Açıklama yapmadan itaat bekler, belirledikleri kurallarla çevreyi sıkı biçimde düzenlerler. Otoriter ebeveynlik ikiye ayrılır: İlki direktif verici ancak zorlayıcı olmayan ebeveynlerdir; ikincisi ise aşırı denetleyici ve baskı kuran otoriter yapıdaki ebeveynlerdir. Bu tür bir yaklaşımla yetişen çocuk veya ergenler, yaşamın her alanında kurallara sorgulamadan uymak zorunda olduklarını hissedebilirler. Katı disiplin uygulamaları sonucunda sosyal ilişkilerde çekingen, sessiz ve başkalarının düşüncelerine kolayca boyun eğen yapılar geliştirebilirler. Böyle bir ortamda büyüyenler, kendi yaşamlarını başkalarının beklentilerine göre şekillendirme eğiliminde olurlar. Dolayısıyla ebeveynlerin sevgi göstermesi kadar uyguladıkları disiplin ve denetim biçimi de gelişim üzerinde belirleyici bir etkidir. (Seven, 2015; Ayanoğlu, 2018).

Aşırı baskıcı ve otoriter tutumun benimsendiği aile yapılarında iletişim genellikle zayıf ve resmi düzeydedir. Doğru ile yanlış arasındaki farklar açıklanmaz, ebeveynler talepleri yüksek fakat duygusal olarak mesafelidir. İtaat beklentisi ön plandadır. Duygusal yakınlık ve destek ise arka planda kalır (Baumrind, 1966, 1997). Emir verici bir yaklaşımla hareket eden ebeveynler, kurallara uymayan bireylere yaptırımlar uygular. Disiplin anlayışları, açıklamadan uzak ve esnek olmayan bir yapıdadır. Yanlış ve doğrular genellikle deneyim yoluyla öğrenilir. Otoriter tutuma sahip ebeveynler, çocuk ve

ergenlerden olgunluk beklerken çocuk ve ergenlerin karar alma süreçlerine katılım göstermelerine ise izin vermezler. Davranışların şekillendirilmesinde mutlak otoriteye dayalı standartlar esas alınır. İtaatkar olmak bir değer olarak görülür ve çocuğun aile değerlerine sorgusuz şekilde uyum sağlaması beklenir. Karar ya da inançlar, ebeveyn görüşleriyle çeliştiğinde cezalandırıcı ve zorlayıcı yöntemlere başvurulur. Bu tutum, düzenin ve geleneksel yapının korunmasını temel hedef olarak görür, sözlü tartışmalara izin verilmez (Baumrind, 1966; Dornbusch vd., 1987; Seven, 2015).

Sert ve otoriter bir ebeveynlik tarzı, çocuğun veya ergenin uyumsuz davranışlar sergilemesine ve olumsuz tutumlar geliştirmesine neden olabilir. Aşırı disiplin, itaatsizlik ve davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Bu durum aile içi ilişkileri zedeleyerek gelişimsel sürecin sağlıklı ilerlemesini engeller. Ayrıca anne-baba arasında disiplin anlayışı konusunda yaşanan fikir ayrılıkları, saygı ve güven duygularının zayıflamasına yol açabilir (Yavuzer, 2016).

2.7.2.3. Aşırı hoşgörülü anne- baba tutumu

Anne-babanın çocuk ve ergene karşı hoşgörülü bir yaklaşım benimsemesi ve bazı kısıtlamalar dışında onların isteklerini diledikleri şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanımak anlamına gelir. Bu tarz bir tutumda gelişim çağındaki çocuk evin merkezine yerleşir. Ebeveynin hoşgörüsü normal düzeydeyse bu durum gençlerin özgüvenli, yaratıcı ve toplumsal yönü güçlü bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayabilir (Yavuzer, 2016).

Hoşgörülü yaklaşımın kendisi doğrudan olumsuz bir etki yaratmasa da aşırıya kaçıldığında gelişimsel açıdan sorunlar doğurabilir. Aşırı hoşgörülü ebeveynler genellikle geç yaşta çocuk sahibi olmuş, uzun süre çocuk sahibi olabilmek için çaba sarf etmiş ya da sağlık sorunları nedeniyle çocuklarına daha fazla hassasiyet göstermiş kişilerdir. Bu tür ailelerde tamamen çocuk odaklı bir yaşam tarzı hakimdir. Tüm öncelikler evdeki çocuk ve ergene aittir ve ebeveynler, onun her isteğini karşılamak adına yoğun çaba gösterir. Kurallar ya hiç konulmaz ya da oldukça esnek bir biçimde uygulanır. Aile yapısı, genç üyenin istekleri doğrultusunda şekillenir. Bu sınırsızlık ortamında büyüyen çocuk ya da ergen, doyumsuzluk geliştirme eğilimindedir. Aşırı sevgi ve özgürlük onların bencil davranış kalıpları geliştirmelerine yol açar. Evde herhangi bir sınırla karşılaşmayan gençler, toplumda da benzer şekilde ayrıcalıklı muamele görmeyi bekler ve bu durum hayal kırıklıklarına neden olabilir. Sosyal ortamlarda kurallara uyum sağlamakta güçlük

çeker, arkadaşlık ilişkilerinde sorunlar yaşayabilirler (Yavuzer, 2016; Doğru, 2017; Ayanoglu, 2018).

Aşırı hoşgörölü tutumla yetişenler, sosyal çevrelerinden sürekli ilgi bekleyebilir, hizmet edilmek arzusuyla hareket edebilir. Hem ev içinde hem de dış çevrede sosyal uyumda yetersizlik gözlenebilir. Özellikle okul ortamında ve toplum içindeki kurallar karşısında zorlanabilir, beklenmedik tepkiler verebilirler (Özcan, 1996; Yavuzer, 2016). Aşırı hoşgörölü ebeveynler, genellikle talepkar değildir ve genç bireylerden belirgin bir sorumluluk beklemezler. Sınır koymaz, davranışları kendi kendilerine düzeltmeleri gerektiğini düşünürler ancak bu beklentiler yaşa ve gelişim düzeyine uygun değildir (Baumrind, 1997).

2.7.2.4. İzin verici (müsamahakar) anne-baba tutumu

İzin verici yaklaşımda çocuk ve ergenlerin tüm istekleri koşulsuz kabul görür, uygunsuz söz ve davranışlara karşı herhangi bir yaptırım uygulanmaz (Baumrind, 1966; Darling vd., 1993; Seven, 2015). Ebeveynler, çocuklarıyla çatışmaya girmekten kaçınır ve öz denetim gelişimini büyük oranda çocuk ve ergenlerin inisiyatifine bırakır (Darling vd., 1993; Seven, 2015; Rahimah, 2022).

İzin verici ebeveynlik tutumunu benimseyen anne-babalar, çocuk ve ergenler üzerinde otorite kurmaktan kaçınarak onları büyük ölçüde özgür bırakırlar. Bu tutumu benimseyen ebeveynler, gençlerin dürtüleri, istekleri ve davranışlarına karşı cezalandırıcı olmayan, kabul edici ve onaylayıcı bir yaklaşım sergilerler. Aile kuralları hakkında açıklamalarda bulunur, evin işleyişine dair kararlarda onların fikirlerine başvururlar. Ancak bu demokratik görünüme rağmen sınırlar genellikle belirsizdir ve kurallar esnek bir biçimde uygulanır. Ebeveynler, ev işleri ya da düzenli davranışlar konusunda fazla talepkar değildir. Kendilerini yalnızca ihtiyaç duyulduğunda başvurulabilecek bir kaynak olarak görür ancak rol model olma veya davranış şekillendirme sorumluluğu taşımazlar. Bu yaklaşımda, çocuk ve ergenlerin etkinliklerini tek başlarına düzenlemelerine izin verilir, ebeveyn denetimi en düşük düzeyde tutulur. Gençlerin toplumsal normlara uyumu desteklenmez ve dışsal kontrol mekanizmaları kullanılmaz. Bunun yerine ebeveynler, hedeflerine ulaşmak adına mantıklı açıklamalar yapmayı veya zaman zaman manipülatif yollar kullanmayı tercih eder ancak doğrudan otorite uygulamazlar (Baumrind, 1966).

İzin verici tutumun baskın olduğu ailede yetişen okul çağındaki çocuklar, sınırsız haklarla donatılmış ancak düşük düzeyde sorumluluk yüklenmiş bir ortamda büyürler (Baumrind, 1966; Kaya, 2022). Davranışlarına yönelik ebeveyn tepkisinin olmaması onların ebeveynleri tarafından ihmal edildiklerini düşünmelerine yol açabilir. Aile dışı ortamlarda aynı rahatlığı bulamayan bu gençler, tedirginlik ve huzursuzluk yaşayabilirler (Kaya, 2022). Aşırı serbestlik, bağımlı davranış kalıplarının gelişmesini teşvik eder. Duygusal kontrol becerileri zayıf olan bu çocuk ve ergenler, olgunlaşma süreçlerinde gecikmeler yaşayabilirler. Bu durum daha az özgüvenli ve bağımsız bireylerin ortaya çıkmasına neden olur (Rahimah, 2022). İzin verici ebeveynler, çocuklarına karşı aşırı yumuşak davranışlar sergiler, net ve tutarlı sınırlar koymaktan kaçınırlar. Genç bireylerden olgun davranışlar beklenmez. Bu tutumun sonucu olarak otokontrolü düşük ve sınır kavramı gelişmemiş kişilik özellikleri görülebilir (Darling vd., 1993; Seven, 2015; Rahimah, 2022).

2.7.2.5. Dengesiz, tutarsız ve kararsız anne-baba tutumu

Anne ve babanın dengesiz ve kararsız tutumları, okul çağındaki çocukların hem eğitimi hem de kişilik gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu tür tutarsızlık, ebeveynler arasındaki görüş ayrılıklarından kaynaklanabileceği gibi okul çağındaki çocuğun kendi içinde sergilediği değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanabilir. Sürekli değişen yaklaşımlar, çocuk ya da ergenin içsel çatışmalar yaşamasına huzursuzluk hissetmesine ve zamanla dengesiz bir kişilik yapısı geliştirmesine neden olabilir (Özcan, 1996).

Tutarsız ve dengesiz ebeveyn tutumlarında, disiplinin ne zaman ve nasıl uygulanacağına dair bir netlik bulunmaz. Ebeveynler, davranışlarına göre değişen bir şekilde bazen aşırı hoşgörülü bir yaklaşım sergilerken, diğer zamanlarda ise katı ve cezalandırıcı bir tutum benimseyebilmektedirler. Bu çelişkili yaklaşımlar karşısında çocuklar ve ergenler, hangi davranışlarının ne zaman olumsuz bir tepkiyle karşılanacağını önceden kestirebilme becerilerini yitirirler. Bu nedenle sergileyecekleri davranışları ebeveynlerinin o anki duygusal durumuna göre şekillendirme eğiliminde olurlar. Ebeveynlerin ruh hallerine göre çocuğun bir davranıştan alacağı tepkiyi tahmin etme çabası, bu tutumun ayırt edici bir özelliğidir; aşırı müsamaha ile sert cezalandırma arasında sürekli bir değişkenlik gözlemlenir. Böylesi bir ortamda, bir davranışın etik veya toplumsal normlara uygun olup olmamasından ziyade "Bu davranışı ne zaman sergilersem cezadan kaçınabilirim?" sorusu ön plana çıkar. Dahası çocuğa uygulanan bir

ceza, tamamen beklenmedik bir zamanda ortaya çıkabilir ve bu durum çocuğun tepkisel davranışlar göstermesine ve isyankar tutumlar geliştirmesine neden olabilir (Yılmaz, 2007; Arslan vd., 2020).

Tutarsız ve dengesiz ebeveyn tutumu sergileyen anne ve babalar, çocuklarının aynı davranışlarına yönelik farklı tepkiler de ortaya koyabilmektedirler. Ebeveynlerden birinin belirli bir şekilde değerlendirdiği bir davranış, diğeri tarafından tamamen farklı bir perspektifle ele alınabilmektedir. Bu durum çocukların hangi davranışın uygun olduğunu belirleme noktasında önemli zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bir ebeveyn tarafından koyulan bir kuralın diğeri tarafından geçersiz kılınması, ergenlik dönemindeki bireylerde kafa karışıklığına ve davranışsal tutarsızlığa zemin hazırlamaktadır. Sürekli değişkenlik gösteren sınırlar ve kurallar, zamanla bireyin davranışlarında da öngörülemez bir çeşitliliğe yol açmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik kararlarındaki bu farklılıklar belirgindir; zaman zaman aşırı hoşgörölü ve serbest bir yaklaşım sergilerken, bazı durumlarda engelleyici, baskıcı ve cezalandırıcı bir tutum benimseyebilmektedirler. Bu tür bir aile tutumuyla yetişen çocuklar, farklı durumlarda nasıl davranmaları gerektiği konusunda ikilemler yaşamaktadırlar.

Ebeveynlerin çocuklarının yanında birbirlerini eleştirmesi, isteklerini kabul ettirmek amacıyla önce nazik bir üslupla yaklaşım sergileyip ardından öfkeyle bağırması, talepleri karşılanmadığında çocuğu aşağılaması, fiziksel şiddet uygulayıp sonrasında pişmanlık ifade etmesi, büyük ve küçük çocuğa farklı muamelelerde bulunulması gibi durumlar, tutarsız ve dengesiz ebeveyn tutumunun tipik örneklerini teşkil etmektedir. Bu tutarsızlıkla büyüyen çocuklar, sosyal hayatta sinirli, ürkek, tedirgin, kararsız, insanlara karşı güvensiz ve kendileri de tutarsız davranışlar sergileyen bireyler olarak yer almaktadırlar. Böylesine istikrarsız bir aile ortamında yetişen çocuk ve gençlerin tutarlı bir kişilik geliştirmesi oldukça güçtür. Bu bireyler, zaman zaman isyankar bir tutum sergileyebilirken, bazı zamanlarda ise aşırı kırılgan davranışlar gösterebilmektedirler (Aydın, 2002; Yükselen, 2015; Aydoğdu vd., 2016; Ceylan, 2017).

Dengesiz ve kararsız tutumların görüldüğü ailelerde, ebeveynlerin çocuğun yanında birbirlerini sıkça eleştirmesi de ayrı bir sorun teşkil eder. Örneğin annenin olumlu yaklaştığı bir duruma babanın olumsuz tepki vermesi ya da tam tersi durumlar çocuğun ya da ergenin tutarsız tepkiler geliştirmesine neden olabilir. Genellikle ebeveynlerden biri sürekli olarak koruyucu bir tavır takınırken diğeri sınır koymaya çalışır. Bu çelişkili

yaklaşımlar, zamanla okul çağındaki çocuğun yalnızca kendi isteklerine göre hareket eden ve otoriteyi tanımayan bir yapıya bürünmesine neden olabilir. Ayrıca bu tür bir karmaşa içinde büyüyen bireylerde saldırgan davranışlara da sıkça rastlanabilir (Doğru, 2017).

Sonuç olarak tutarsız ebeveyn tutumlarının gelişim sürecine olumsuz yansımaları olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin davranışlarındaki bu belirsizlik genç bireyin yaşamında tutarlı bir düzenin kurulmasını zorlaştırır. Hangi davranışın destekleneceği ya da engelleneceğine dair netlik olmaması sosyal uyum ve duygusal denge açısından ciddi sorunlara yol açabilir. Aynı şekilde anne ve baba arasındaki fikir birliği eksikliği, bireyin içsel denge ve davranış bütünlüğünü sağlamasını güçleştirir (Ceylan, 2017).

2.7.2.6. İlgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumu

İlgisiz ve kayıtsız tutum, genellikle aile içindeki iletişim sorunlarından kaynaklanmaktadır. Bu tür bir yaklaşım, ebeveynlerin okul çağındaki çocuğu yalnız bırakması, dışlaması ve görmezden gelmesi şeklinde ortaya çıkar. Ebeveynler, bireyin temel bakım ve ihtiyaçları konusunda duyarsız davranmakta, bu da aile içi iletişimin zayıflamasına ve bağların kopmasına neden olmaktadır. Kendini ait hissetmeyen ve güven eksikliği yaşayan çocuk ya da ergenin psikolojik gelişimi bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca böylesi bir ortamda yetişen bireylerde saldırgan davranışların artması da olasıdır (Özcan, 1996; Ayanoğlu, 2018).

İlgisiz ebeveynler, yalnızca çocukları onları rahatsız ettiğinde duruma müdahale ederler aksi takdirde herhangi bir sorun olmadığını varsayarlar. Bu yaklaşıma sahip anne ve babalar, çoğunlukla çocuklarıyla vakit geçirecek zaman ya da enerjiye sahip değildir. Duygusal ihmal yaşayan çocuklar ya da gençler, fark edilmek ve ilgi görmek amacıyla saldırgan ya da dikkat çekici davranışlar sergileyebilir. Sevgi, şefkat ve ilgi gibi temel duygusal ihtiyaçlar aile ortamında karşılanmadığında bu gereksinimler dış çevrede aranmaya başlanabilir. Bu durum sosyal gelişimde yetersizliklere ve ilerleyen süreçte suç eğilimli bir kişilik yapısının gelişmesine yol açabilir (Yükselen, 2015).

Hoşgörüyüle ilgisizliği karıştıran ebeveynler, çoğunlukla bireyin varlığını önemsemeyen bir yaklaşım sergilerler. Bu tür aile yapılarında duyarlılık ve denetim oldukça düşüktür. Ebeveynler, çocuk veya ergen kendilerini rahatsız etmediği sürece davranışlarını sorun olarak görmezler. Ancak çocuk veya ergenin dikkat çekmeye

başlamasıyla birlikte davranışlar gündem haline gelir. Bu ortamda büyüyen çocuklar ya da gençler hem fiziksel hem de duygusal olarak yalnız kalmakta, davranışları çoğunlukla görmezden gelinmekte ya da dışlanmaktadır. Aile üyeleri arasında sağlıklı bir iletişim ağı kurulamadığı için bireyin davranışları izlenmez ve yanlışların farkına varılması ya da düzeltilmesi mümkün olmaz. Oysa okul çağındaki bir çocuğun en temel ihtiyaçlarından biri güvene dayalı yakın bir ebeveyn ilişkisi kurabilmektir (Yükselen, 2015; Doğru, 2017; Barbaroğlu, 2018). Anne ve babaların çocuklarına karşı sorumluluk almak istememeleri çeşitli nedenlere dayanabilir. Bunlar arasında isteksiz gebelikler, erken yaşta ebeveyn olma, çocuk yetiştirme konusunda bilgi eksikliği, kişisel problemler ya da eşler arasında yaşanan çatışmalar yer almaktadır (Doğru, 2017).

2.7.2.7. Aşırı koruyucu ve istekçi anne-baba tutumu

Anne-babanın aşırı koruyucu yaklaşımı, okul çağındaki çocuğa gereğinden fazla özen ve denetim gösterilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum çocuk veya ergenin dış dünyaya karşı bağımlı, güvensiz ve duygusal açıdan kırılgan bir yapı geliştirmesine neden olabilir (Özcan, 1996). Bu tür tutum sergileyen ebeveynler, bireyin tüm gereksinimlerini kendileri karşılamaya çalışarak çocuk veya ergenin yaşamla yüzleşmesine olanak tanımaz (Ayanoglu, 2018). Erken dönemlerde başlayan bu bağımlılık eğilimi, ilerleyen yıllarda da sürebilmekte ve bireyin yetişkinlikte de benzer biçimde eşinden yoğun ilgi ve koruma beklemesine yol açabilmektedir (Yavuzer, 2016). Bu koruyucu tutum özellikle anne ile çocuk arasındaki ilişkide daha belirgin şekilde gözlemlenir. Çocuğuna güvenemeyen anne, onun tek başına bir şey başaramayacağına inanır ve bağımsız hareket etmesine izin vermez. Bu nedenle bireyin kendi ayakları üzerinde durması gecikir. Anne, çocuğun büyüdüğünü ve olgunlaştığını kabul etmekte zorlanabilir hatta yaşı ilerlemiş olsa dahi aynı fiziksel yakınlığı sürdürmek isteyebilir. Ailelerin bu davranışları, genellikle sevgiyi ifade etme biçimi olarak görülse de gelişimsel açıdan bireyin öz bakım, sosyal iletişim ve problem çözme becerilerinin zayıf kalmasına neden olur. Sonuç olarak sürekli dış desteğe ihtiyaç duyan, özgüveni gelişmemiş bir kişilik yapısı oluşur (Ayanoglu, 2018; Barbaroğlu, 2018).

Aşırı koruyucu tutumu benimseyen anne-babalar, karar alma süreçlerinde çocuklarına söz hakkı tanımaz, onun yerine her şeyi kendileri belirler. Özellikle uzun yıllar sonra sahip olunan ya da tek çocuk olan bireyler, yoğun bir ilgi ve koruma altına alınarak adeta “el bebek gül bebek” yetiştirilir. Aile bireyleri, küçük yaşlardan itibaren bireyin her çağrısına hızla karşılık verir onun ağlaması, üşmesi veya hastalanması gibi

durumlara karşı aşırı hassasiyet gösterir. Bu yaklaşım, çocuğun doğal gelişim sürecini engelleyerek kendi hızında deneyim kazanmasına izin vermez. Cam fanus içerisinde büyütülen çocuk veya ergen, korunaklı ortamdan uzaklaştığında uyum sağlamakta güçlük çekebilir (Barbaroğlu, 2018).

Ergenlik döneminde bile bazı ebeveynlerin genç bireye banyo yaptırmak istemesi ya da giyeceği kıyafetleri seçmesi bu kontrolcü tutumun boyutlarını göstermektedir. Bu ailelerde, ev içinde karar alma süreçlerine genç bireyin katılımı oldukça sınırlıdır. Hatta dışarıdan gelen sorulara bile ebeveynin cevap verdiği görülmektedir. Bu tutumun temelinde, çocuğa duyulan derin bağ kadar onu mutlu edememe kaygısı da yer almaktadır. Aşırı koruyucu yaklaşım, aslında ebeveynin yoğun endişelerinin bir yansıması olup boğucu bir şefkatle birleşerek bireyin bağımsızlaşma sürecini sekteye uğratmaktadır (Barbaroğlu, 2018).

2.7.2.8. İhmalkar anne-baba tutumu

İhmalkar ebeveynler, çocuk veya ergenin psikolojik ihtiyaçlarını görmezden gelen temel gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalan ve duygusal bağ kurmaktan kaçınan kişilerdir. Bu ebeveynlik biçiminde bireyin nerede olduğu ne yaptığı ya da ne hissettiğiyle ilgilenilmez çoğu zaman yalnız bırakılır ya da çevresinden izole edilmeye çalışılır. Bu tutum düşük düzeyde sevgi, ilgi ve sorumlulukla karakterize edilirken davranışlara yönelik denetim eksikliği ve dışlayıcı yaklaşımlar ön plandadır (Aunola vd., 2000; Seven, 2015; Özyürek vd., 2015; Kaya, 2022). Bu ortamda büyüyen çocuk, yoğun bir yalnızlık hissiyle karşı karşıya kalır ve güven duygusu ciddi biçimde zedelenir (Kaya, 2022).

İhmalkar tutum sergileyen anne-babalar, çocuklarına karşı ilgisizdir. Bakım veren kişiler yalnızca fiziksel ihtiyaçlara değil duygusal gereksinimlere karşı da kayıtsızdır. Sevgi ve ilgi gösterilmediği gibi çocuk veya ergenin başarıları fark edilmez aksine hatalar sert bir şekilde eleştirilerek bireyin küçük düşürülmesine neden olunur. Bu tür davranışlar sergileyen anne-babalar, çoğu zaman kendi yaşamlarındaki zorluklarla baş etmekte zorlanan, çocuklarına zaman ve enerji ayırma kapasitesinden yoksun bireylerdir.

İhmalkar tutumun benimsendiği koşullarda yetişen çocuklar, toplum içinde kendilerini değersiz hissedebilir, sevgi kavramını tanımadıkları için başkalarına duygusal yakınlık kurmakta zorluk yaşayabilirler. Bu kişilerde özsaygı eksikliği, duygusal kırılabilirlik ve sosyal ilişkilerde yetersizlik gibi sorunlar görülebilir. Ayrıca içsel öfke

birikimi nedeniyle kendisinden daha güçsüz bireylere karşı olumsuz tutumlar sergileyebilirler. İhmal edici ebeveynliğe maruz kalan çocuk veya ergenlerde ilerleyen yaşlarda davranışsal problemler gelişme riski yüksektir. Saldırganlık eğilimleri, çevreye zarar verme davranışları ve madde kullanımına yönelim gibi riskli davranışlar gözlemlenebilir (Ayanoğlu, 2018).

2.7.2.9. Mükemmeliyetçi anne- baba tutumu

Mükemmeliyetçi tutuma sahip anne-babaların en dikkat çekici özelliği kendi yaşamlarında ulaşamadıkları hedefleri ve gerçekleştiremedikleri idealleri, çocuğun bireysel kapasitesini göz ardı ederek ona yüklemeleridir (Kaya vd., 2012; Yükselen, 2015; Doğru, 2017; Barbaroğlu, 2018). Bu ebeveynler hem bilişsel hem fiziksel açıdan kusursuzluk arayışındadır. Yalnızca akademik başarı değil sanat, spor ve sosyal beceriler gibi her alanda üstün performans beklerler. Kendi oluşturdukları katı kurallar ve kalıplar doğrultusunda okul çağındaki çocuğun bu normlara eksiksiz uymasını isterler (Yükselen, 2015). Bireysel farklılıkları ve potansiyeli görmezden gelen bu yaklaşımda çocuk ve ergen oldukları gibi kabul edilmez bunun yerine sınırlarını zorlayacak şekilde beklentilere maruz bırakılırlar.

Ebeveynin mükemmeliyetçi tutumu, okul çağındaki çocuğa ağır yükler yüklenmesine neden olur. Örneğin resim yapma, şarkı söyleme, liderlik, spor dallarında başarı gösterme gibi çok yönlü beklentiler oluşturulur. Eksik görülen alanlarda birey özel derslerle desteklenir fakat bu süreç çoğu zaman onun psikolojik kapasitesinin ötesindedir. Hata yapma hakkı tanınmaz her zaman en iyisini yapma zorunluluğu vardır. Bu durum kişinin sağlıklı bir çocukluk geçirmesini engellerken kişilik gelişimini de olumsuz etkileyebilir (Doğru, 2017; Barbaroğlu, 2018).

Katı kuralların egemen olduğu bu aile yapısında, genç bireyin davranışları sürekli olarak kontrol altında tutulur. Sosyal çevre, arkadaş seçimleri dahil olmak üzere birçok konuda karar hakkı ebeveynin elindedir. Belirlenen kalıpların dışına çıkıldığında genellikle sert tepkilerle karşılaşılır. Bu cezalandırma süreci çoğu zaman duygusal baskı şeklinde başlar. “Senin için her şeyimi feda ettim.” ya da “Hakkımı helal etmiyorum.” gibi ifadelerle birey suçlanır bu yöntem etkisiz olduğunda ise fiziksel cezalar gündeme gelebilir. Ebeveynin bu davranışları, çoğu zaman “iyiliğini istiyorum.” gerekçesiyle meşrulaştırılır. Ayrıca aşırı temizlik ve titizlik beklentisi de bu tutumun bir parçası olarak

öne çıkar, en ufak bir leke bile büyük bir sorun haline gelebilir (Yükselen, 2015; Barbaroğlu, 2018).

Mükemmelliyetçi ortamda yetişen çocuklar ve ergenler, içsel çatışmalarla baş başa kalırlar. Sevgiyle karışık bir öfke duygusu gelişebilir. Sürekli olarak yüksek beklentilere maruz kalmak, bireyin doyumsuz ve kendine karşı acımasız bir tutum geliştirmesine neden olabilir. Başarıyı, değerini tek ölçütü olarak algılayan çocuklar ve ergenler, hedefledikleri düzeye ulaşamadıklarında yoğun hayal kırıklıkları yaşarlar. Ne zaman durmaları gerektiğini bilememeleri onları tükenmişliğe sürükleyebilir (Kaya vd., 2012; Yükselen, 2015).

2.7.2.10. Reddedici anne- baba tutumu

Reddeden ebeveyn tutumu, bakım verenin okul çağındaki çocukla yeterince ilgilenmemesi ve ona karşı sürekli olumsuz tutumlar sergilemesiyle belirginleşir. Bu yaklaşım, sert ve hırçın davranışlar, azarlama, fiziksel cezalandırma, ilgisizlik, sürekli eleştiri, küçük düşürme, sağlık ihtiyaçlarını ihmal etme ya da bireyin istemi dışında yatılı bir kuruma gönderilmesi gibi eylemlerle kendini gösterebilir (Demir, 2006; Yükselen, 2015).

Çocuğu reddeden bir tutumun altında farklı nedenler yatabilir. Örneğin çocuk evlilik dışı bir ilişkiden doğmuş olabilir, engelli olabilir ya da doğumu ebeveyn açısından plansız gerçekleşmiş olabilir. Bu koşullar bakım verende istem dışı bir reddediş geliştirebilir. Sonuç olarak böyle bir ortamda büyüyen çocuk ve ergenler öfke kontrolü zayıf, yardım etme davranışından yoksun, saldırgan, inatçı ve sosyal uyum sorunları yaşayan bireyler haline gelebilir. Ayrıca anne-babaya karşı düşmanlık duyguları geliştirme eğilimindedirler (Yükselen, 2015).

Sevgiye en çok ihtiyaç duyulan zamanda reddedilen çocuklar ve ergenler, yoğun duygusal kırılmalıklar yaşar. Bu kişiler kimi zaman çevresine ya da kendinden zayıf gördüğü bireylere karşı düşmanca bir tutum sergileyebilirler. Reddedilme deneyimi bireyin ruhsal bütünlüğünü zedeleyerek psikolojik bozukluklara yol açabilir. Bazı durumlarda intihara eğilim bile gözlemlenebilir. Kötü muameleye maruz kalmamak için dışa dönük olarak uysal ve erdemli davranmaya çalışsalar da iç dünyalarında derin bir kızgınlık ve güvensizlik duygusu gelişir. En temel sosyal destek kaynakları olan anne-

babalarından ilgi görememiş olmaları bireyin kendini değerli ve sevilebilir bir varlık olarak algılamasını engeller (Yılmaz, 2007).

2.7.2.11. Helikopter anne- baba tutumu

Helikopter ebeveynlik, ebeveynlerin çocuk ve ergenlerin yaşamına aşırı müdahale etmesiyle tanımlanan bir ebeveynlik biçimidir (LeMoyne vd., 2011). Bu ebeveynler, çocuk ve ergen odaklı yaklaşımlarını abartılı düzeyde benimseyerek bireyin özerklik gelişimini sınırlandırır ve geleceği konusunda yoğun kaygı duyarlar. Genellikle olası olumsuzlukları önlemek amacıyla çocuk ya da ergenin yaşamını planlar, yönlendirir ve çoğu zaman bireyin kendi başına yapabileceği işleri dahi onun yerine üstlenirler (Yılmaz, 2020). Bu tutum, aşırı koruyuculuk, müdahale ve kontrol davranışlarının yanı sıra yüksek düzeyde sıcaklık gösterme eğilimini de içerir. Belirli düzeyde kontrol, özellikle erken çocukluk döneminde gelişimi destekleyici bir işlev görebilse de ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde bireyin bağımsızlaşmasının beklendiği süreçte aşırı kontrol davranışları gelişimsel olarak olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Filiz vd., 2023).

Helikopter ebeveynlik, çocuk ve ergenin karşılaşabileceği olası zararları ya da başarısızlıkları engelleme amacıyla somut bir gerekçe olmaksızın sergilenen yoğun müdahale davranışlarını ifade eder. Bu tür ebeveynlik tarzı bireyin bağımsızlık kazanmasını zorlaştırırken güven gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilir (Yılmaz, 2019). Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuk ve ergenin hedeflerine ulaşabilmesi için her yolu denemeye istekli olabilir, süreç boyunca bireyin kendi kararlarını almasına ve sorumluluk üstlenmesine fırsat tanımadan yönlendirici ve denetleyici bir rol üstlenebilirler.

Her alanda yüksek başarı beklentisine sahip olan helikopter tutumu benimseyen ebeveynler, çocuk ve ergenin bireysel farklılıklarını göz ardı ederek onların gelişimsel ihtiyaçlarını görmezden gelebilirler. Helikopter ebeveynlik tutumu, özellikle genç kuşak ebeveynlerde ve sosyoekonomik düzeyi ortalamadan üzerinde olan ailelerde daha sık gözlemlenmektedir (Bradley-Geist vd., 2014). Bu durum günümüzde artan tek çocuklu aile yapısıyla da ilişkilendirilmektedir. Tek çocuk sahibi ebeveynlerin, çocuk ve ergene yönelik ilgi ve denetimlerinin yoğunlaşması bu tutumun daha yaygın görülmesine neden olabilmektedir (Ganaprakasam vd., 2018).

2.8. Davranış Problemleri ve Aile

Anne ve babaların çocuk ve ergenlerle kurduğu iletişim biçimi, aile içindeki rollerine, değer yargılarına ve bireysel özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Aile içindeki sağlıklı ilişkiler yalnızca bireylerin mutlu, kaygısız ve güvenli hissetmelerine katkı sağlamakla kalmaz aynı zamanda kardeşler arasında da olumlu etkileşimlerin gelişmesini destekler. Ancak anne-baba-çocuk ilişkilerinde karşılaşılan önemli sorunlardan biri tutarsızlıktır. Bu anne ve babanın söyledikleri ile sergiledikleri davranışlar arasında ciddi uyumsuzlukların bulunmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu tutarsızlık, hem aile içinde güvensizlik ortamı yaratmakta hem de çocuk ve ergenlerin davranışlarında çelişki, saldırganlık ve uyumsuzluk gibi olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Erginoğlu, 2015). Bu nedenle ebeveynlerin çocuk ve ergenlerle kurdukları ilişkileri, özellikle çocuk yetiştirme tarzlarını, düşünme biçimlerini ve tepkilerini gözden geçirmeleri ve gerektiğinde bu tutumları değiştirmeleri büyük önem taşımaktadır (Ezgin, 2018).

Ebeveyn ilgisi, çocuk ve ergenin sağlıklı büyüme ve gelişimi üzerinde belirleyici bir role sahiptir. İlgisiz ebeveyn tutumları, bireylerin problemleri davranışlar sergileyerek anne ve babalarının dikkatini çekmeye çalışmasına neden olabilir (Kadal, 2019). Anne ve babalar, çocuklarının geleceği için çeşitli planlar yapmakta çevrelerinde gözlemledikleri olumlu ya da olumsuz ebeveynlik örüntülerini sentezleyerek kendi çocuk yetiştirme biçimlerini oluşturmaktadırlar. Bu süreçte ebeveynlerin kişilik özelliklerine ve yaşam deneyimlerine bağlı olarak benimsenen ebeveynlik stilleri farklılık göstermektedir (Kadal, 2019).

Çocuk ve ergenlerin gelişim sürecinde ebeveynlerini model alma eğiliminde olmaları nedeniyle ebeveyn tutumlarının onların davranış problemleri üzerinde belirgin bir etkisi olduğu söylenebilir.

2.8.1. Anne-baba tutumunun davranış problemlerine etkisi

Anne-babanın çocuk ve ergenle kurduğu ilişki, bireyin ruh sağlığı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu ilişki tehdit edici, ihmal edici ya da fiziksel ve psikolojik zarar verici nitelikteyse çocuk ve ergenler ciddi ruhsal risklerle karşı karşıya kalabilir. Buna karşılık duyarlı ve destekleyici bir ilişki geliştirilmesi durumunda yalnızca gelişimsel süreçler desteklenmez aynı zamanda çevresel risklerden korunmaları da sağlanır (Francis vd., 2002). Ebeveynlerin çocuk ve ergeni oldukları gibi kabul

etmemeleri, akranlarıyla kıyaslamaları ya da gelişim düzeylerinin üzerinde beklentilere sahip olmaları ise olumsuz tutumlar arasında yer alır. Bu tür yaklaşımlar, bireyde isyankar, aşırı hırslı ya da çekingen bir kişilik gelişimine ve sosyal ilişkilerde bozulmalara yol açabilir (Ayanoğlu, 2018).

Çocuk ve ergenler zaman zaman ebeveynlerinin beklentilerine karşı olarak kurallara uymama, sorumluluklarını yerine getirmeme ya da itiraz etme gibi davranışlar sergileyebilir. Genellikle “yaramazlık” olarak değerlendirilen bu davranışlar, dikkat çekme, fark edilme ya da sıkıntıdan kaynaklanabilir. Aynı zamanda bireyin benlik gelişimi ve özerklik kazanımı için de bir araç olabilir. Ancak bazı bireyler için bu tür davranışlar, aile içi fiziksel ya da duygusal şiddete bir tepki olarak gelişebilir. İstismara açık ortamlarda yetişen çocuk ve ergenler, davranış ve uyum problemleri ile yaşadıkları sorunlara yanıt vermeye çalışabilirler. Bu durumda ebeveynlerin tepkileri saldırgan, pasif ya da aşırı denetleyici olabilir. Özellikle cezalandırıcı tutumlar, bireyin ebeveyn ilgisini olumsuz yollarla çekmesine neden olabilirken aşırı pasif tutumlar ise ev içi otorite dengesini bozarak davranış problemlerini artırabilir (Yavuzer, 2013; Kemahlı, 2014).

Sonuç olarak sağlıklı ebeveyn tutumları yalnızca bireyin gelişimini değil, aile içindeki ilişkiler ve genel uyum açısından da büyük önem taşır. Bu nedenle ebeveynlerin olumlu ve olumsuz anne- baba tutumlarının çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sunulan eğitim ve seminerler, ebeveynlerin daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına ve karşılaşılan sorunları daha etkili şekilde yönetmelerine katkı sağlayacaktır (Yılmaz Ünal vd., 2016).

2.9. Ergenlerin Ebeveyn Tutumlarına Yönelik Algıları ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Araştırmalar

Bu bölümde, ergenlerin ebeveyn tutumları ve davranış problemleri ilişkisini inceleyen Türkiye’de ve yurtdışında yapılan araştırmalar özetlenmiştir.

2.9.1. Türkiye’de yapılan araştırmalar

Yıldırım ve Kılıç (2023), çocuk döneminde görülen uyum ve davranış problemlerine yönelik ebeveyn tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla bir ihtiyaç belirleme çalışması gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın amacı, 6-12 yaş grubundaki çocuklarda görülen davranış sorunlarına yönelik anne- babaların mevcut tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Tarama modeline dayalı nicel

araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'nin 21 ilinden 968 ebeveyn oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, senaryo tipi bir ölçme aracı olan “Çocukta Uyum ve Davranış Problemlerine Yönelik Ebeveyn Tutum Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin çocuklarının kişisel, sosyal ve akademik uyumu ile davranış problemlerine yönelik tutumları, ebeveynin ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Fakat coğrafi bölge ve ebeveyn eğitim seviyesine göre belirgin farklar saptanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin tutumları ile çocukların kişisel, sosyal ve akademik uyumu ile davranış problemleri arasında orta seviyede pozitif ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, ebeveyn tutumlarının çocukların çeşitli gelişim alanlarındaki uyum düzeyleri ve davranışsal özellikleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Aynacı ve Kutlu (2022), ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin ve bu gelişim döneminde gösterdikleri davranış problemlerini incelemiştir. Araştırma, kesitsel tarama tipinde bir nicel çalışma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Kocaeli İli İzmit İlçesi'ndeki 560 liseye devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak “Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (Anne-Baba)”, “Davranış Problemleri Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlik dönemindeki çocukların anneleri ile olan ilişkilerinin baba ilişkilerinden daha güçlü olduğu, ayrıca hem anne ile hem de baba ile ilişkilerinin ergenlerin davranış problemi göstermeleri konusunda yordayıcı bir rol oynadığı belirlenmiştir.

Hendekci ve Gök Uğur (2021), ergenlik dönemindeki bireylerin riskli sağlık davranışları ile ebeveyn-ergen ilişkileri ve bu ilişkileri etkileyen etmenleri incelemiştir. Tanımlayıcı türdeki bu araştırmanın çalışma grubu, 350 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Veriler, “Bilgi Formu”, “Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği” ve “Anne-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre ergenlik dönemindeki çocukların yaşı ve cinsiyeti ile hem Anne-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği hem de Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin yaşadıkları yerleşim yeri ve annelerinin eğitim seviyesi ile Ebeveyn- Ergen İlişkileri puanları arasında; gelir seviyesi ile Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği'nin “madde kullanımı” alt boyutu puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, ergenlerin riskli sağlık davranışları ile aile

ilişkilerinin demografik değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır.

Yalçın ve Özdemir (2021), ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının anksiyete, depresyon ve stres düzeylerine etkisini incelemiştir. Bu araştırma, 15-18 yaş aralığında lise öğrenimi gören 517 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları olarak “Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)” ile “Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği – Lise Formu (DASS-42)” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre özellikle “aşırı izin verici-ihmkar” ve “otoriter” aile tutumları ile yetişen kız ergenlerin çok yüksek düzeyde kaygı yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin eğitim düzeyinin, ergenlerin depresyon ve anksiyete yaşama düzeyleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Demokratik tutuma sahip ebeveynlere sahip ergenlerde depresyon düzeylerinin düşük olduğu; otoriter aile tutumlarının ise ergenlerde depresyon düzeyini artırdığı görülmüştür. Öte yandan spor ve sanatla ilgilenen ergenlerde depresyon, anksiyete ve stres belirtilerine rastlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ekşi, Barış ve Demir (2020), ergenlerde helikopter anne- baba tutumu, şişirilmiş benlik, duygusal özerklik ve sosyal kaygı değişkenlerinin aracı etkilerini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubu, İstanbul’da ortaokul ve liseye devam eden 14-17 yaş arasındaki toplam 411 ergen öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak “Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği (AHETÖ)”, “Şişirilmiş Benlik Duygusu (Ego Enflasyonu) Ölçeği”, “Duygusal Özerklik Ölçeği (DÖÖ)”, “Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Korelasyon analizi bulgularına göre helikopter anne- baba tutumu ile sosyal kaygı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuşken duygusal özerklik ile arasındaki anlamlı bir ilişki olmamıştır. Ayrıca helikopter ebeveyn tutumu ile şişirilmiş benlik arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkeninin aracılık rolü incelendiğinde helikopter ebeveyn tutumu ile şişirilmiş benlik arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı ancak modeldeki diğer ilişkilerin anlamlı olduğu ve sosyal kaygı değişkeninin modelde tam aracı etkisi gösterdiği tespit edilmiştir.

Eroğlu ve Odacı (2019), ortaokula devam eden öğrencilerinin sosyal anksiyete düzeyleri ile benlik saygısı, algılanan ebeveyn tutumları ve mükemmeliyetçilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmaya ortaokula devam eden 970 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak, “Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği

Yenilenmiş Formu”, “İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği (Kendini Sevmeye ve Öz-Yeterlilik Alt Boyutları)”, “Anne-Baba Tutum Ölçeği” ile “Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin benlik saygıları ile sosyal anksiyete düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca koruyucu/ otoriter anne-baba tutumu ile sosyal anksiyete arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla beraber demokratik tutum ile sosyal anksiyete arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Sosyal anksiyete düzeyleri ile olumsuz mükemmeliyetçilik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilirken olumlu mükemmeliyetçilik ile sosyal anksiyete arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre benlik saygısının alt boyutları olan öz-yeterlilik ve kendini sevmeye koruyucu/ otoriter ebeveyn tutumları ile sağlıksız mükemmeliyetçilik, sosyal anksiyeteyi anlamlı düzeyde yordayıcı değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ergenlik döneminde yaşanan sosyal anksiyetenin, bireylerin öz değerlendirme biçimleri, algılanan ebeveyn tutumları ve mükemmeliyetçilik eğilimleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaplan ve Ak (2018), ergenlik döneminde psikolojik belirtiler ve problem davranışlar üzerinde ebeveyn tutumlarının rolünü incelemişlerdir. Araştırmada, 600 lise öğrencisine “Kısa Semptomlar Envanteri (KSE)” ve “Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)” uygulanarak veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda, ilgisiz ebeveynlere sahip ergenlerin daha fazla davranış problemi yaşadıkları, otoriter ebeveynlere sahip ergenlerin ise daha yüksek psikolojik belirtiler gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca demokratik ebeveyn tutumunun, ergenlerin davranış problemleri ve psikolojik belirtileri üzerinde koruyucu bir faktör olduğu anlaşılmıştır.

Şireli ve Aysev Soykan (2016), ergenlik döneminde yaşanan depresyonun şiddeti ile ebeveyn tutumları ve aile işlevselliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya depresyonu olan 30 ergen çocuk, yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilmiş sağlıklı 30 karşılaştırma grubu ve bu ergen çocukların ebeveynleri katılmıştır. Ergenlerin depresyon durumları, “Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Versiyonu” ile incelenmiştir. Ergen çocukların algıladıkları anne-baba tutumları, “Anne-Baba Kabul-Red/Kontrol Ölçeği” ile depresyon şiddetleri “Çocuklar için Depresyon Ölçeği” ve aile işlevselliği, ebeveynler tarafından doldurulan “Aile Değerlendirme Ölçeği” ile ölçülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre

depresyon grubundaki ergen çocuklar, anne ve babalarını kontrol grubundaki ergen çocuklara göre daha yüksek düzeyde reddedici olarak algılamışlardır. Ancak iki gruptaki ergenlerin algıladıkları ebeveyn kontrol düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Depresyon grubundaki ergen çocukların annelerinin ailelerini iletişim, davranış kontrolü, roller, problem çözme, genel işlevler ve duygusal tepki verebilme açısından kontrol grubundaki annelere göre daha olumsuz değerlendirdikleri bulunmuştur. Ayrıca depresyon grubundaki ergenlerin babalarının ailelerini gereken ilgiyi gösterme ve problem çözme açısından daha olumsuz değerlendirdiği bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise ergen çocukların depresyon şiddeti ile algıladıkları reddedilme seviyesi ve aile işlevselliğinde bozulma arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğudur. Bununla birlikte ebeveynlerin kontrol davranışları ile ergen çocukların depresyon şiddeti arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Özyürek ve Özkan (2015), ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmada, ortaöğretimdeki 613 ergenin okul ile ilgili öfke seviyeleri ile algıladıkları ebeveyn tutumlarının ilişkisi araştırılmıştır. Veri toplama araçları olarak “Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği” ve “Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, kız ergen çocukların erkeklere göre okula ilişkin daha fazla düşmanca, olumsuz tutumlar sergiledikleri ve ayrıca sınıf düzeyi arttıkça bu olumsuz tutumların daha belirgin hale geldiği gözlemlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerini demokratik ve izin verici/müsahakar olarak algılayan ergenlerin, otoriter ve izin verici/ihmalkar olarak algılayan ergenlere göre öfkelerini daha kabul edilebilir ve sosyal şekillerde ifade ettikleri bulunmuştur.

Arslan ve Balkıs (2014), ergenlikte görülen problem davranışlar ile aile sorunları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu araştırmanın amacı, ortaokulda öğrenim gören ergenlik dönemindeki çocuklarda görülen problem davranışları aile sorunları açısından incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, farklı ortaokullarda öğrenim gören 581 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak “Riskli Davranışlar Ölçeği” ve “Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerde görülen problem davranışların alt boyutlardaki aile sorunları ile pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde ilişkilendirildiği, ayrıca ergenlik döneminde görülen problem davranışların aile sorunları tarafından anlamlı bir düzeyde yordandığı ortaya konmuştur.

Kaymak Özmen (2013), ebevey eğitimi programının çocuklardaki davranış problemleri ile ebeveynlerin depresyon düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın ana amacı, davranış sorunları gösteren çocukların ebeveynlerine yönelik hazırlanan eğitim programının, çocukların problem davranışlarının azaltılmasında ve ebeveynlerin ruhsal durumlarının iyileştirilmesinde etkili olup olmadığını değerlendirmektir. Araştırmada, öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma çalışma grubu, sekiz deney ve sekiz kontrol grubu olmak üzere toplam 16 ebeveyninden oluşmuştur. Veri toplama aracı olarak “4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği” ile “Beck Depresyon Envanteri” kullanılmış; Deney grubundaki ebeveynlere, haftada bir oturum şeklinde 7 hafta süren bir “Anne-Baba Eğitimi Programı” uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre eğitim programına katılan ebeveynlerin çocuklarında davranış sorunlarında anlamlı düzeyde azalma gözlemlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin depresyon düzeylerinde de istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş kaydedilmiştir.

Erözkan (2012), ergenlik dönemi çocukların kaygı duyarlılığı ile anne-babalarının algılanan tutumları arasındaki ilişkileri ve algılanan anne- baba tutumlarının kaygı duyarlılığını yordamadaki rollerini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Muğla ilinde farklı liselerde öğrenim gören 545 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak “Kaygı Duyarlılığı İndeksi-Düzeltilmiş” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre kaygı duyarlılığı ile demokratik ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir negatif ilişki; koruyucu-istekçi ve otoriter ebeveyn tutumları arasında ise anlamlı bir pozitif ilişki bulunmuştur. Ayrıca demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter ebeveyn tutumlarının kaygı duyarlılığını anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Önder ve Yılmaz (2012), ortaokul öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışların, yaşam doyumu ve ebeveyn tutumları tarafından nasıl yordanabileceğini araştırmışlardır. Araştırmada, ebeveyn stillerinin ergenlerin yaşam doyumları ile kuraldışı davranışları üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna bakılmıştır. 881 ortaöğretim öğrencisinin katıldığı araştırmada, “Anne Baba Tutum Ölçeği”, “Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği” ve “Kuraldışı Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgular, aileden algılanan kontrol/denetim ve okul, aile ve benlik gibi yaşam doyumu ile ilişkili değişkenlerin,

kuraldışı davranışların yüksek düzeyde görülmesini açıklamada önemli bir etken olduğunu göstermektedir

Sezer (2010), ergenlerde kendilik algısını yordayıcı olarak anne-baba tutumları ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmaya toplamda 549 liseye devam eden öğrenci katılmıştır. Katılımcıların kendilik algısını belirlemek için “Sosyal Karşılaştırma Ölçeği”, algılanan ebeveyn tutumlarını ölçmek için “Ana Baba Tutumları Ölçeği” ve kişisel bilgilere ulaşmak için “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Verilerin analizinde yüzdelik hesaplama, Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır. Araştırma bulguları, cinsiyet, düşük düzeyde demokratik, orta ve yüksek düzeyde otoriter ebeveyn tutumları, arkadaşlar ve çevreyle iletişim durumu ile kendilik değeri arasında anlamlı farklar olduğunu göstermektedir.

Keskin ve Çam (2008), ergenlik dönemi çocukların ruhsal durumları, ebeveyn tutumları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırma, tanımlayıcı tipte bir çalışma olarak tasarlanmıştır. 11-15 yaşları arasındaki 384 ergenle yüz yüze görüşmeler yapılmış ve sosyodemografik özellikleri içeren bir değerlendirme formu, “Güçler ve Güçlükler Anketi”, “İlişki Ölçekleri Anketi” ve ergen çocukların ebeveynlerine yönelik “Erişkin Sosyodemografik Veri Formu”, “Aile Hayatı” ve “Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre güvenli bağlanma ile duygusal belirti, dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, akran sorunları, sosyal davranışlar ve toplam güçlük puanı arasında olumsuz bir ilişki bulunurken korkulu bağlanma ile duygusal belirti ve toplam güçlük puanı arasında olumlu yönde bir ilişki saptanmıştır. Saplantılı bağlanma ile duygusal belirti, dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, sosyal davranışlar ve toplam güçlük puanı arasında ise olumlu bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca İlişki Ölçekleri Anketi’nin korkulu bağlanma alt boyutu ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği’nin baskı ve disiplin alt boyutu arasında pozitif yönde, saplantılı bağlanma alt boyutunda ise aşırı annelik ve demokratik tutum alt boyutları ile olumsuz yönde bir ilişki saptanmıştır.

2.9.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Sofrona ve Giannakopoulos (2024), ebeveyn reddinin, ebeveynin depresyonu, anksiyetesi ve stresinin ergenlerin mental sağlığı ve yaşam kalitesiyle ilişkisini nasıl düzenlediğini incelemişlerdir. Araştırma, 12-18 yaş arasındaki ergenlerden oluşan 206 katılımcıyı kapsamaktadır. Katılımcılar, ebeveyn kabul-reddi, depresyon, anksiyete ve

stres düzeylerini ölçen çeşitli anketleri tamamlamışlardır. Bulgular, anne reddinin, özellikle anne anksiyetesi ile ergenlerin yaşam kalitesi ve mental sağlık sorunları arasındaki ilişkiyi düzenlediğini göstermiştir. Ayrıca baba reddinin, baba stresinin ergenlerin mental sağlığıyla olan ilişkisini düzenlediği bulunmuştur. Ancak ebeveyn reddinin, ebeveyn depresyonu ile ergenlerin yaşam kalitesi veya mental sağlıkları arasındaki ilişkiyi düzenlemediği saptanmıştır.

Azman, Mauz, Reitzle, Geene, Hölling ve Rattay (2021), 11-17 yaş arası çocuk ve ergenlerde ebeveynlik tarzı ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma, Almanya'da yürütülen KiGGS kohort çalışmasının ikinci takip verilerine dayanarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, otoriter, izin verici, talepkar-kontrolcü ve duygusal mesafeli olmak üzere dört ebeveynlik tarzı ile çocuk ve ergenlerin ruh sağlığı arasındaki ilişki “Güçler ve Zorluklar Anketi (SDQ)” toplam güçlük puanları temel alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmada, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik statü, göçmenlik durumu ve aile yapısı gibi değişkenlere göre kontrol sağlanarak doğrusal regresyon analizleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre hem anne hem de baba açısından talepkar-kontrolcü ve duygusal mesafeli ebeveynlik tarzları ile anlamlı düzeyde daha yüksek toplam zorluk puanları arasında ilişki bulunmuştur. Buna karşılık izin verici ve otoriter ebeveynlik tarzları arasında yalnızca küçük farklılıklar gözlemlenmiştir. Elde edilen bu ilişkiler, kontrol değişkenleri eklendikten sonra da anlamlılığını korumuş ve sosyoekonomik statü ile göçmenlik durumuna bağlı olarak farklılık göstermemiştir.

Lasota ve Kobylarczyk (2020), ergenlerin empati ve agresyon düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırma, 16-18 yaş arasındaki 201 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiş ve katılımcılar “Polonya Retrospektif Ebeveyn Tutumu Anketi”, “Kişilerarası Tepki İndeksi” ve “Buss-Perry Agresyon Anketi” tamamlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre babaların ebeveyn tutumlarının çocuklardaki agresyon düzeyi üzerinde büyük bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bazı tutumlar (tutarsızlık ve aşırı talepler) agresyonu artırırken diğer tutumlar (kabul ve özerklik) agresyonu azaltmaktadır. Ancak empati, ebeveyn tutumları ile agresyon düzeyi arasındaki ilişkiyi desteklemekle birlikte rolü oldukça sınırlıdır. Ayrıca empati, babaların ebeveyn tutumları ile ergenlerdeki agresyon düzeyi arasındaki ilişkide kısmen aracı bir rol oynamaktadır.

Da Luz Vale Dias ve Sepanas Berardo (2019), ebeveyn tutumlarının algıları ile ergen davranış sorunlarının ifadesi arasındaki ilişkiyi analiz etmek ve ergenlerle ve ebeveynleriyle çalışan profesyonellerin bilgilerinin iyileştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Demografik Bilgi Formu”, “Gençlik Öz-Raporunun (YSR)” ve “Ergenlerin Algıları Envanteri'nden (IPA)” kullanılmıştır. Çalışma grubu, yaşları 12 ila 19 arasında değişen 409 ergeni içermektedir. Araştırma bulguları, genel olarak ergenlerin ebeveyn tutumlarına ilişkin olumlu algılarının, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının ifadesiyle ters orantılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörlere bağlı olarak önemli farklılıklar tespit edilmiştir.

Klein, Ruiz, Morales ve Stanley (2019), seçici mutizmi (SM) olan çocuklarda içe yönelim, dışa yönelim, uyum becerileri ve davranışsal belirtilerin ebeveyn ve öğretmen değerlendirmelerindeki farklılıkları incelemişlerdir. Araştırmanın amacı, ebeveynlerin ve öğretmenlerin davranışsal derecelendirme ölçekleri ile SM’li çocuklara ilişkin algıları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Araştırmanın çalışma grubu, 2-13 yaş arasındaki 42 çocuktan oluşmaktadır. Ebeveynler ve öğretmenler, çocukların içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranışlarını, uyum becerilerini ve davranışsal semptomları ölçen “Çocuklar İçin Davranış Değerlendirme Sistemi (BASC-3)” ile değerlendirme yapmışlardır. Ayrıca konuşma ve dil becerilerinin sıklığı da ölçülmüştür. Hem ebeveynler hem de öğretmenler, geri çekilmeyi SM’nin en belirgin özelliği olarak tanımlamış, ancak ebeveynler çocukları öğretmenlerinden daha geri çekilmiş olarak gözlemlemişlerdir. Her iki grup da çocukları işlevsel iletişim ve sosyal beceriler açısından benzer şekilde riskli olarak değerlendirmiştir. Öğretmenlere göre daha yüksek uyum becerilerinin (işlevsel iletişim, sosyal beceriler) kelime bilgisi, anlatı dili ve işitsel bellekle pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Osman, Khalaf, Omar ve Ismail (2019), ergen öğrencilerdeki davranışsal ve duygusal sorunları incelemişlerdir. Bu araştırmanın amacı, Assiut bölgesindeki ergen öğrenciler arasında duygusal ve davranışsal sorunların yaygınlığını tahmin etmek ve bu sorunlar ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubu, Assiut bölgesindeki rastgele seçilen ortaokullarda yapılan kesitsel bir çalışmada yer alan 400 öğrenci tarafından oluşturulmuştur. Veri toplama araçları olarak “Demografik Bilgi Formu”, “Sosyoekonomik Durum Ölçeği” ve “Güçler ve Güçlükler

Anketi (SDQ)” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre ergenlerin yaklaşık %45’inde duygusal ve/veya davranışsal sorunlar tespit edilmiştir. Duygusal güçlükler, kız öğrencilerde anlamlı derecede yüksekken davranış güçlükleri erkek öğrencilerde daha yaygındır. Duygusal ve davranışsal sorunları olan öğrencilerin çoğunluğu bu tür sorunların olumsuz etkilerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Ayrıca bu durum kadın cinsiyet, kırsal kesimde yaşayan öğrenciler, düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ve anneleri ev hanımı olan öğrencilerle anlamlı derecede ilişkilidir. Sonuç olarak bu araştırma, Assiut bölgesindeki ortaokul ergenlerinin taranmasıyla, algılanan büyük olumsuz etkilerle ilişkili olan duygusal ve davranışsal sorunların yüksek prevalansını ortaya koymaktadır.

Estévez, Jiménez ve Moreno (2018), ergenlik döneminde agresif davranışın kişisel, ailevi ve okul uyumu sorunları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın amacı, akranlarına karşı agresif davranışların kişisel, okul ve aile uyumsuzluğunu ne ölçüde öngördüğünü belirlemektir. Çalışma grubu, 12-17 yaşları arasındaki 1510 İspanyol ergeni içermektedir. Araştırmanın bulguları, ikili lojistik regresyon analiziyle elde edilmiştir. Kişisel uyum açısından, agresif davranışın depresif semptomlar, algılanan stres ve yalnızlık ile yüksek puanlar, özsaygı, yaşam memnuniyeti ve empati ile düşük puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu ilişki her iki cinsiyet için de geçerlidir. Okul ortamında ise agresif davranışın akademik katılım, sınıftaki arkadaşlar, öğretmen desteği algısı ve okula karşı olumlu tutum gibi düşük puanlarla ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Aile düzeyinde ise agresif davranışın saldırgan iletişim, aile içi çatışma gibi yüksek puanlarla ve ebeveynlerle açık iletişim, genel ifade yeteneği ve aile bütünlüğü gibi düşük puanlarla anlamlı ilişkiler gösterdiği belirlenmiştir. Sonuç olarak akran şiddeti durumlarında tüm ilgili taraflara acil dikkat gösterilmesi gerektiği vurgulanmış ve saldırganların uyumsuzluğunun birçok müdahale düzeyinde tahmin edilebilir olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, agresif davranışların hem bireysel hem de çevresel faktörlerle ilişkili olduğunu ve bu durumun çeşitli müdahalelerle ele alınabileceğini göstermektedir.

Shaikh ve Shinde (2018), içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri konusunda okul çocukları arasındaki cinsiyet farklılıklarını incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu, 11-14 yaş arasındaki 120 okul çocuğundan oluşmaktadır. Hem kız hem de erkek çocuklar, orta sosyoekonomik statüye sahip çekirdek ailelerden eşit sayıda

seçilmiştir. Davranış problemleri, Çocuk Davranış Kontrol Listesi (CBCL) kullanılarak değerlendirilmiştir. Tek yönlü ANOVA analiziyle, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri arasında anlamlı cinsiyet farklılıkları tespit edilmiştir. İçine kapanıklık, depresyon, anksiyete, somatik şikayetler, sosyal problemler, dikkat sorunları, saldırganlık, kurallara karşı gelme ve düşünce problemleri gibi tüm davranış problemleri açısından anlamlı cinsiyet farkları bulunmuştur. Özellikle içe kapanık, depresif, anksiyete ve sosyal problemler gibi içselleştirilmiş davranışların kız çocuklarında erkeklerden daha yüksek olduğu görülürken dikkat sorunları, saldırgan davranış, kurallara karşı gelme gibi dışsallaştırılmış davranışların erkek çocuklarında daha yaygın olduğu bulunmuştur.

Wang, Xia, Li, Wilson, Bush ve Peterson (2016), Çinli ergenler arasında ebeveynlik davranışlarının, ergenlik çağındaki depresif semptomlar ve sorunlu davranışlarla ilişkisini incelemiştir. Araştırma, 589 Çinli ergenin kesitsel verileri üzerinde yapılmış olup ebeveynlik davranışlarının doğrudan veya dolaylı olarak (öz saygı ve okul uyum zorlukları yoluyla) ergenlikteki depresif semptomlar ve problem davranışlarla ilişkili olup olmadığını araştırmaktadır. Yapısal eşitlik modelleme sonuçları, okul uyum zorluklarının ebeveyn davranışlarından iki tanesiyle (ebeveyn cezalandırıcılığı ve baba gözetimi) ergenlikteki problem davranışlar arasındaki ilişkilere tam aracılık ettiğini göstermiştir. Ayrıca anne gözetiminin ise ergenlikteki problem davranışlar ile ilişkisi üzerinde kısmi bir aracılık rolü oynadığı belirlenmiştir. Araştırma ayrıca ergenlikteki öz saygının anne cezalandırıcılığı ile ergenlikteki depresif semptomlar arasındaki ilişkilerde kısmi aracılık yaptığı ve ebeveyn desteğinin ergenlikteki depresif semptomlar arasındaki ilişkilerde tam aracılık rolü üstlendiği sonucuna varmıştır. Diğer ebeveynlik uygulamaları kontrol edildiğinde ebeveyn sevgisinin geri çekilmesinin ergenlikteki uyumla önemli bir ilişki göstermediği bulunmuştur.

Freeze, Burke ve Vorster (2014), davranış bozukluklarında ebeveyn tutumunun rolünü incelemek amacıyla Güney Afrika'da gerçekleştirdikleri araştırmada, davranış bozukluğu tanısı konmuş ve konmamış ergen erkek bireyler arasında karşılaştırmalı bir analiz yapmışlardır. Araştırmada, ebeveyn faktörlerinin bu bozukluklara katkı sağlayıp sağlamadığını belirlemek üzere Ebeveyn Bağlanma Aracı ve Aile Ortamı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında biri davranış bozukluğu tanısı almış 40 ergen erkekten diğeri ise tanı almamış 40 ergen erkekten oluşan iki grup oluşturulmuştur. İki grup arasındaki farkları belirlemek amacıyla t-testi analizi uygulanmıştır. Elde edilen

bulgulara göre davranış bozukluğu tanısı almış ergen grubunda, annelerin düşük düzeyde bakım gösterdiği ve babaların ise aşırı koruyucu davrandığı bir ebeveynlik örüntüsünün yaygın olduğu belirlenmiştir. Bu tutumun, şefkatten yoksun ve kontrolcü bir ebeveynlik tarzı oluşturduğu görülmüştür. Söz konusu ebeveynlik biçimi, yüksek düzeyde kontrol, duyguların sınırlı şekilde ifade edilmesi, çocuklara yönelik düşük ilgi düzeyi ve yetersiz izleme/gözetim davranışları ile karakterize edilmiştir. Araştırma sonuçları, bu tür bir ebeveynlik tarzının ergenlerde davranış problemlerinin gelişiminde önemli bir risk faktörü olabileceğine işaret etmektedir.

Halgunseth, Perkins, Lippold ve Nix (2013), suça eğilimli tutumlar ile ebeveynin tutarsız disiplini arasındaki ilişkide aracı rolünü incelemiştir. 324 kırsal ergen ve ebeveyninden oluşan uzunlamasına bir çalışma grubu kullanarak yapılan araştırmanın bulguları, altıncı sınıfta tutarsız disiplinin, yedinci sınıfta ergenlerin suça eğilimli tutumlarında bir artışı öngördüğünü, bu artışın da sekizinci sınıfta hem erken ergenlik dönemi antisosyal davranışlarının artmasına hem de sosyal yeterlilik davranışlarının azalmasına yol açtığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, suça eğilimli tutumların evdeki tutarsız disiplin uygulamalarıyla kısmen gelişebileceğini ve bu durumun erken ergenlerin daha fazla antisosyal davranışlar sergilemelerine ve sosyal yeterliliklerini kaybetmelerine neden olma olasılığını açıkladığını göstermektedir. Sonuçlar, erken ergenlerde davranış problemlerini azaltmaya ve sosyal yeterliliklerini artırmaya yönelik aile temelli önleyici müdahale programlarının önemini vurgulamaktadır.

McDonald, Baden ve Lochman (2013), ebeveynlik davranışlarının, saldırganlık eğilimleri gösteren çocukların sosyal hedefleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada hem ebeveynlerin hem de çocukların bildirimleri, ebeveynlik tutumlarının çocukların sosyal hedeflerindeki bir yıllık değişimle nasıl ilişkilendiği açısından değerlendirilmiştir. Çalışma grubu 4. sınıfta öğretmenleri ve bakıcıları tarafından aşırı saldırgan olarak tanımlanan 116 çocuktan oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre 4. sınıftaki olumlu ebeveynlik bildirimleri, 4. sınıfta belirlenen sosyal hedefler kontrol edildikten sonra bile çocukların bağlılık hedefleri ile pozitif ilişki göstermiştir. Bununla birlikte 5. sınıfta çocukların baskınlık ve intikam hedefleri ile negatif bir ilişki gözlemlenmiştir. Ayrıca 4. sınıfta ebeveynlerin fiziksel ceza bildirimleri, erkek çocuklar için 5. sınıftaki baskınlık hedefleri ile pozitif ilişki gösterirken, kız çocukları için bu tür bir ilişki bulunmamıştır. Bu bulgular, ebeveynlik davranışlarının, özellikle de fiziksel

ceza gibi olumsuz ebeveynlik tutumlarının, çocukların sosyal hedeflerinin evrimini nasıl şekillendirdiğine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca cinsiyetin bu ilişkilerde nasıl farklılık gösterdiğini de ortaya koymaktadır.

Wied (2012) çalışmasında, empatinin, ebeveyn desteği ve ergenlerin saldırganlık ve suça eğilimli davranışları arasındaki ilişkideki düzenleyici rolünü incelemiştir. Araştırma, 323 ergenden oluşan bir çalışma grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, saldırganlık ve suça eğilimli davranışlar ile duygusal empati ve ebeveyn desteği arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Duygusal empati, ebeveynlerden algılanan destek, suçluluk ve agresyonu incelemek amacıyla öz-değerlendirme anketleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, empati düzeyinin ebeveyn desteği ile saldırganlık ve suça eğilimli davranışlar arasındaki ilişkiyi düzenleyici olarak etkilediğini göstermektedir. Cinsiyet etkisi ve saldırganlık ile suçluluğun kararlılığı kontrol edildikten sonra daha yüksek algılanan ebeveyn desteğinin, yalnızca empati düzeyi yüksek olan ergenlerde 15 yaşında daha düşük saldırganlık seviyelerini öngördüğü bulunmuştur. Ayrıca empati düzeyi düşük ergenler, ebeveyn desteklerinden daha az fayda görmeye kalmamış, aynı zamanda 14 yaşında ebeveynlerinin daha destekleyici olduğunu algıladıklarında 15 yaşında daha fazla saldırganlık ve suçluluk göstermiştir.

Wray-Lake ve Flanagan (2012), ebeveynlik uygulamaları ve ergenlerin sosyal güven duygusunun gelişimini incelemiştir. Bu araştırma, 11-18 yaş arasındaki 1150 Amerikalı ergenin ve annelerinin verilerini incelemiştir. Bulgular, ergenlerin sosyal güven duygusunun, aile içindeki etkileşimler ve çevresel faktörlerle şekillendiğini ortaya koymuştur. Özellikle ergenlerin ailelerinden duydukları başkalarına karşı merhamet ve demokratik ebeveynlik uygulamalarının sosyal güveni artırıcı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin başkalarının kötü niyetli davranışlarına dair uyarılarının, orta ergenlikte sosyal güveni azalttığı bulunmuştur.

Maybery, Reupert, Goodyear, Ritchie ve Brann (2009), ruhsal hastalığı olan ebeveynlere sahip çocukların güçlü ve zayıf yönlerini incelemek amacıyla yürüttükleri araştırmada, bu çocukların psikososyal uyumlarını normatif örneklerle karşılaştırmışlardır. Araştırmada 8-12 yaş aralığında toplam 833 çocuk yer almıştır. Çalışma grubu, ruhsal hastalığı olan ebeveyni bulunan ve herhangi bir müdahale programına dahil olmamış 101 çocuk, ruhsal hastalığı olan ebeveyni bulunan ve müdahale programına katılmış 134 çocuk ile ebeveyninde herhangi bir ruhsal hastalık

bulunmayan 598 çocuktan oluşan normatif çalışma grubu şeklinde üç gruba ayrılmıştır. “Güçler ve Zorluklar Anketi (SDQ)” kullanılarak elde edilen veriler doğrultusunda müdahale programına katılan grubun tüm zorluk alt boyutlarında diğer gruplara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığı belirlenmiştir. Ayrıca ruhsal hastalığı olan ebeveynlere sahip olup genel toplum grubuna dahil çocuklar da normatif gruba kıyasla Toplam Güçlük, Duygusal Belirtiler ve Hiperaktivite alt ölçeklerinde anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar almıştır. Araştırma bulguları, ebeveyninde ruhsal hastalık bulunan çocukların, ruhsal sağlık açısından normatif örnekleme göre iki ila üç kat daha fazla risk taşıdığını ortaya koymuştur. Önceki risk tahminleriyle birlikte değerlendirildiğinde ruhsal hastalık öyküsü olan ebeveynlerle yaşayan çocukların, SDQ’da klinik düzeyde güçlük puanları alma olasılıklarının norm grubuna göre iki ila beş kat daha fazla olduğu belirtilmektedir.

Türkiye’de ve yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde, ebeveyn tutumlarının çocuk ve ergenlerin davranışsal, duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde önemli etkileri olduğu ortak bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu ebeveyn tutumları ile çeşitli psikolojik belirtiler (anksiyete, depresyon, sosyal kaygı vb.), okul başarısı, riskli davranışlar veya genel ruh sağlığı arasındaki ilişkileri ele almıştır. Bununla birlikte çok az sayıda çalışma ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi doğrudan ve bütüncül şekilde ele almıştır. Ayrıca mevcut araştırmaların çoğunun yalnızca ebeveyn veya yalnızca öğretmen görüşlerine dayandığı, bazılarının da daha küçük yaş grupları veya dar örneklem gruplarıyla sınırlı olduğu görülmektedir. Bu tez araştırması ise ergenlerin kendi algılarına dayalı olarak ebeveyn tutumları ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi sistematik biçimde incelemesi bakımından literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamakta ve özellikle ergenlik döneminde yaşanan güçlüklerin anlaşılmasına katkı sunmaktadır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli ve çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemek için nicel araştırma tekniklerinden olan kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, belirli bir popülasyondan seçilen örnekleme dayanarak bilgi toplar. Ancak tüm verilerin toplanması birkaç gün sürebilir. Kesitsel tarama çalışmalarında, tanımlanacak değişkenler uygun niteliklere sahip olarak bir defada ölçülür (Fraenkel vd., 2006).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2024-2025 eğitim öğretim yılında Antalya ilinin Kemer ilçesindeki ortaokul ve liseye devam eden ergenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunda 242 ortaokul ve 144 lise öğrencisi olmak üzere 386 ergen yer almıştır. Çalışma grubuna ilişkin bazı kişisel bilgilerin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Çalışma grubunun belirlenmesinde “basit rastgele örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Bu yöntemde, tüm çocuklar seçimde eşit şansa sahiptir. Uygulamada bütün birimler listelenir ve listeden rastgele birimler seçilir. Evren çok büyük ve karmaşık değilse seçme işlemi kolaydır ve bu yöntemle yapılan örneklemede istatistiksel işlemler ağırlıksız olarak yapıldığı için değerlendirme işlemi ve örnekleme hatası kolayca hesaplanabilir. Buna karşılık çalışma grubunun seçileceği evrene ait tam bir listeye ihtiyaç vardır. Birimler dağınık olabilir ve bu durumda uygulanması zor olur. Çalışma grubuna seçilen birim-bireylere ulaşmak daha uzun zaman ve daha fazla insan gücü gerektirebilir (Kılıç, 2013).

Tablo 1. Çalışma grubuna ait kişisel bilgilerin dağılımı

	Değişken	n	%
Cinsiyeti	Kız	222	57.5
	Erkek	164	42.5
Yaşı	11 yaş	74	19.2
	12 yaş	65	16.8
	13 yaş	53	13.7

	14 yaş	111	28.8
	15 yaş	69	17.9
	16 yaş	14	3.6
Sınıfı	5.sınıf	51	13.2
	6.sınıf	48	12.4
	7.sınıf	60	15.5
	8.sınıf	83	21.5
	9.sınıf	85	22.0
	10.sınıf	59	15.3
Doğum Sırası	İlk çocuk	180	46.6
	2.çocuk	125	32.4
	3.çocuk	62	16.1
	4.ve sonraki	19	4.9
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	33	8.5
	2 kardeş	177	45.9
	3 kardeş	123	31.9
	4 ve üzeri kardeş	53	13.7
Anne Yaşı	30-35 yaş	62	16.1
	36-41 yaş	161	41.7
	42-47 yaş	124	32.1
	48 yaş ve üzeri	39	10.1
Baba Yaşı	30-35 yaş	16	4.1
	36-41 yaş	92	23.8
	42-47 yaş	172	44.6
	48-53 yaş	80	20.7
	54 yaş ve üzeri	26	6.7
Anne Öğrenim Düzeyi	İlkokul	74	19.2
	Ortaokul	71	18.4
	Lise	129	33.4
	Lisans	83	21.5
	Lisans üstü	29	7.5
Baba Öğrenim Düzeyi	İlkokul	55	14.2
	Ortaokul	95	24.6
	Lise	141	36.5
	Lisans	71	18.4
	Lisans üstü	24	6.2
Anne Mesleği	Çalışmıyor	211	54.7
	Memur	14	3.6
	Öğretmen/doktor	22	5.7

	İşçi	99	25.6
	Serbest/kendi işi	40	10.4
	Çalışmıyor	25	6.5
	Memur	33	8.5
Baba Mesleği	Öğretmen/doktor	11	2.8
	İşçi	173	44.8
	Serbest/kendi işi	144	37.3
	20.000 ve altı	28	7.3
	20.001- 30.000	106	27.5
Ailenin Aylık Geliri	30.001- 40.000	83	21.5
	40.001- 50.000	76	19.7
	50.001 ve üzeri	93	24.1

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışma grubundaki ergenlerin %57.5’i kız ve %42.5’i erkek; %19.2’si 11 yaşında, %16.8’i 12 yaşında, %13.7’si 13 yaşında, %28.8’i 14 yaşında, %17.9’u 15 yaşında ve %3.6’sı 16 yaşında; %13.2’si 5.sınıf, %12.4’ü 6.sınıf, %15.5’i 7.sınıf, %21.5’i 8.sınıf, %22’si 9.sınıf ve %15.3’ü 10.sınıf öğrencisidir. Ergenlerin %46.6’ı ilk sırada, %32.4’ü 2.sırada, %16.1’i 3.sırada, %4.9’u 4.ve daha sonraki sırada doğmuştur; %8.5’i tek çocuk, %45.9’u iki kardeş, %31.9’u üç kardeş, %13.7’si 4 ve daha fazla kardeştir. Ergenlerin annelerinin %16.1’i 30-35 yaş, %41.7’si 36-41 yaş, %32.1’i 42-47 yaş, %10.1’i 48 yaş ve üzeri yaş grubunda; babalarının %4.1’i 30-35 yaş, %23.8’i 36-41 yaş, %44.6’sı 42-47 yaş, %20.7’si 48-53 yaş, %6.7’si 54 yaş ve üzeri yaş grubundadır. Annelerinin %19.2’si ilkokul, %18.4’ü ortaokul, %33.4’ü lise, %21.5’i lisans ve %7.5’i lisans üstü mezunu; babalarının %14.2’si ilkokul, %24.6’sı ortaokul, %36.5’i lise, %18.4’ü lisans ve %6.2’si lisans üstü mezunudur. Ergenlerin annelerinin %54.7’si herhangi bir işte çalışmazken %3.6’sı memur, %5.7’si öğretmen/doktor, %25.6’sı işçi, %10.4’ü serbest/kendi işinde çalışmakta; babalarının %6.5’i bir işte çalışmazken %8.5’i memur, %2.8’i öğretmen/doktor, %44.8’i işçi ve %37.3’ü serbest/kendi işinde çalışmaktadır. Ailelerinin aylık gelirine bakıldığında %7.3’ünün 20.000 TL ve altında, %27.5’inin 20.001-30.000 TL arasında, %21.5’inin 30.001-40.000 arasında, %19.7’sinin 40.001-50.000 TL arasında, %24.1’inin 50.001 TL ve üzeri gelire sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Demografik Bilgi Formu”, “Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)” ile “Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)” kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik bilgi formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan demografik bilgi formu, çocukların kendileri ile ilgili cinsiyet, yaş, eğitim kademesi, doğum sırası, kardeş sayısı, anne ve babanın yaşları, aile gelir düzeyi, ebeveynlerin eğitim ve çalışma durumu gibi demografik özelliklerini toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

3.3.2. Anne- baba tutum ölçeği (abtö)

Ölçeğin orijinali 1991 yılında Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch tarafından geliştirilmiş olup Türkçeye uyarlanması Yılmaz (2000) tarafından yapılmıştır. Anne Baba Tutum Ölçeğinde toplam 26 madde bulunmaktadır. Ölçeğin ilk 18 maddesi 4'lü Likert, sonraki 2 maddesi 7 dereceli likert ve son 6 maddesi ise 3 dereceli likert ölçeğidir. Ölçek, Kabul/ilgi, Kontrol/denetleme ve Psikolojik özerklik olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Psikolojik özerklik alt boyutundaki Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .82, kontrol/denetleme alt boyutundaki iç tutarlık katsayısı .76 ve Kabul ilgi alt boyutundaki iç tutarlık katsayısı .72 olarak tespit edilmiştir. Ölçek maddelerinin boyutlara göre dağılımı şu şekildedir: Orijinal ölçek içinde Kabul/İlgi boyutunu 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 numaralı dokuz madde oluştururken; Psikolojik Özerklik boyutunu 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 numaralı dokuz madde oluşturur. Kontrol/Denetleme boyutunu ise 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 numaralı sekiz madde oluşturur. Kabul/İlgi boyutundaki tek numaralı maddeler aynı şekilde puanlanırken Psikolojik Özerklik boyutunda çift numaralı maddeler, 12. madde hariç, ters puanlanmıştır. Kontrol/Denetleme boyutunda, ilk iki madde için ‘hayır’ cevabına 7 puan, ‘istediğim saate kadar’ cevabına ise 1 puan verilmiştir. 21. sorudan itibaren ise “hiç çaba göstermez” cevabına 1, “çok az çaba gösterir” cevabına 2, ve “çok çaba gösterir” cevabına 3 puan verilmiştir (Yılmaz, 2000).

3.3.3. Güçler ve güçlükler anketi (gga)

Türkçe uyarlaması Güvenir, Özbek, Baykara, Arkar, şentürk ve İncekaş tarafından yapılan Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA), 11-17 yaş arası çocukların davranışsal ve duygusal problemlerini taramak için kullanılan likert tipi bir ölçektir. Bu araştırmada ölçeğin 11 ile 17 yaş arası çocuklar tarafından doldurulacak olan öz

değerlendirme formu uygulanmıştır. Ölçekten elde edilen puanlar 0-40 arasında değer almakta ve yüksek puanlar problemlili davranışların arttığını göstermektedir. 25 sorudan oluşan anket, üçlü likert tipi ile derecelendirilmiştir. Ayrıca sorular doğruluk derecesine göre 0,1,2 olarak puanlanmıştır. Bu sorular davranış özelliklerini hem olumlu hem de olumsuz açılarından sorgulamaktadır. Sorular, uygun tanısal ölçütler ve faktör analizi sonuçlarına göre Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik, Davranış Sorunları, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar olmak üzere beş alt başlıkta gruplandırılmıştır. Her alt başlık için ayrı puanlar elde edilebildiği gibi ilk dört başlığın toplamı “Toplam Güçlük Puanı” olarak değerlendirilebilmektedir. Türkçe versiyonu için yapılan uygulamada 501 ebeveyn ve 514 ergen üzerinde çalışılmıştır. Sonuçlar, GGA’nın ergen formunun akran sorunları alt testi dışında yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alpha katsayıları hesaplanmış ve GGA Anne Baba formu için toplam güçlük puanı için .84, GGA Ergen formu için ise toplam güçlük puanı .73 olarak bulunmuştur. Ayrıca GGA’nın yapı geçerliliğini sınamak için alanda yaygın olarak kullanılan Çocuk Davranışını Değerlendirme Ölçeği (CBCL) ile karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde korelasyon sergilediği belirtilmiştir (Güvenir vd., 2008; Yavuz vd., 2020; Irmak, 2022).

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları için Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve analiz sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçek puanları güvenirlik analizi sonuçları

Güçler ve Güçlükler Anketi	A
Toplam Güçlük	.69
ABTÖ	
Kabul/İlgi	.61
Psikolojik Özerklik	.69
Kontrol/Denetleme	.69

Tablo 2’de görüldüğü Güçler ve Güçlükler Anketi toplam güçlük için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .69, ABTÖ Kabul/İlgi alt boyutu için .61, Psikolojik Özerklik alt boyutu için .69 ve Kontrol/Denetleme alt boyutu için .69 olarak bulunmuştur. Cronbach Alpha değeri .60-.89 arası oldukça güvenilir, .90-1.00 arası yüksek derecede güvenilir

olarak değerlendirilmektedir (Tavşancıl, 2006). Buna göre ölçeklerden elde edilen verilerin bu çalışma örnekleminde güvenilirliklerinin yüksek olduğu söylenebilir.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinden önce ölçeklere ilişkin verilerin normallik dağılımları incelenmiştir. Normallik dağılımlarına yönelik yapılan analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ölçek puanları normallik dağılımı

Güçler ve Güçlükler Anketi	Kolmogorov-Smirnov			Çarpıklık	Basıklık	Varyasyon Katsayısı	Histogram	Q-Q Plot
	İstatistik	df	Sig.					
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik Davranışsal Sorunlar	.116	386	.000	0.10	-.52	.51	N	N
Duygusal Sorunlar	.178	386	.000	.63	-.22	.68	N	N
Akran Sorunları	.145	386	.000	.47	.17	.60	N	N
Sosyal Davranışlar	.114	386	.000	.37	-.48	.67	N	N
Toplam Güçlük	.159	386	.000	-1.03	1.12	.25	-	-
ABTÖ								
Kabul/İlgi	.056	386	.005	.24	-.23	.40	N	N
Psikolojik Özerklik	.127	386	.000	-1.00	1.32	.14	N	N
Kontrol/Denetleme	.063	386	.001	-.23	-.33	.20	N	N
Kontrol/Denetleme	.131	386	.000	-1.04	.86	.18	-	N

Tablo 3 incelendiğinde her iki ölçek alt boyutlarında Kolmogorov-Smirnov Testi anlamlılık değerinin .5'in altında olduğu ve normal dağılıma uygun olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine farklı kriterler de değerlendirilmiş, basıklık ve çarpıklık değerlerinin ± 2 aralığında olduğu, varyasyon katsayılarının Güçler ve Güçlükler Anketi'nin Sosyal Davranışlar alt boyutunda, ABTÖ tüm alt boyutlarında .3'ten küçük olduğu ve bu değerlerin normal dağılıma uygun olduğu görülmüştür. Histogram grafikleri incelendiğinde ise Güçler ve Güçlükler Anketi Sosyal Davranışlar alt boyutu ile ABTÖ Kabul/İlgi alt boyutunda tek tepeli yapılar oluşturmadığı, Q-Q plot grafiklerinin Sosyal Davranışlar alt boyutunda normal dağılıma uygun olmadığı görülmüştür. İncelenen bu beş kriterden üçünde normal dağılıma uygunluk özelliği göstermesi, ortalama ve medyan değerlerinin birbirine oldukça yakın olması ve veri sayısı da dikkate alındığında, Güçler

ve Güçlükler Anketi Sosyal Davranışlar alt boyutu dışında verilerin normal dağılıma uygun olduğu kanaati oluşmuştur (Mayers, 2013; Uysal ve Kılıç, 2022). Bu doğrultuda, verilerin analizinde kullanılacak testlere karar verilmiştir. Sosyal Davranışlar alt boyutunda non parametrik testlerden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri, diğerlerine ise parametrik testlerden t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. İki ölçüm seti arası ilişkinin incelenmesinde ise Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Anlamlılık değeri .05 olarak alınmış, farkın anlamlı çıkması durumunda karşılaştırma testleri kullanılarak farkın kaynağı belirlenmiştir.



4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. ABTÖ Verilerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ergenlerin ABTÖ puan ortalamalarına göre betimsel istatistik sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Ergenlerin ABTÖ puanları betimsel istatistik sonuçları

ABTÖ	n	En düşük	En yüksek	Ortalama	St. Sapma
Kabul/İlgi	386	1.56	4.00	3.15	.02
Psikolojik Özerklik	386	1.11	4.00	2.66	.02
Kontrol/Denetleme	386	1.25	4.00	3.23	.03

Tablo 4’te görüldüğü gibi ergenlerin ABTÖ ortalama puanları Kabul/İlgi alt boyutu için 3.15, Psikolojik Özerklik alt boyutu için 2.66 ve Kontrol/Denetleme alt boyutu için 3.23’tür. Ergenlerin en yüksek puanı Kontrol/Denetleme ve en düşük puanı Psikolojik Özerklik alt boyutunda aldıkları görülmektedir. Alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar dikkate alındığında, ergenlerin ailelerinden algıladıkları kabul/ilgi ve kontrol/denetlemenin orta, psikolojik özerkliğinin ise ortanın altında olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Ergenlerin Cinsiyetine Göre ABTÖ Puanları t Testi Sonuçları

ABTÖ	Cinsiyet	n	\bar{x}	S	t	p
Kabul/İlgi	Kız	222	28.69	3.82	1.558	.113
	Erkek	164	28.04	4.24		
Psikolojik Özerklik	Kız	222	24.08	5.07	.661	.509
	Erkek	164	23.74	4.95		
Kontrol/Denetleme	Kız	222	26.86	4.02	4.955	.000*
	Erkek	164	24.49	5.37		

* $p < .05$

Tablo 5’e göre ergenlerin cinsiyeti ile ABTÖ Kabul/İlgi ve Psikolojik Özerklik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Kontrol/Denetleme alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Kız ergenlerin ABTÖ Kontrol/Denetleme alt boyut puanı ($\bar{x}=26.86$) erkek ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=24.49$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Yani kız ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kontrol/denetleme düzeyi erkeklerinkinden daha fazladır.

Tablo 6’da ergenlerin yaşına göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Ergenlerin yaşına göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Yaşı					Kareler		df	Kareler		p
		n	\bar{x}	S		Toplamı	Ortalaması		F		
Kabul/İlgi	11 yaş	74	29.33	3.74	Gruplar	217.756	5	43.551	2.760	.018*	
					arası						
	12 yaş	65	29.46	3.27	Gruplar içi	5996.255	380	15.780			
	13 yaş	53	28.24	4.54	Toplam	6214.010	385				
	14 yaş	111	27.71	4.54							
	15 yaş	69	27.84	3.57					Fark:11 ve 12		
	16 yaş	16	27.85	2.31					yaş<14 ve 15		
									yaş		
Psikolojik Özerklik	11 yaş	74	24.71	4.10	Gruplar	175.666	5	35.133	1.402	.222	
					arası						
	12 yaş	65	24.32	5.38	Gruplar içi	9519.963	380	25.053			
	13 yaş	53	23.11	4.75	Toplam	9695.630	385				
	14 yaş	111	23.27	5.60							
	15 yaş	69	24.59	4.66							
	16 yaş	16	23.28	4.99							
Kontrol/ Denetleme	11 yaş	74	26.97	4.89	Gruplar	582.364	5	116.473	5.371	.000*	
					arası						
	12 yaş	65	27.23	3.56	Gruplar içi	8240.800	380	21.686			
	13 yaş	53	25.88	4.76	Toplam	8823.163	385				
	14 yaş	111	25.72	4.68							
	15 yaş	69	24.34	4.94					Fark:11 ve		
	16 yaş	16	22.00	5.62					12<15 ve 16		

* $p<0.05$

Tablo 6'ya göre ergenlerin yaşı ile ABTÖ Psikolojik Özerklik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p>.05$) Kabul/İlgi ve Kontrol/Denetleme alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p<.05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey Testi sonucuna göre 11 ve 12 yaşındaki ergenlerin Kabul/İlgi puanları ($\bar{x}=29.33$; $\bar{x}=29.46$) 14 ve 15 yaşındaki ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=27.71$; $\bar{x}=27.84$), 11 ve 12 yaşındaki ergenlerin Kontrol/Denetleme alt boyut puanları ($\bar{x}=26.97$; $\bar{x}=27.23$) 15 ve 16 yaşındaki ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=24.34$; $\bar{x}=22.00$) anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Tablo 7'de ergenlerin doğum sırasına göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 7. Ergenlerin doğum sırasına göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Doğum					Kareler	df	Kareler	F	p
	sırası	n	\bar{x}	S		Toplamı	Ortalaması			
Kabul/İlgi	İlk çocuk	180	28.38	3.96	Gruplar	8.434	3	2.811	.173	.915
					arası					
	2.çocuk	125	28.58	3.83	Gruplar içi	6205.576	382	16.245		
	3.çocuk	62	28.14	4.73	Toplam	6214.010	385			
	4.ve sonraki	19	28.52	3.37						
Psikolojik Özerklik	İlk çocuk	180	24.25	5.20	Gruplar	40.856	3	13.619	.539	.656
					arası					
	2.çocuk	125	23.76	5.17	Gruplar içi	9654.774	382	25.274		
	3.çocuk	62	23.62	4.17	Toplam	9695.630	385			
	4.ve sonraki	19	23.10	4.79						
Kontrol/Denetleme	İlk çocuk	180	26.01	4.81	Gruplar	180.022	3	60.007	2.652	.048*
					arası					
	2.çocuk	125	25.09	4.83	Gruplar içi	8643.141	382	22.626		
	3.çocuk	62	27.11	4.16	Toplam	8823.163	385			
	4.ve sonraki	19	25.31	5.42					Fark:2<3.çocuk	

* $p < .05$

Tablo 7'ye göre ergenlerin doğum sırası ile ABTÖ Kabul/İlgi ve Psikolojik Özerklik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Kontrol/Denetleme alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey Testi sonucuna göre 2. sırada doğan ergenlerin Kontrol/Denetleme alt boyut puanları ($\bar{x}=25.09$) 3. sırada doğan ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=27.11$) anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Tablo 8'de ergenlerin kardeş sayısına göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. Ergenlerin kardeş sayısına göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Kardeş					Kareler	df	Kareler	F	p
	Sayısı	n	\bar{x}	S		Toplamı	Ortalaması			
Kabul/İlgi	Tek çocuk	33	28.93	3.92	Gruplar	41.457	3	13.819	.855	.464
					arası					
	2 kardeş	177	28.66	3.82	Gruplar içi	6172.554	382	16.159		
	3 kardeş	123	28.03	4.28	Toplam	6214.010	385			

	4 ve üzeri	53	28.16	4.07						
Psikolojik	Tek	33	25.09	3.94	Gruplar	115.987	3	38.662	1.542	.203
Özerklik	çocuk				arası					
	2 kardeş	177	24.27	5.36	Gruplar içi	9579.643	382	25.078		
	3 kardeş	123	23.39	4.81	Toplam	9695.630	385			
	4 ve üzeri	53	23.37	4.78						
Kontrol/	Tek	33	25.81	5.90	Gruplar	230.259	3	76.753	3.412	.018*
Denetleme	çocuk				arası					
	2 kardeş	177	25.09	5.08	Gruplar içi	8592.904	382	22.495		
	3 kardeş	123	26.85	4.12	Toplam	8823.163	385			
	4 ve üzeri	53	26.13	4.02						
									Fark: 2<3	
									kardeş	

* $p < .05$

Tablo 8'e göre ergenlerin kardeş sayısı ile ABTÖ Kabul/İlgi ve Psikolojik Özerklik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Kontrol/Denetleme alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey Testi sonucuna göre 2 kardeş olan ergenlerin Kontrol/Denetleme alt boyut puanları ($\bar{x}=25.09$) 3 kardeş olan ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=26.85$) anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Tablo 9'da ergenlerin annelerinin yaşına göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 9. Ergenlerin annelerinin yaşına göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Anne				Kareler	df	Kareler	F	p	
	Yaşı	n	\bar{x}	S						Toplamı
Kabul/İlgi	30-35	62	28.70	3.90	Gruplar arası	9.982	3	3.327	.205	0.893
	yaş									
	36-41	161	28.46	3.82	Gruplar içi	6204.028	382	16.241		
	yaş									
	42-47	124	28.23	4.19	Toplam	6214.010	385			
	yaş									
	48 yaş +	39	28.35	4.52						
Psikolojik	30-35	62	24.12	5.37	Gruplar arası	96.848	3	32.283	1.285	.279
	Özerklik	yaş								
	36-41	161	24.41	4.87	Gruplar içi	9598.782	382	25.128		
	yaş									
	42-47	124	23.54	4.93	Toplam	9695.630	385			
	yaş									

	48 yaş +	39	22.94	5.22						
Kontrol/	30-35	62	27.03	4.13	Gruplar arası	175.204	3	58.401	2.580	.053
Denetleme	yaş									
	36-41	161	26.09	4.55	Gruplar içi	8647.959	382	22.639		
	yaş									
	42-47	124	25.08	5.14	Toplam	8823.163	385			
	yaş									
	48 yaş +	39	25.43	5.21						

Tablo 9'a göre ergenlerin annelerinin yaşı ile ABTÖ alt boyut puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Yani ABTÖ puanları ergenlerin annelerinin yaşına göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 10'da ergenlerin baba yaşına göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 10. Ergenlerin babalarının yaşına göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Baba					Kareler	df	Kareler	F	p
	Yaşı	n	\bar{x}	S		Toplamı		Ortalaması		
Kabul/İlgi	30-35	16	30.12	2.96	Gruplar arası	104.877	4	26.219	1.635	.165
	yaş									
	36-41	92	28.30	3.78	Gruplar içi	6109.133	381	16.034		
	yaş									
	42-47	172	28.42	4.03	Toplam	6214.010	385			
	yaş									
Psikolojik Özerklik	48-53	80	28.66	4.14						
	yaş									
	54 yaş +	26	27.00	4.61						
	30-35	16	26.25	4.86	Gruplar arası	99.446	4	24.862	.987	.414
	yaş									
	36-41	92	24.07	5.09	Gruplar içi	9596.183	381	25.187		
yaş										
42-47	172	23.68	5.11	Toplam	9695.630	385				
yaş										
48-53	80	23.93	4.80							
yaş										
54 yaş +	26	23.76	4.76							
Kontrol/	30-35	16	27.93	3.17	Gruplar arası	231,248	4	57.812	2.564	.038*
Denetleme	yaş									

36-41 yaş	92	26.64	4.06	Gruplar içi	8591.915	381	22.551	
42-47 yaş	172	25.83	4.94	Toplam	8823.163	385		
48-53 yaş	80	25.07	4.67					
54 yaş +	26	24.38	6.43					

Fark: 30-35 ve 36-41 yaş>48-53, 54 yaş ve üzeri

* $p < 0.05$

Tablo 10'a göre ergenlerin babalarının yaşı ile ABTÖ Kabul/İlgi ve Psikolojik Özerklik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Kontrol/Denetleme alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey Testi sonucuna göre babaları 30-35 yaş ve 36-41 yaşında olan ergenlerin Kontrol/Denetleme alt boyut puanları ($\bar{x}=27.93$; $\bar{x}=26.64$) 48-53 yaş ve 54 yaş ve üzeri olanların puanlarından ($\bar{x}=25.07$; $\bar{x}=24.38$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ayrıca babaların yaşı arttıkça ergenlerin algıladığı Kontrol/Denetleme puanlarının düştüğü dikkat çekmektedir.

Tablo 11'de ergenlerin annelerinin öğrenim durumuna göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 11. Ergenlerin annelerinin öğrenim durumuna göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Anne				Gruplar	Kareler		F	p	
	Öğrenim	n	\bar{x}	S		Toplamı	Ortalaması			
Kabul/İlgi	İlkokul	74	27.79	3.89	Gruplar arası	69.573	4	17.393	1.079	.367
	Ortaokul	71	28.95	3.58	Gruplar içi	6144.437	381	16.127		
	Lise	129	28.18	4.13	Toplam	6214.010	385			
	Lisans	83	28.79	4.34						
	Lisans üstü	29	28.65	3.79						
Psikolojik Özerklik	İlkokul	74	24.21	4.64	Gruplar arası	187.789	4	46.947	1.881	.113
	Ortaokul	71	22.67	5.12	Gruplar içi	9507.841	381	24.955		
	Lise	129	24.05	5.21	Toplam	9695.630	385			
	Lisans	83	24.78	4.78						
	Lisans üstü	29	23.41	5.15						
Kontrol/Denetleme	İlkokul	74	25.43	4.67	Gruplar arası	168.677	4	42.169	1.856	.117
	Ortaokul	71	26.91	4.27	Gruplar içi	8654.486	381	22.715		
	Lise	129	25.88	4.67	Toplam	8823.163	385			

Lisans	83	25.85	5.10
Lisans	29	24.24	5.47
üstü			

Tablo 11'e göre ergenlerin annelerinin öğrenim durumu ile ABTÖ alt boyut puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Yani ABTÖ puanları ergenlerin annelerinin öğrenim durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 12'de ergenlerin babalarının öğrenim durumuna göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 12. Ergenlerin babalarının öğrenim durumuna göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Baba Öğrenim	n	\bar{x}	S		Kareler		F	p	
						Toplamı	Ortalaması			
Kabul/İlgi	İlkokul	55	28.21	4.12	Gruplar arası	75.209	4	18.802	1.167	.325
	Ortaokul	95	28.73	3.88	Gruplar içi	6138.801	381	16.112		
	Lise	141	27.93	4.19	Toplam	6214.010	385			
	Lisans	71	28.80	3.79						
	Lisans üstü	24	29.33	3.77						
Psikolojik Özerklik	İlkokul	55	23.81	5.75	Gruplar arası	45.745	4	11.436	.452	.771
	Ortaokul	95	23.93	4.86	Gruplar içi	9649.885	381	25.328		
	Lise	141	23.68	4.97	Toplam	9695.630	385			
	Lisans	71	24.63	4.71						
	Lisans üstü	24	23.66	5.16						
Kontrol/ Denetleme	İlkokul	55	25.89	4.21	Gruplar arası	80.270	4	20.067	.875	.479
	Ortaokul	95	26.31	4.82	Gruplar içi	8742.893	381	22.947		
	Lise	141	26.04	4.67	Toplam	8823.163	385			
	Lisans	71	25.02	5.28						
	Lisans üstü	24	25.33	5.06						

Tablo 12'ye göre ergenlerin babalarının öğrenim durumu ile ABTÖ alt boyut puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Yani ABTÖ puanları ergenlerin babalarının öğrenim durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 13'te ergenlerin annelerinin mesleğine göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 13. Ergenlerin annelerinin mesleğine göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Anne Mesleği				Gruplar	Kareler	Df	Kareler		
		n	\bar{x}	S		Toplamı	Ortalaması	F	p	
Kabul/İlgi	Çalışmıyor	211	28.44	4.22	Gruplar arası	65.410	4	16.353	1.013	.400
	Memur	14	26.42	4.07	Gruplar içi	6148.600	381	16.138		
	Öğretmen/doktor	22	28.77	3.74	Toplam	6214.010	385			
	İşçi	99	28.65	3.74						
	Serbest/kendi işi	40	28.22	3.61						
Psikolojik Özerklik	Çalışmıyor	211	24.23	4.79	Gruplar arası	131.798	4	32.949	1.313	.265
	Memur	14	21.85	4.80	Gruplar içi	9563.832	381	25.102		
	Öğretmen/doktor	22	24.31	3.99	Toplam	9695.630	385			
	İşçi	99	23.31	5.62						
	Serbest/kendi işi	40	24.45	5.05						
Kontrol/ Denetleme	Çalışmıyor	211	26.32	4.69	Gruplar arası	191.122	4	47.781	2.109	.079
	Memur	14	24.21	5.11	Gruplar içi	8632.041	381	22.656		
	Öğretmen/doktor	22	23.72	6.49	Toplam	8823.163	385			
	İşçi	99	25.69	4.59						
	Serbest/kendi işi	40	25.52	4.24						

Tablo 13'e göre ergenlerin annelerinin çalışma durumu/mesleği ile ABTÖ alt boyut puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Yani ABTÖ puanları ergenlerin annelerinin çalışma durumu/mesleğine durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 14'te ergenlerin babalarının mesleğine göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 14. Ergenlerin babalarının mesleğine göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Baba Mesleği				Gruplar	Kareler	df	Kareler		
		n	\bar{x}	S		Toplamı	Ortalaması	F	p	
Kabul/İlgi	Çalışmıyor	25	27.96	3.51	Gruplar arası	112.198	4	28.049	1.751	.138
	Memur	33	27.33	4.72	Gruplar içi	6101.813	381	16.015		
	Öğretmen/doktor	11	28.54	4.22	Toplam	6214.010	385			
	İşçi	173	28.96	3.74						
	Serbest/kendi işi	144	28.08	4.17						

Psikolojik Özerklik	Çalışmıyor	25	23.80	5.63	Gruplar	21.027	4	5.257	.207	.934
	Memur	33	23.48	5.07	Gruplar içi	9674.602	381	25.393		
	Öğretmen/doktor	11	23.09	5.75	Toplam	9695.630	385			
	İşçi	173	24.12	4.99						
	Serbest/kendi işi	144	23.91	4.91						
Kontrol/ Denetleme	Çalışmıyor	25	25.60	4.333	Gruplar	53.295	4	13.324	.579	.678
	Memur	33	25.24	4.76	Gruplar içi	8769.868	381	23.018		
	Öğretmen/doktor	11	24.27	6.69	Toplam	8823.163	385			
	İşçi	173	26.11	4.80						
	Serbest/kendi işi	144	25.85	4.71						

Tablo 14'e göre ergenlerin babalarının çalışma durumu/mesleği ile ABTÖ alt boyut puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Yani ABTÖ puanları ergenlerin babalarının çalışma durumu/mesleğine durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 15'te ergenlerin aile aylık gelirine göre ABTÖ puanları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 15. Ergenlerin aile aylık gelirine göre ABTÖ puanları anova sonuçları

ABTÖ	Aylık Gelir			Kareler	df	Kareler	F	p		
	n	\bar{x}	S						Toplamı	Ortalaması
Kabul/İlgi altı	20.000 ve	28	28.10	3.90	Gruplar	4.439	4	1.110	.068	.991
	20.001-	106	28.37	3.89	Gruplar içi	6209.571	381	16.298		
	30.000				Toplam	6214.010	385			
	30.001-	83	28.39	3.53						
	40.000									
Psikolojik Özerklik	40.001-	76	28.53	4.53						
	50.000									
	50.001 ve	93	28.48	4.22						
	20.000 ve	28	22.71	5.27	Gruplar	137.866	4	34.466	1.374	.42
	20.001-	106	24.76	4.74	Gruplar içi	9557.764	381	25.086		
30.000				Toplam	9695.630	385				
30.001-	83	23.63	4.91							
40.000										

	40.001- 50.000	76	24.06	5.15						
	50.001 üzeri	ve 93	23.53	5.18						
Kontrol/ Denetleme	20.000 altı	ve 28	26.25	4.29	Gruplar arası	308.089	4	77.022	3.446	.009*
	20.001- 30.000	106	26.60	4.01	Gruplar içi	8515.074	381	22.349	Fark: 20.001- 30.000 ve	
	30.001- 40.000	83	26.61	4.31	Toplam	8823.163	385		30.001- 40.000>	
	40.001- 50.000	76	25.60	5.07					50.001 ve	
	50.001 üzeri	ve 93	24.41	5.58					üzeri	

* $p < 0.05$

Tablo 15'e göre ergenlerin ailelerinin aylık geliri ile ABTÖ Kabul/İlgi ve Psikolojik Özerlik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Kontrol/Denetleme alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey Testi sonucuna göre 20.001-30.000 ve 30.001-40.000 TL aylık gelire sahip olanların Kontrol/Denetleme alt boyut puanları ($\bar{x}=26.60$; $\bar{x}=26.61$) 50.001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olanların puanından ($\bar{x}=24.41$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Yani aile gelir düzeyi 50 bin TL'nin üzerinde olan ergenlerin daha düşük gelirli ailelere göre daha az kontrol/denetim algılamaktadırlar.

4.2. GGA Verilerine İlişkin Bulgular

Tablo 16'da çalışma grubundaki ergenlerin Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) puan ortalamalarına göre betimsel istatistik sonuçları verilmiştir.

Tablo 16. Ergenlerin GGA puanları betimsel istatistik sonuçları

Güçler ve Güçlükler Anketi	n	En düşük	En yüksek	Ortalama	St. Sapma
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	386	.00	2.00	.83	.02
Davranışsal Sorunlar	386	.00	1.40	.49	.017
Duygusal Sorunlar	386	.00	2.00	.58	.017
Akran Sorunları	386	.00	2.00	.68	.023
Sosyal Davranışlar	386	.00	2.00	1.56	.020
Toplam Güçlük	386	.05	1.50	.64	.013

Tablo 16 incelendiğinde, çalışma grubundaki ergenlerin GGA alt boyutlar ortalama puanları Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik için .83, Davranışsal Sorunlar için .49, Duygusal Sorunlar için .58, Akran Sorunları için .68, Sosyal Davranışlar için 1.56 ve toplam güçlük için .64'tür. Güçler ve Güçlükler Anketi'ne (GGA) verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen ortalama puanlar değerlendirildiğinde genel olarak düşük düzeyde güçlük yaşadıkları görülmektedir.

En yüksek ortalama puan .83 ile Dikkat Eksikliği/Aşırı Hareketlilik alt boyutunda elde edilmiştir. Dikkat eksikliği ve hareketlilik puanının diğer alt boyutlara kıyasla daha yüksek olması bu alanda destek gereksiniminin görece daha fazla olabileceğine işaret etmektedir. En düşük ortalama puan .49 ile Davranışsal Sorunlar alt boyutunda elde edilmiştir. Bu bulgu, örneklem grubundaki bireylerin davranışsal düzeyde ciddi sorunlar yaşamadığını, toplumsal normlara uygun davranışlar sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Buna karşın en yüksek ortalama puan 1.56 ile Sosyal Davranışlar alt boyutunda gözlemlenmiştir. Bu durum, araştırmaya katılan çocuk ve ergenlerin olumlu sosyal davranışlar sergileme düzeylerinin yüksek olduğunu ve çevreleriyle sağlıklı sosyal ilişkiler kurabildiklerini göstermektedir. Toplam Güçlük Puanı ortalamasının .64 olarak belirlenmesi, örneklem grubunun genel uyum düzeyinin yüksek, psikososyal sorun yaşama düzeyinin ise düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ergenlerin ruhsal ve davranışsal açıdan görece sağlıklı bir gelişim sergiledikleri söylenebilir.

Tablo 17'de çalışma grubunun cinsiyetine göre GGA puanları t testi ve Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 17. Ergenlerin cinsiyetine göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Cinsiyet	n	\bar{x}	S	t/U	p
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	Kız	222	4.42	2.13	2.612	.009
	Erkek	164	3.85	2.14		
Davranışsal Sorunlar	Kız	222	2.48	1.64	.071	.943
	Erkek	164	2.46	1.77		
Duygusal Sorunlar	Kız	222	2.90	1.70	-.244	.807
	Erkek	164	2.94	1.82		
Akran Sorunları	Kız	222	4.05	2.31	6.786	.000*
	Erkek	164	2.52	2.00		
Sosyal Davranışlar	Kız	222	8.02	1.82	16482.50	.106
	Erkek	164	7.60	2.17		

Toplam Güçlük	Kız	222	13.86	5.12	3.867	.000*
	Erkek	164	11.79	5.30		

* $p < .05$

Tablo 17'ye göre ergenlerin cinsiyeti ile GGA Dikkat Eksikliği ve AH, Davranışsal Sorunlar, Duygusal Sorunlar ve Sosyal Davranışlar alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Akran Sorunları alt boyutu ve Toplam Güçlük puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Kız ergenlerin Akran Sorunları alt boyutu ve Toplam Güçlük puanları ($\bar{x}=4.05$; $\bar{x}=13.86$) erkeklerin puanlarından ($\bar{x}=2.52$; $\bar{x}=11.79$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Yani kız ergenlerin akran sorunları ve genel güçlük düzeyleri erkeklerden daha fazladır.

Tablo 18'de çalışma grubundaki ergenlerin yaşına göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 18. Ergenlerin yaşına göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Yaş	N	\bar{x}	S	F/ χ^2	p
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	11 yaş	74	3.60	1.86	1.575	.166
	12 yaş	65	4.12	2.20		
	13 yaş	53	4.20	2.32		
	14 yaş	111	4.45	2.04		
	15 yaş	69	4.33	2.24		
	16 yaş	14	4.50	2.73		
Davranışsal Sorunlar	11 yaş	74	2.54	2.06	.449	.814
	12 yaş	65	2.30	1.81		
	13 yaş	53	2.41	1.59		
	14 yaş	111	2.52	1.49		
	15 yaş	69	2.43	1.58		
	16 yaş	14	3.00	1.70		
Duygusal Sorunlar	11 yaş	74	3.16	1.72	.722	.607
	12 yaş	65	2.81	1.61		
	13 yaş	53	3.01	1.59		
	14 yaş	111	2.93	1.94		
	15 yaş	69	2.63	1.69		
	16 yaş	14	3.00	1.96		
Akran Sorunları	11 yaş	74	3.52	2.05	1.141	.338
	12 yaş	65	3.20	2.02		
	13 yaş	53	2.81	2.1		
	14 yaş	111	3.60	2.54		

	15 yaş	69	3.50	2.39		
	16 yaş	14	3.85	3.03		
Sosyal Davranışlar	11 yaş	74	8.57	1.62	$x^2=8.553$.128
	12 yaş	65	8.04	2.05		
	13 yaş	53	7.60	2.01		
	14 yaş	111	7.48	2.20		
	15 yaş	69	8.15	1.80		
	16 yaş	14	7.42	2.06		
Toplam Güçlük	11 yaş	74	12.83	4.92	.669	.647
	12 yaş	65	12.44	5.04		
	13 yaş	53	12.45	5.16		
	14 yaş	111	13.52	5.38		
	15 yaş	69	12.91	5.70		
	16 yaş	14	14.35	6.35		

* $p < .05$

Tablo 18'e göre ergenlerin yaşı ile GGA puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$). Yani ergenlerin güçlük puanları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 19'da çalışma grubundaki ergenlerin doğum sırasına göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 19. Ergenlerin doğum sırasına göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Doğum Sırası	n	\bar{x}	S	F/ χ^2	p
Dikkat Eksikliği ve Hareketlilik	İlk çocuk	180	4.10	2.28	3.698	.012*
	2.çocuk	125	4.63	2.00		
	3.çocuk	62	3.79	1.82		
	4.ve sonraki	19	3.31	2.26		
Davranışsal Sorunlar	İlk çocuk	180	2.32	1.65	.950	.417
	2.çocuk	125	2.65	1.74		
	3.çocuk	62	2.53	1.78		
	4.ve sonraki	19	2.52	1.64		
Duygusal Sorunlar	İlk çocuk	180	2.83	1.81	.585	.625
	2.çocuk	125	2.96	1.68		
	3.çocuk	62	2.95	1.71		
	4.ve sonraki	19	3.36	1.92		
Akran Sorunları	İlk çocuk	180	3.25	2.36	.638	.591
	2.çocuk	125	3.60	2.26		
	3.çocuk	62	3.48	2.40		
	4.ve sonraki	19	3.21	1.87		

Sosyal Davranışlar	İlk çocuk	180	7.77	2.10	$\chi^2=1.639$.651
	2.çocuk	125	7.96	1.99		
	3.çocuk	62	7.72	1.80		
	4.ve sonraki	19	8.15	1.34		
Toplam Güçlük	İlk çocuk	180	12.51	5.40	1.714	.164
	2.çocuk	125	13.85	4.97		
	3.çocuk	62	12.75	5.44		
	4.ve sonraki	19	12.42	5.53		

* $p < .05$

Tablo 19'a göre ergenlerin doğum sırası ile GGA Davranışsal Sorunlar, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar alt boyut puanları ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p > .05$) Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik alt boyut puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey Testi sonucuna göre ikinci sırada doğan ergenlerin Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik alt boyut puanları ($\bar{x}=4.63$) ilk, 3., 4. ve daha sonra doğan ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=4.10$; $\bar{x}=3.79$; $\bar{x}=3.31$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Yani ikinci sırada doğan ergenlerin dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliği diğerlerinden daha fazladır.

Tablo 20'de çalışma grubundaki ergenlerin kardeş sayısına göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 20. Ergenlerin kardeş sayısına göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA		Kardeş Sayısı	N	\bar{x}	S	F/ χ^2	p
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	Tek çocuk	33	3.87	2.08	.686	.561	
	2 kardeş	177	4.21	2.26			
	3 kardeş	123	4.33	2.09			
	4 ve üzeri	53	3.92	1.93			
Davranışsal Sorunlar	Tek çocuk	33	2.15	1.93	.712	.545	
	2 kardeş	177	2.42	1.71			
	3 kardeş	123	2.56	1.67			
	4 ve üzeri	53	2.64	1.55			
Duygusal Sorunlar	Tek çocuk	33	2.66	1.91	1.330	.264	
	2 kardeş	177	2.97	1.76			
	3 kardeş	123	2.75	1.62			
	4 ve üzeri	53	3.26	1.89			

Akran Sorunları	Tek çocuk	33	2.93	2.52	1.043	.373
	2 kardeş	177	3.44	2.34		
	3 kardeş	123	3.30	2.25		
	4 ve üzeri	53	3.79	2.20		
Sosyal Davranışlar	Tek çocuk	33	7.78	2.36	$\chi^2=2.386$.496
	2 kardeş	177	7.91	2.08		
	3 kardeş	123	7.69	1.88		
	4 ve üzeri	53	8.01	1.62		
Toplam Güçlük	Tek çocuk	33	11.63	5.25	.985	.400
	2 kardeş	177	13.06	5.40		
	3 kardeş	123	12.95	5.29		
	4 ve üzeri	53	13.62	4.94		

* $p < 0.05$

Tablo 20'ye göre ergenlerin kardeş sayısı ile GGA puanları arasındaki fark anlamlı değildir ($p > .05$) Yani ergenlerin güçlük düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 21'de çalışma grubundaki ergenlerin annelerinin yaşına göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 21. Ergenlerin annelerinin yaşına göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Anne Yaşı	n	\bar{x}	S	F/ χ^2	p
Dikkat Eksikliği ve Hareketlilik	30-35 yaş	62	3.83	1.77	1.853	.137
	36-41 yaş	161	4.30	2.32		
	42-47 yaş	124	4.37	2.12		
	48 yaş ve üzeri	39	3.64	1.93		
Davranışsal Sorunlar	30-35 yaş	62	2.51	1.61	.530	.662
	36-41 yaş	161	2.42	1.73		
	42-47 yaş	124	2.59	1.77		
	48 yaş ve üzeri	39	1.23	1.49		
Duygusal Sorunlar	30-35 yaş	62	2.95	1.67	.576	.631
	36-41 yaş	161	2.79	1.84		
	42-47 yaş	124	2.99	1.67		
	48 yaş ve üzeri	39	3.15	1.79		
Akran Sorunları	30-35 yaş	62	3.14	2.20	2.206	.087
	36-41 yaş	161	3.23	2.35		
	42-47 yaş	124	3.83	2.33		
	48 yaş ve üzeri	39	3.12	2.09		

Sosyal Davranışlar	30-35 yaş	62	7.98	1.84	$\chi^2=2.272$.518
	36-41 yaş	161	7.96	1.95		
	42-47 yaş	124	7.62	2.06		
	48 yaş ve üzeri	39	7.84	2.10		
Toplam Güçlük	30-35 yaş	62	12.45	4.87	1.605	.188
	36-41 yaş	161	12.76	5.54		
	42-47 yaş	124	13.79	5.33		
	48 yaş ve üzeri	39	12.15	4.59		

*p<.05

Tablo 21'e göre ergenlerin annelerinin yaşı ile GGA alt boyut ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Yani ergenlerin genel güçlük düzeyleri annelerinin yaşına göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 22'de çalışma grubundaki ergenlerin babalarının yaşına göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 22. Ergenlerin babalarının yaşına göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Baba Yaşı	n	\bar{x}	S	F/ χ^2	p	
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	30-35 yaş	16	3.56	1.78	1.108	.353	
	36-41 yaş	92	4.21	2.17			
	42-47 yaş	172	4.18	2.24			
	48-53 yaş	80	4.05	2.01			
	54 yaş ve üzeri	26	4.88	2.00			
Davranışsal Sorunlar	30-35 yaş	16	1.75	1.77	1.634	.165	
	36-41 yaş	92	2.46	1.64			
	42-47 yaş	172	2.50	1.73			
	48-53 yaş	80	2.37	1.61			
	54 yaş ve üzeri	26	3.07	1.80			
Duygusal Sorunlar	30-35 yaş	16	3.00	2.06	2.408	.049*	
	36-41 yaş	92	2.86	1.62			
	42-47 yaş	172	2.86	1.86			
	48-53 yaş	80	2.75	1.51			Fark:42-47 ve 48-53 yaş<54 yaş ve üzeri
	54 yaş ve üzeri	26	3.92	1.80			
Akran Sorunları	30-35 yaş	16	2.75	2.01	1.687	.152	
	36-41 yaş	92	3.26	2.21			
	42-47 yaş	172	3.40	2.45			
	48-53 yaş	80	3.36	2.13			

	54 yaş ve üzeri	26	4.42	2.30		
Sosyal Davranışlar	30-35 yaş	16	8.37	1.54	$\chi^2=4.560$.335
	36-41 yaş	92	8.01	2.02		
	42-47 yaş	172	7.62	2.06		
	48-53 yaş	80	8.07	1.65		
	54 yaş ve üzeri	26	7.73	2.42		
Toplam Güçlük	30-35 yaş	16	11.06	5.76	3.330	.011*
	36-41 yaş	92	12.81	5.24		
	42-47 yaş	172	12.95	5.53		
	48-53 yaş	80	12.53	4.57	Fark:30-35, 36-41, 42-47 ve	
	54 yaş ve üzeri	26	16.30	4.65	48-53 yaş<54 yaş ve üzeri	

* $p<.05$

Tablo 22'ye göre ergenlerin babalarının yaşı ile GGA Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik, Davranışsal Sorunlar, Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değilken ($p>.05$) Duygusal Sorunlar alt boyutu ve Toplam Güçlük puanı arasındaki fark anlamlıdır ($p<.05$). Babası 42-47 yaş ve 48-53 yaş arasındaki ergenlerin Duygusal Sorunlar alt boyut puanları ($\bar{x}=2.86$; $\bar{x}=2.75$) babası 54 yaş ve üzeri olanların puanından ($\bar{x}=3.92$) daha düşüktür. Babası 30-35 yaş, 36-41 yaş, 42-47 yaş ve 48-53 yaş arasındaki ergenlerin Toplam Güçlük puanları ($\bar{x}=11.06$; $\bar{x}=12.81$; $\bar{x}=12.95$; $\bar{x}=12.53$) babası 54 yaş ve üzeri ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=16.30$) anlamlı düzeyde daha düşüktür. Babası 54 yaş ve üzeri olan ergenlerin genel güçlük düzeyleri diğerlerine göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 23'te çalışma grubundaki ergenlerin annelerinin öğrenim durumuna göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 23. Ergenlerin annelerinin öğrenim durumuna göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Anne Öğrenimi	n	\bar{x}	S	F/χ^2	p
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	İlkokul	74	4.17	2.04	.150	.963
	Ortaokul	71	4.30	2.10		
	Lise	129	4.10	2.15		
	Lisans	83	4.25	2.26		
	Lisans üstü	29	4.06	2.31		
Davranışsal Sorunlar	İlkokul	74	2.50	1.66	1.334	.257
	Ortaokul	71	2.70	1.74		
	Lise	129	2.27	1.65		

	Lisans	83	2.42	1.56		
	Lisans üstü	29	2.93	2.18		
Duygusal Sorunlar	İlkokul	74	2.74	1.63	.655	.623
	Ortaokul	71	3.19	1.87		
	Lise	129	2.89	1.69		
	Lisans	83	2.91	1.85		
	Lisans üstü	29	2.82	1.79		
Akran Sorunları	İlkokul	74	3.68	2.01	1.671	.156
	Ortaokul	71	3.83	2.45		
	Lise	129	3.13	2.47		
	Lisans	83	3.37	2.15		
	Lisans üstü	29	2.89	2.22		
Sosyal Davranışlar	İlkokul	74	8.01	1.80	$\chi^2=5.568$.234
	Ortaokul	71	7.88	1.96		
	Lise	129	8.07	1.77		
	Lisans	83	7.49	2.44		
	Lisans üstü	29	7.31	1.83		
Toplam Güçlük	İlkokul	74	13.10	4.81	1.125	.344
	Ortaokul	71	14.04	4.98		
	Lise	129	12.40	5.78		
	Lisans	83	12.96	4.90		
	Lisans üstü	29	12.72	5.75		

*p<.05

Tablo 23'e göre ergenlerin annelerinin öğrenim durumu ile GGA alt boyut ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Yani ergenlerin genel güçlük düzeyleri annelerinin öğrenim durumuna göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 24'te çalışma grubundaki ergenlerin babalarının öğrenim durumuna göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 24. Ergenlerin babalarının öğrenim durumuna göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Baba		n	\bar{x}	S	F/ χ^2	P
	Öğrenimi						
Dikkat Eksikliği ve Hareketlilik	İlkokul	ve Aşırı	55	4.52	2.05	.580	.678
			95	4.23	2.03		
	Lise	141	4.01	2.18			
	Lisans	71	4.18	2.17			

	Lisans üstü	24	4.20	2.62		
Davranışsal Sorunlar	İlkokul	55	2.47	1.64	.409	.802
	Ortaokul	95	2.51	1.67		
	Lise	141	2.36	1.56		
	Lisans	71	2.54	1.87		
	Lisans üstü	24	2.79	2.20		
Duygusal Sorunlar	İlkokul	55	2.65	1.88	1.512	.198
	Ortaokul	95	3.20	1.50		
	Lise	141	2.84	1.76		
	Lisans	71	3.05	1.91		
	Lisans üstü	24	2.45	1.76		
Akran Sorunları	İlkokul	55	4.16	2.48	1.798	.128
	Ortaokul	95	3.36	2.18		
	Lise	141	3.22	2.28		
	Lisans	71	3.25	2.30		
	Lisans üstü	24	3.29	2.47		
Sosyal Davranışlar	İlkokul	55	7.72	1.85	$x^2=5.013$.286
	Ortaokul	95	8.12	2.00		
	Lise	141	7.88	1.89		
	Lisans	71	7.45	2.26		
	Lisans üstü	24	7.95	1.80		
Toplam Güçlük	İlkokul	55	13.81	4.87	.809	.520
	Ortaokul	95	13.31	4.67		
	Lise	141	12.44	5.45		
	Lisans	71	13.04	5.59		
	Lisans üstü	24	12.75	6.68		

* $p < .05$

Tablo 24'e göre ergenlerin babalarının öğrenim durumu ile GGA alt boyut ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Yani ergenlerin genel güçlük düzeyleri babalarının öğrenim durumuna göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 25'te çalışma grubundaki ergenlerin annelerinin mesleğine göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 25. Ergenlerin annelerinin mesleğine göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Anne Mesleği	n	\bar{x}	S	F/χ^2	p
	Çalışmıyor	211	4.10	2.14	.304	.876

Dikkat	Memur	14	4.50	2.71		
Eksikliği ve	Öğretmen/doktor	22	4.00	2.30		
Aşırı	İşçi	99	4.25	2.12		
Hareketlilik	Serbest/kendi işi	40	4.40	2.03		
Davranışsal	Çalışmıyor	211	2.45	1.68	.135	.970
Sorunlar	Memur	14	2.50	1.69		
	Öğretmen/doktor	22	2.72	2.16		
	İşçi	99	2.48	1.63		
	Serbest/kendi işi	40	2.45	1.72		
Duygusal	Çalışmıyor	211	2.92	1.68	.071	.991
Sorunlar	Memur	14	2.78	2.00		
	Öğretmen/doktor	22	2.90	1.84		
	İşçi	99	2.87	1.88		
	Serbest/kendi işi	40	3.02	1.77		
Akran	Çalışmıyor	211	3.18	2.25	1.653	.160
Sorunları	Memur	14	3.21	2.51		
	Öğretmen/doktor	22	3.13	2.03		
	İşçi	99	3.81	2.43		
	Serbest/kendi işi	40	3.77	2.29		
Sosyal	Çalışmıyor	211	7.70	2.05	$x^2=8.859$.065
Davranışlar	Memur	14	7.28	1.93		
	Öğretmen/doktor	22	7.45	2.21		
	İşçi	99	8.27	1.87		
	Serbest/kendi işi	40	7.95	1.64		
Toplam	Çalışmıyor	211	12.66	5.25	.530	.713
Güçlük	Memur	14	13.00	7.45		
	Öğretmen/doktor	22	12.77	5.40		
	İşçi	99	13.43	5.13		
	Serbest/kendi işi	40	13.65	5.11		

* $p < .05$

Tablo 25'e göre ergenlerin annelerinin çalışma durumu/mesleği ile GGA alt boyut ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Yani ergenlerin genel güçlük düzeyleri annelerinin çalışma durumu/mesleğine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 26'da çalışma grubundaki ergenlerin babalarının mesleğine göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir

Tablo 26. Ergenlerin babalarının mesleğine göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Baba Mesleği	n	\bar{x}	S	F/ χ^2	p
Dikkat	Çalışmıyor	25	4.44	2.39	.711	.585
Eksikliği ve	Memur	33	3.60	2.44		
Aşırı	Öğretmen/doktor	11	4.18	2.22		
Hareketlilik	İşçi	173	4.21	2.13		
	Serbest/kendi işi	144	4.23	2.05		
Davranışsal	Çalışmıyor	25	2.52	1.61	.068	.992
Sorunlar	Memur	33	2.48	1.85		
	Öğretmen/doktor	11	2.72	2.00		
	İşçi	173	2.46	1.78		
	Serbest/kendi işi	144	2.46	1.56		
Duygusal	Çalışmıyor	25	3.40	2.12	1.001	.407
Sorunlar	Memur	33	3.00	1.87		
	Öğretmen/doktor	11	2.18	1.99		
	İşçi	173	2.92	1.63		
	Serbest/kendi işi	144	2.86	1.79		
Akran	Çalışmıyor	25	3.48	2.16	.111	.979
Sorunları	Memur	33	3.18	2.20		
	Öğretmen/doktor	11	3.63	2.61		
	İşçi	173	3.41	2.37		
	Serbest/kendi işi	144	3.41	2.29		
Sosyal	Çalışmıyor	25	8.20	1.55	$\chi^2=4.687$.321
Davranışlar	Memur	33	7.30	1.99		
	Öğretmen/doktor	11	7.81	2.48		
	İşçi	173	7.94	2.04		
	Serbest/kendi işi	144	7.79	1.94		
Toplam	Çalışmıyor	25	13.84	5.72	.317	.866
Güçlük	Memur	33	12.27	6.36		
	Öğretmen/doktor	11	12.72	6.58		
	İşçi	173	13.01	5.20		
	Serbest/kendi işi	144	12.98	5.00		

* $p < .05$

Tablo 26'ya göre ergenlerin babalarının çalışma durumu/mesleği ile GGA alt boyut ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Yani ergenlerin genel güçlük düzeyleri babalarının çalışma durumu/mesleğine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 27’de çalışma grubundaki ergenlerin ailelerinin aylık gelirine göre GGA puanları ANOVA ve Kruskal Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 27. Ergenlerin ailelerinin aylık gelirine göre GGA puanları analiz sonuçları

GGA	Aylık Gelir	n	\bar{x}	S	F/ χ^2	P
Dikkat Eksikliği ve Hareketlilik	20.000 ve altı	28	4.82	2.34	1.054	.379
	20.001- 30.000	106	4.03	1.92		
	30.001- 40.000	83	4.34	2.25		
	40.001- 50.000	76	4.21	2.29		
	50.001 ve üzeri	93	3.98	2.11		
Davranışsal Sorunlar	20.000 ve altı	28	2.42	1.77	.271	.897
	20.001- 30.000	106	2.47	1.75		
	30.001- 40.000	83	2.37	1.56		
	40.001- 50.000	76	2.64	1.77		
	50.001 ve üzeri	93	2.45	1.70		
Duygusal Sorunlar	20.000 ve altı	28	3.39	1.83	1.235	.295
	20.001- 30.000	106	2.92	1.63		
	30.001- 40.000	83	2.84	1.68		
	40.001- 50.000	76	3.11	1.89		
	50.001 ve üzeri	93	2.67	1.81		
Akran Sorunları	20.000 ve altı	28	4.28	2.03	1.182	.318
	20.001- 30.000	106	3.44	2.30		
	30.001- 40.000	83	3.27	2.31		
	40.001- 50.000	76	3.30	2.30		
	50.001 ve üzeri	93	3.29	2.39		
Sosyal Davranışlar	20.000 ve altı	28	7.46	2.20	$x^2=6.181$.186
	20.001- 30.000	106	8.04	1.93		
	30.001- 40.000	83	8.08	1.71		
	40.001- 50.000	76	7.86	2.18		
	50.001 ve üzeri	93	7.50	2.01		
Toplam Güçlük	20.000 ve altı	28	14.92	5.98	1.305	.268
	20.001- 30.000	106	12.87	4.83		
	30.001- 40.000	83	12.84	4.67		
	40.001- 50.000	76	13.27	5.87		
	50.001 ve üzeri	93	12.40	5.57		

* $p<0.05$

Tablo 27’ye göre ergenlerin ailelerini aylık geliri ile GGA alt boyut ve Toplam Güçlük puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Yani ergenlerin genel güçlük düzeyleri ailelerinin aylık gelirlerine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 28’de çalışma grubundaki ergenlerin ABTÖ ve GGA puanları arası ilişkiye yönelik Pearson Korelasyon Analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 28. Ergenlerin ABTÖ ve GGA Puanları Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

ABTÖ	GGA	
		Toplam Güçlük
Kabul/İlgi	r	-.296
	p	.000*
Psikolojik Özerklik	r	-.374
	p	.000*
Kontrol/Denetleme	r	-.201
	p	.000*

Tablo 28 incelendiğinde ergenlerin ABTÖ Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme alt boyut puanlarıyla GGA Toplam Güçlük puanları arasında düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bu ilişkilerin tümü negatif yönlüdür. Yani ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme düzeyi arttıkça genel olarak güçlükleri azalmakta veya ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme düzeyi azaldıkça genel olarak güçlükleri artmaktadır.

Tablo 29. Ergenlerin GGA puanlarının spearman brown korelasyon analizi sonuçları

GGA	ABTÖ			
		Kabul/ilgi	Psikolojik Özerklik	Kontrol Denetleme
Dikkat Eksikliği	r	-.205**	-.289**	-.144**
	p	.000	.000	.005
Davranış Sorunları	r	-.238**	-.179**	-.309**
	p	.000	.000	.000
Duygusal Sorunlar	r	-.263**	-.247**	-.112*
	p	.000	.000	.027
Akran Sorunları	r	-.111*	-.269**	-.015
	p	.029	.000	.773
Sosyal Davranışlar	r	.289	.117*	.272**
	p	.000	.022	.000
Toplam Güçlük	r	-.296**	-.374**	-.201**
	p	.000	.000	.000

**Spearman Brown Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Tablo 29’a göre GGA Sosyal Davranışlar alt boyutu dışındaki alt boyutlar ve toplam güçlük puanları ile ABTÖ alt boyut puanları arasında negatif yönlü düşük

düzeyle ilişkiler mevcutken Sosyal Davranışlar alt boyut puanları ile ABTÖ alt boyutları arasında bu ilişkiler pozitif yönlüdür. Yani ergenlerin ebeveynlerinden algıladığı kabul/ilgi, psikolojik özerlik, kontrol/denetleme düzeyi arttıkça genel olarak güçlükleri azalırken sosyal davranışları artmaktadır.



5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın tartışma, sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın temel amacı, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu doğrultuda ulaşılan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve sonuç bu bölümde yer almaktadır.

Araştırmanın birinci alt probleminde, ergenlerin anne-baba tutumlarına yönelik algıları incelenmiştir. Bu alt probleme ilişkin bulgular incelendiğinde, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algılarının farklı boyutlarda değişiklik gösterdiği görülmektedir. Ergenlerin en yüksek ortalama puanı Kontrol/Denetleme (3.23), ardından Kabul/İlgi (3.15) ve en düşük ortalama puanı ise Psikolojik Özerklik (2.66) alt boyutlarında aldıkları belirlenmiştir. Bu bulgular dikkate alındığında ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kontrol/denetleme ve kabul/ilgi düzeylerinin orta seviyede, psikolojik özerklik düzeyinin ise ortanın altında olduğunu göstermektedir. Bu durum ergenlerin ebeveynlerini daha yönlendirici ve baskıcı bir tutum sergileyen bireyler olarak algıladıklarını ve ebeveynlerin ergenlerin bağımsızlık ve özerklik ihtiyaçlarına yeterince alan tanımadıklarını düşündürmektedir. Ergenlik dönemi, bireyin kimlik oluşturma ve bağımsızlaşma sürecinin belirginleştiği kritik bir dönemdir. Bu bağlamda ebeveynlerin, psikolojik özerklik tanıyan tutumlarının ergenler tarafından düşük düzeyde algılanması ergenin bireysel gelişimi ve sağlıklı ruh halinde olması açısından bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Literatürde yaygın olarak tanımlanan otoriter ebeveyn tutumunun, çocuk ve ergenler üzerinde çeşitli olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Sezer (2010), otoriter anne-baba tutumunun bireyin kendini gerçekleştirmesini engellediğini, korkulu bağlanmaya neden olduğunu, intihar eğilimi ve diğer sapmış davranışlara yöneltebileceğini ve ayrıca umutsuzluk, depresif mizaç, olumsuz benlik algısı, sigara kullanımında artış, sosyal kaygı düzeyinde yükselme ve özellikle erkek çocuklarda saldırganlık davranışlarında artış gibi sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırmada tespit edilen yüksek kontrol/denetleme algısının ergenlerde davranış problemlerine zemin hazırlayabileceği söylenebilir.

Özyürek ve Özkan (2015), yaptıkları bir araştırmanın bulgularına göre, ergenlerin çoğunlukla ebeveynlerini izin verici/müsamahakar veya izin verici/ihmalkar olarak algıladıklarını, otoriter tutumun ise bunu izlediğini belirtmiştir. Demokratik ebeveyn tutumunun ise en düşük düzeyde algılandığı görülmüştür. Bu sonuç araştırmamızdaki bulgularla benzerlik göstermektedir. Anne babalar, çocuğun yaşına bağlı olarak sorumluluğu artırmak amacıyla daha baskıcı tutumlar sergileyebilir ve bu durum ergenlerin demokratik tutum algısını azaltabilir (Özyürek vd., 2015).

Bununla birlikte literatürde yer alan bazı araştırmalar, araştırmamızın bulgularından farklı sonuçlara ulaşmıştır (Yüksel vd., 2021; Kulakcı Altıntaş vd., 2018; Demir vd., 2015; Yıldız vd., 2013). Bu çalışmalarda, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kontrol/denetleme ve kabul/ilgi düzeylerinin düşük, buna zıt olarak da psikolojik özerklik düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın araştırmaların çalışma gruplarının, sosyoekonomik düzeyi ve coğrafi konumu gibi demografik değişkenleri araştırmanın bulguları üzerinde etkili olabilir. Ayrıca kullanılan veri toplama araçlarının türü ve geçerlik-güvenirlilik düzeyleri de elde edilen sonuçlarda farklılıklara yol açabilir. Bu durumda ergenlerin ebeveyn tutumlarının kültürel bağlamda farklı şekillerde algılanabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmanın ikinci alt probleminde ergenlerin cinsiyetlerine göre ebeveyn tutumlarına yönelik algıları incelenmiştir. Bu alt probleme ilişkin bulgular incelendiğinde Kabul/İlgi ve Psikolojik Özerklik alt boyutlarında anlamlı fark olmadığı ancak Kontrol/Denetleme alt boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız ergenlerin kontrol/denetleme puanları, erkek ergenlere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ebeveynlerin kız çocuklarına yönelik daha fazla denetleyici ve koruyucu davranma eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kız çocuklarının daha fazla korunması gereken bireyler olarak görülmesinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca ailelerin, kız çocuklarının davranışlarını sosyal çevreye karşı daha kontrollü tutma eğilimleri bu algının oluşmasında etkili olabilir.

Cinsiyet farkına ilişkin bulgu, Sertelin (2003) araştırmasıyla benzerlik göstermektedir. Sertelin çalışmasında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla ailelerini daha koruyucu ve istekçi olarak algıladığını belirtmiştir. Benzer şekilde Yıldız ve Erci (2011) de çalışmasında, cinsiyetin ebeveyn tutumu algısı üzerinde istatistiksel olarak etkili olduğunu ifade etmiştir. Ancak araştırmamızdan farklı olarak erkek

ergenlerin ebeveynlerini hem demokratik, hem otoriter, hem de ilgisiz olarak algılamalarının kız ergenlere göre daha yaygın olduğunu belirtmiştir. Bu durum geleneksel Türk aile yapısında erkek çocuklarının ailenin ilgi odağı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bununla birlikte bazı araştırmalar bu bulgularla çelişmektedir. Örneğin Ünüvan (2007), Kolburan, Cömert, Narter ve İzözen (2012) ile Ersoy (2015), cinsiyete göre ebeveyn tutumlarının algılanmasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Bu çelişkili bulgular, ebeveyn tutumlarının algılanmasının yalnızca cinsiyet faktörüyle değil kültürel normlar, aile yapısı, sosyal beklentiler ve bireysel özelliklerle de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü alt probleminde ergenlerin ebeveynlerin demografik bilgilerine göre ebeveyn tutumlarına yönelik algıları incelenmiştir. Bu alt probleme ilişkin elde edilen bulgular, ergenlerin ebeveyn tutumlarına algılarının bazı demografik değişkenlere bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Annelerin yaşı ile ebeveyn tutum algısı arasında anlamlı bir fark bulunmazken babaların yaşı ile kontrol/denetleme boyutu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Çoklu karşılaştırma testlerinden elde edilen bulgulara göre babaları 30-41 yaş aralığında olan ergenlerin, kontrol/denetim algılarının babaları 48 yaş ve üzeri olan ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, babaların yaşı ilerledikçe ergen üzerindeki kontrol ve denetim davranışlarının azaldığına işaret etmektedir. Bu durum yaşla birlikte ebeveynlerin çocuklarına daha fazla özerklik tanıma, deneyim, çatışmadan kaçınma ve daha esnek bir ebeveynlik tarzı benimseme eğiliminde olmaları bu bulguların nedeni olabilir.

Ebeveyn yaşına ilişkin literatürde çeşitli araştırmalarda benzer ve farklı bulgulara ulaşılmıştır. Yaşar Ekici, Arayıcı ve Dinleyici (2017), ebeveyn yaşının koruyucu ebeveynlik üzerinde etkili olmadığını belirtmiş ancak demokratik, otoriter ve izin verici tutumların ebeveyn yaşına göre farklılık gösterdiğini bulmuştur. Özellikle 46 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin daha izin verici tutumlar sergilediği sonucuna ulaşmaları araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Benzer şekilde Aydoğan Arslan (2017), 26-45 yaş grubundaki ebeveynlerin, diğer yaş gruplarına kıyasla daha demokratik olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan bazı araştırmalar (Aydoğdu vd., 2016; Erzeybek, 2015; Özyürek vd., 2005), ebeveyn tutumlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın bulgularında ebeveynlerin öğrenim düzeyleri ile ergenlerin ebeveyn tutum algıları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Benzer şekilde ebeveynlerin çalışma durumu ya da mesleki konumları da bu algılarda anlamlı bir değişikliğe neden olmamıştır. Bu bulgular, ebeveynlerin eğitim ve mesleki durumları farklılık gösterse bile çocuklarına yönelik tutumlarının benzer olabileceğini göstermektedir. Ayrıca günümüzde bilgiye erişimin daha rahat ve kolay olması ebeveynlerin eğitim seviyesi veya mesleği fark etmeksizin benzer ebeveynlik yaklaşımları geliştirmelerine alan tanıyor olabilir.

Tezel Şahin ve Özyürek (2008) de ebeveyn tutumları ile meslek arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmamıştır. Ancak babaların eğitim düzeyi ile tutumlar arasında anlamlı fark tespit etmiştir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) ise çalışmayan ebeveynlerin otoriter ve aşırı koruyucu tutumları daha sık benimsediklerini belirtmişlerdir. Bornstein ve Zlotnik (2008), çalışan annelerin daha demokratik ebeveynlik sergilediklerini ortaya koymuştur. Mızrakçı (1994) ise annelerin eğitim düzeyi arttıkça otoriter tutumdan uzaklaştıklarını ve daha demokratik bir yaklaşıma yöneldikleri bulunmuştur. Yücel (2013)'in çalışmasında da benzer bir sonuca ulaşılmış, koruyucu ebeveyn tutumu açısından eğitim düzeyinin anlamlı farklılık yarattığı gözlenmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça otoriter ve aşırı koruyucu tutumların azaldığı belirtilmiştir.

Ailelerin aylık gelir düzeyi ile ergenlerin ebeveyn tutumlarına ilişkin algıları arasında yapılan değerlendirmede, kabul/ilgi ve psikolojik özerklik boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır ancak kontrol/denetleme boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Gelir düzeyi 50.001 TL ve üzerinde olan ailelerin çocukları, daha düşük gelirli ailelerin çocuklarına kıyasla daha düşük kontrol/denetim algılamaktadır. Bu bulgu, yüksek gelirli ailelerin çocuklarına daha fazla bireysel alan tanıdıklarını ve daha demokratik bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Ekonomik açıdan daha refah bir seviyede olan ebeveynlerin, çocuklarını bireysel kararlar alma konusunda daha fazla destekledikleri dolayısıyla kontrol/ denetim ihtiyaçlarının daha az olduğu söylenebilir.

Gelir düzeyine ilişkin elde edilen bulgular, literatürde yer alan bazı araştırmalarla örtüşmektedir. Aydoğdu Arslan (2017), gelir düzeyi yüksek ebeveynlerin daha demokratik; düşük gelirli ebeveynlerin ise daha koruyucu olduğunu belirtmiştir. Friedson (2016) da benzer şekilde dezavantajlı sosyoekonomik geçmişe sahip bireylerin otoriter ebeveynlik eğilimlerinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yücel (2013), düşük

gelirli ailelerin erkek çocuklardan daha fazla beklenti içinde olduklarını bu nedenle erkek çocukların daha fazla denetime ve müdahaleye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Eroğlu (2014) de gelir düzeyinin artmasıyla birlikte ebeveynlerin demokratik tutumlarının da arttığını, baskı ve disiplin eğilimlerinin azaldığını ifade etmektedir. Sezer (2010) da bu durumu destekleyerek düşük gelir düzeyine sahip ailelerde cezalandırıcı ve ihmal edici tutumların daha yaygın olduğunu belirtmiştir. Ancak tüm bu çalışmalardan farklı olarak Aydoğdu ve Dilekmen'in (2016) çalışması, aylık gelir ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyarak bu bulgularla çelişmektedir.

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, ergenlerin davranış problemlerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, davranış problemlerinin bazı demografik değişkenlere bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymuştur. Araştırmada, ergenlerin toplam güçlük puanları yaş ve cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak akran sorunları ve toplam güçlük puanları açısından anlamlı fark vardır bulunmuştur. Kız ergenlerin, erkeklere kıyasla akran sorunları ve genel güçlük düzeyleri anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte doğum sırası değişkeni dikkate alındığında ikinci sırada doğan ergenlerin dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeylerinin 1., 3. ve 4. sırada doğan akranlarına kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Doğum sırasına ilişkin farka yönelik elde edilen bulgu, literatürdeki bazı çalışmalarla örtüşmemektedir. Örneğin Yürümez ve Uğur (2017) tarafından yapılan araştırmada dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ile doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Benzer şekilde Ghanizadeh, Abotorabi-Zarchi, Mohammadi ve Firoozabadi (2012) tarafından yürütülen çalışmada da doğum sırası ile DEHB arasında anlamlı bir fark bulunsa da yaş, cinsiyet, ebeveynlerin yaşı ve eğitim düzeyi ile toplam kardeş sayısı gibi değişkenler kontrol edildiğinde bu farkın ortadan kalktığı görülmüştür. Amiri, Fakhari, Maheri ve Mohammadpoor Asl (2010) ile Keshavarzi, Bajoghli, Mohamadi, Holsboer-Trachsler ve Brand (2014) tarafından yürütülen araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış ve doğum sırasının DEHB ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı belirtilmiştir. Güney Kore'de ikizlerle gerçekleştirilen Hur'un (2015) çalışmasında da benzer şekilde doğum sırası ile DEHB arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak Evrensel, Alparslan ve Yorbik (2015), DEHB tanısı almış çocukların doğum sırası indekslerini incelemiş ve bu çocuklar arasında ilk doğan

olma oranının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum literatürde doğum sırasının DEHB üzerindeki etkisine ilişkin bulguların çelişkili olduğunu göstermektedir. Araştırmamızda elde edilen sonuçlar ise ikinci sırada doğan ergenlerin dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerine daha yatkın olabileceğini düşündürmektedir. Bu farklılığın nedenleri arasında aile içi rol dağılımları, ebeveyn tutumlarının doğum sırasına göre değişimi veya kardeşler arası kıyaslamalar gibi faktörlerle açıklanabilir.

Ergenlerin genel güçlük düzeylerinin, ebeveynlerinin öğrenim düzeyi, çalışma durumu/mesleği, annelerinin yaşı ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Ancak babası 54 yaş ve üzeri olan ergenlerin genel güçlük düzeylerinin diğer gruplara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, ileri yaşta baba olmanın çocukla kurulan ilişki dinamiklerinde farklılıklara yol açabileceğini düşündürmektedir. İleri yaşlardaki babaların ebeveynlik yaklaşımlarında daha otoriter ya da daha az fiziksel ve duygusal etkileşimli bir tutum sergileyebilecekleri ve bu durumun da ergenin davranışsal uyumuna yansiyebileceği değerlendirilebilir.

Yoldaş ve Demircioğlu'nun (2022) çalışmasında da ebeveyn yaşı ve öğrenim düzeyinin çocukların davranış problemleri üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı belirtilmiştir. Ancak Arı'nın (2018) araştırmasında ergenlerin ruhsal bozukluk düzeylerinin ebeveynlerin öğrenim durumu ve ailenin sosyoekonomik düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ebeveynin mesleki durumunun davranış problemleri üzerinde etkili olmadığı yönündeki bulgu ise bizim araştırmamızla örtüşmektedir. Arı'nın çalışmasında ayrıca ebeveynlerin yaşlarının çocukların güçlük düzeylerini etkileyebileceği sonucuna da ulaşılmıştır.

Boivin, Rice, Hay, Harold, Lewis, Bree ve Thapar'ın (2009) araştırması ise çalışmamızla benzer şekilde annelerin yaşının ergenlerin genel güçlük düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Diğer yandan Fergusson vd. (1999) ile Polga vd. (2022) yaptıkları çalışmalarda, ebeveyn yaşı ile çocukların güçlük düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Bu bulgular, ebeveyn yaşının çocukların davranışsal ve duygusal gelişimleri üzerindeki etkisine dair araştırma sonuçlarının da farklılıklar gösterdiğine işaret etmektedir.

Araştırmanın beşinci ve son alt probleminde, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu alt probleme

ilişkin bulgular, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme düzeyleri arttıkça genel güçlük düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Buna karşılık söz konusu ebeveyn tutumlarının ergenler tarafından düşük düzeyde algılanması, genel güçlüklerin artmasıyla ilişkilidir. Bir diğer bulgu ise ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme düzeyleri arttıkça yalnızca genel güçlüklerinin azalmasıyla sınırlı kalmayıp sosyal davranış puanlarının da yükselmesidir. Bu durum olumlu ebeveyn tutumlarının yalnızca problem davranışların azalmasında değil aynı zamanda ergenlerin sosyal uyumlarının gelişmesinde de etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde yakınlık-sıcaklık, destek ve sınır koymanın birlikte bulunmasının, ergenlerin duygusal ve davranışsal gelişimi açısından koruyucu bir işlev gördüğüne işaret etmektedir. Demokratik tutumlar, ergenin bireysel kimliğini desteklerken aynı zamanda sosyal ilişkilerini yapılandırmasına da yardımcı olabilir.

Bostan (1993) da benzer şekilde ana-babanın demokratik tutumlarının 14-16 yaş grubu ergenlerin kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyini olumlu yönde etkilediğini; otoriter ve ilgisiz tutumların ise ergenlerin uyum düzeyini olumsuz yönde etkilediğini saptamıştır. Savi (2008) tarafından yapılan çalışmada da ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algıları ile anne-baba algıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre anne-babaların ergenlerde algıladıkları davranış sorunları arttıkça ergenlerin kendilerinde algıladıkları davranış sorunlarında da artış olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra anne ve babaların ergenlerde algıladıkları davranış sorunları puan ortalamaları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Otoriter ve ilgisiz tutum sergileyen anne-babaya sahip olan ergenlerin daha fazla saldırganlık tutumu içinde olduğu, demokratik anne-baba tutumları ile ergenlerin saldırganlığı arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu, otoriter ve ilgisiz tutum ile ise negatif yönde zayıf bir ilişki bulunduğu Yıldız ve Erci (2011) tarafından ortaya konmuştur. Bu bulgular, ebeveyn tutumlarının yalnızca duygusal ve davranışsal sorunlarla değil aynı zamanda ergenin sosyal davranış örüntüsü ve kişilerarası etkileşimleriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Teichman ve Kefir (2000), Kerr, Lopez, Olson ve Sameroff (2004), Aunola ve Nurmi (2005), Sertbaş (2006), Kwon (2007), Taner Derman ve Başal (2013), Halgunseth, Perkins, Lippold ve Nix (2013), Sarı ve Özkan (2016) ile Kulakcı Altıntaş ve Ayaz

Alkaya (2018) gibi birçok çalışmada da anne-baba tutumlarının çocuklardaki davranış problemleri üzerine etkili olduğu ve aile içindeki olumsuz faktörlerin çocuklarda davranış problemlerine yol açtığı saptanmıştır.

Tüm bu çalışmalardan farklı olarak Kaya (2003), anne-baba tutumları ile çocuklardaki davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Bu farklılık, araştırma çalışma grubu, ölçme araçlarındaki farklılıklar ya da bağlamsal değişkenlerden kaynaklanıyor olabilir. Elde edilen bu bulgular, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algıları ile davranış problemleri arasındaki belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak yürütülen bu çalışmada, ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algılarının, ergenlerin davranış sorunları ve sosyal uyumları üzerinde önemli etkiler yarattığı görülmektedir. Alanyazın taramalarında da bu değişkenlerin benzer şekilde çocuk ve ergenlerin davranış problemleriyle ilişkili olduğu yönünde bulgulara rastlanmakta ve ebeveyn tutumlarının ergenlerin davranış problemleri üzerindeki belirleyici etkileri sıkça belirtilmektedir. Bu yönüyle elde edilen bulgular, mevcut alanyazını destekler nitelikte olup özellikle otoriter, ilgisiz ya da aşırı kontrolcü tutumların problem davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabileceğini ve bununla beraber demokratik, destekleyici tutumların ise hem bireysel hem de sosyal gelişimi olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla ergenlik döneminde sergilenen davranış problemlerinin anlaşılması ve önlenmesi açısından ebeveyn tutumlarının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

5.2. Öneriler

Okullardaki rehberlik servisleri aracılığıyla hem öğrencilere hem de velilere yönelik seminer, bireysel danışmanlık vb. aracılığıyla olumlu ebeveyn tutumları ve aile içi iletişimi geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.

Araştırmaların bulgularında babaların yaşı ile ergenlerin davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babaların daha aktif bir ebeveyn rolü üstlenmeleri için baba destek programları ve projeleri yapılabilir.

Düşük gelirli ailelerde kontrolcü ve otoriter ebeveynlik eğilimlerinin daha baskın olabileceği dikkate alınarak bu gruplara yönelik sosyal destek ve psikolojik danışmanlık hizmetleri sunulabilir.

Kız ve erkek ergenlerin ebeveyn tutumlarını farklı algılaması, toplumsal cinsiyet rollerinin aile içi durumlara yansımış olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle ebeveynlere yönelik toplumsal cinsiyet eğitimleri ve farkındalık çalışmalarıyla cinsiyete dayalı farklı beklenti ve tutumların azaltılması amaçlanabilir.

Elde edilen bulgular, kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve denetleyici ebeveyn tutumlarının ergenlerdeki davranışsal ve duygusal güçlükleri azalttığını ortaya koymuştur. Bu doğrultuda ebeveyn tutumlarının bu yönleri üzerinde yoğunlaşan aile temelli koruyucu ve önleyici programlar uygulanabilir.

Araştırmada yer alan ergenlerin genel güçlük puanlarının düşük düzeyde olması uygun aile ortamlarının koruyucu bir faktör olarak etkili olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle aile ortamını destekleyici sosyal politikalar geliştirilerek ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye daha elverişli koşullara sahip olması sağlanabilir.

6. KAYNAKLAR

Akan Gürpınar, A. (2001). 7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ile Benlik Saygısı İlişkisi. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Akan, Y. (2020). Ergen Öğrencilerinin Arkadaş Kıskançlığı, Özyeterlik ve Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Conference: International Pegem Conference On Education/Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi/16-19 Eylül 2020at: Diyarbakır.*

Akbal Karaca, Z. A. (2023). Okul Öncesi Dönemde Çocukların Davranış Problemleri ile Akran Kabul Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Akçalı, N. (2022). Çocukluk Çağı Ruhsal. *Çocuk ve Hastane*, 273.

Akçınar, B. & Baydar, N. (2018). Erken Çocuklukta Anne Davranışlarının Dışsallaştırma Davranış Problemleri ile İlişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 454-470.

Akgül, Ö.(2020). Okul Öncesi Dönemi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolünün Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Akıncı Demirbaş, E.(2018). *Çocuk ve Okul* Fırat, M.& Kaya Bağdaş, Ç.(Ed.) *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Eğiten Kitap, Ankara.

Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.

Akyol Ardınc, Ü., Ercan, E. S.& Durak, S. (2023). *Davranım Bozukluğu*. Pekcanlar Akay, A.& Ercan, E.S.(Ed.), *Çocuk ve Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği.

Alick, C. L., Maguire, R. L., Murphy, S. K., Fuemmeler, B. F., Hoyo, C., & House, J. S. (2021). Periconceptional Maternal Diet Characterized by High Glycemic Loading Is Associated with Offspring Behavior in NEST. *Nutrients*, 13(9), 3180. <https://doi.org/10.3390/nu13093180>

Amerikan Psikiyatri Birliği (2022). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskı (Dsm V), Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*, Çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

Amiri, S., Fakhari, A., Maheri, M., & Mohammadpoor Asl, A. (2010). Attention Deficit/Hyperactivity Disorder in Primary School Children Of Tabriz, North-West Iran. *Paediatric and perinatal epidemiology*, 24(6), 597-601. <https://doi.org/10.1111/j.1365-3016.2010.01145.x>

Anderson, P., Doyle, L. W., & Victorian Infant Collaborative Study Group (2003). Neurobehavioral Outcomes Of School-Age Children Born Extremely Low Birth Weight

or Very Preterm in The 1990s. *Jama*, 289(24), 3264-3272.
<https://doi.org/10.1001/Jama.289.24.3264>

Andrade, B. F., Browne, D. T., & Tannock, R. (2014). Prosocial Skills Maybe Necessary for Better Peer Functioning in Children with Symptoms of Disruptive Behavior Disorders. *Peerj*, 2, E487. <https://doi.org/10.7717/Peerj.487>

Aras, E. (2018). *Özel Durumlarda Çocuk Ruh Sağlığı*. Fırat, M.& Kaya Bağdaş, Ç.(Ed.) *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Eğiten Kitap, Ankara.

Arı, F. P. (2018). Somatik Belirti ve İlişkili Bozukluğu Olan Çocukların Aleksitimi Düzeyleri, Güçlükleri, Baş Etme Becerileri ve Aile İşlevselliği. [Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Arman, A. R. (2018). Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu ve Davranım Bozukluğunda İzlem ve Süreç, Prognostik Faktörler ve Erken Tedavinin Etkisi. *Turkiye Klinikleri Child Psychiatry Special Topics*, 5(1), 76-81.

Arman, A. R. (2018). Okul Yaşamında Ergen ve Sorunları. *Turkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*, 4(2), 153-158.

Arslan, G., & Balkıs, M. (2014). Ergenlikte Görülen Problem Davranışlar ve Aile Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 1(1), 11-23. <https://doi.org/10.33710/sduijes.223840>

Arslan, H., & Öğretir Özçelik, A. D. (2020). 3-5 Yaş Arası Çocukların Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 18-30.

Ashford, J., Van Lier, P. A., Timmermans, M., Cuijpers, P., & Koot, H. M. (2008). Prenatal Smoking and Internalizing and Externalizing Problems in Children Studied From Childhood to Late Adolescence. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 47(7), 779-787. <https://doi.org/10.1097/Chi.0b013e318172eefb>

Aslan, M. (2009). 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişsel İşlemler ile Uyum ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Atay, M. R. (2020). Çocuklarda Uyum Sorunları ve Psikolojik Danışma “Ergenlik Dönemi ve Yalan Söyleme Davranışı”. [Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The Role Of Parenting Styles in Children's Problem Behavior. *Child Development*, 76(6), 1144–1159. <https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.2005.00841.X>

Aunola, K., Stattin, H., & Nurmi, J. E. (2000). Parenting Styles and Adolescents' Achievement Strategies. *Journal of Adolescence*, 23(2), 205-222. <https://doi.org/10.1006/Jado.2000.0308>

Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.

Ayanoğlu, M. (2018). *Aile ve Çocuk Ruh Sağlığı*. Fırat, M. & Kaya Bağdaş, Ç. (Ed.) *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Eğiten Kitap, Ankara.

Aydın, P. C., Güngör, B. B., & Gülseren, L. (2012). Kleptomani Tedavisinde Naltrekson: Bir Olgu Sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(4), 284-6.

Aydoğan Arslan S. (2017). Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantısı ve Bazı Demografik Özellikleri ile Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).

Aynacı, C. (2020). Lise Öğrencilerinde Anne-Baba-Ergen İlişkilerinin Benlik Saygısı ve Davranış Problemlerine Etkisinin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Aynacı, C., & Kutlu, İ. (2022). Ergenlikte Ebeveyn İlişkileri ve Davranış Problemleri Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Turkish Studies-Social Sciences*, 17(6).

Azman, Ö., Mauz, E., Reitzle, M., Geene, R., Hölling, H., & Rattay, P. (2021). Associations between Parenting Style and Mental Health in Children and Adolescents Aged 11–17 Years: Results of the KiGGS Cohort Study (Second Follow-Up). *Children*, 8(8), 672. <https://doi.org/10.3390/children8080672>

Bahadır, N. (2019). Kredi ve Yurtlar Kurumu'nda Kalan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Bakırcıoğlu, R. (2015). *Ruh Sağlığı*. Anı Yayıncılık.

Balcıoğlu, İ. (2001). Stres, Gençlik, Kentleşme, Şiddet. *Yeni Symposium*, 39(1): 49-56.

Balcıoğlu, İ. (2017). *Psikiyatri Dışı Branşlarda Karşılaşılan Psikozlar*.

Barbaroğlu, A. (2018). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*, Vize Yayıncılık, Ankara.

Battal, Ş. (2023). Dışsallaştırılmış Davranışların Değerlendirilmesinde Öğretmenlerin Nedensel Yüklemelerinin ve Beklentilerinin Öğretmen-Çocuk İlişkisindeki Rolü. [Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Bauman, L. J., Drotar, D., Leventhal, J. M., Perrin, E. C., & Pless, I. B. (1997). A Review of Psychosocial Interventions for Children with Chronic Health Conditions. *Pediatrics*, 100(2 Pt 1), 244–251. <https://doi.org/10.1542/Peds.100.2.244>

Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>

Baumrind, D. (1997). The Discipline Encounter: Contemporary Issues. *Aggression And Violent Behavior*, 2, 321-335.

Bayhan, P. & Işıtan, S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. *Aile ve Toplum*, 5(20).

Bayram, F., & Gündüz, B. (2021). Ergenlerde Ebeveynleşmenin Algılanan Yararı ile Anne-Baba ve Kardeş İlişkileri. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 16(3).

Boivin, J., Rice, F., Hay, D., Harold, G., Lewis, A., van den Bree, M. M., & Thapar, A. (2009). Associations Between Maternal Older Age, Family Environment and Parent and Child Wellbeing in Families Using Assisted Reproductive Techniques to Conceive. *Social science & medicine* (1982), 68(11), 1948-1955. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.02.036>

Bostan, S. (1993). 14-16 Yaş Ergenlerinin Uyum Düzeylerinin ve Ana-Baba Tutumlarının İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Bozbay, N. (2024). *Gebelikte Teratojen Maruziyetinin Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi*. Haspolat, Y. K. & Gündüz, R. (Ed.). *Gebelik ve Çocuk Ruh Sağlığı*, Orient Yayınları.

Bozkurt, İ. (2021). Sosyal Medya Bağımlılık Düzeyi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Bradley-Geist, J. C., & Ol-Son-Buchanan, J. B. (2014). Helicopter Parents: an Examination of the Correlates of Over-Parenting of College Students. *Education + Training*, 56, 314-328. <https://doi.org/10.1108/Et-10-2012-0096>

Brophy, J.(1996). “*Working With Shy Or Withdrawn Students*”. Ed402070.

Brummelte, S., & Galea, L. A. (2016). Postpartum Depression: Etiology, Treatment and Consequences for Maternal Care. *Hormones and Behavior*, 77,153-166. <https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2015.08.008>

Burgaz Uskan, S. & Bozkuş, T. (2019). Eğitimde Oyunun Yeri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-131.

Can Aydın, A. B., Aydın, A.B., Dönmez, M. İ., Ziyilan, H. O., Oktar, T., Ercan., & Yavuz, M. (2024). Impact of the Age at Distal Hypospadias Surgery on Behavioral Problems, Somatic Symptoms and Irritability Levels in Children. *Journal of Pediatric Surgery*, 59(6), 1163-1169. <https://doi.org/10.1016/j.jpedsurg.2023.10.063>

Ceylan, Ö. (2017). Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki: Okul Öncesi Örneği. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

- Chiappedi, M. (2023). Recent Advances in Child And Adolescent Psychiatry. *Mdpi - Multidisciplinary Digital Publishing Institute*. <https://doi.org/10.3390/Books978-3-0365-6872-0>
- Cihangir Çankaya, Z. (2009). Öğretmen Adaylarında Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve İyi Olma. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 7(3), 691-711.
- Clark, M. S., Jansen, K. L., & Cloy, J. A. (2012). Treatment of Childhood and Adolescent Depression. *American Family Physician*, 86(5), 442-448.
- Concina, E., Frate, S. & Biasutti, M. (2024). Secondary School Teachers' Beliefs and Needs About Hikikomori and Social Withdrawn Students. *International Journal Of Educational Management*, 38(2), 317-332.
- Crawley, S. A., Caporino, N. E., Birmaher, B., Ginsburg, G., Piacentini, J., Albano, A. M., Sherrill, J., Sakolsky, D., Compton, S. N., Rynn, M., McCracken, J., Gosch, E., Keeton, C., March, J., Walkup, J. T., & Kendall, P. C. (2014). Somatic Complaints in Anxious Youth. *Child Psychiatry and Human Development*, 45(4), 398-407. <https://doi.org/10.1007/s10578-013-0410-x>
- Çakar, F. S. (2018). Yaşam dönemleri ve Uyum Sorunları. *Pegem Atf İndeksi*, 001-478.
- Çalıyurt, O. (2009). Kleptomani. *Türkiye Klinikleri Psychiatry-Special Topics*, 2(1), 46-56.
- Çankırılı, A. (2014). Sorunlarıyla Çözümleriyle Ergenlik Çağı. Uğurböceği Yayınları.
- Çimen Sertbaş (2006). İlköğretim Öğrencilerinde Davranış Problemleri ve Yordayan Değişkenler. [Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Da Luz Vale Dias M. & Sepanas Berardo, C. (2019). Parental Attitudes' Perceptions and Adolescents Behaviour Problems. *INFAD*, 2(2), 135-146. <https://doi.org/10.17060/İjodaep.2019.N2.V2.1749>
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Demir, H. N. (2006). 7-9 Yaş Grubu Çocukların Genel Yetenek ve Dil Gelişimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Demir, K., & Yılmaz, K. (2018). Yönetim ve Eğitim Yönetimi Kuramları. *Ankara: Pegem Akademi*.
- Demir, Y. & Kumcağız, H. (2015). Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimleri ve Şiddete Eğilimleri. *Journal of Turkish Studies*
- DiPietro, J. A., Novak, M. F., Costigan, K. A., Atella, L. D., & Reusing, S. P. (2006). Maternal Psychological Distress During Pregnancy in Relation to Child Development at

Age Two. *Child Development*, 77(3), 573-587. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00891.x>

Doğru, D.(2017). Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Eş Seçme Stratejileri ve Evlilik Tutumu ile İlişkisi. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., & Fraleigh, M. J. (1987). The Relation of Parenting Style to Adolescent School Performance. *Child Development*, 58(5), 1244-1257. <https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.1987.Tb01455.X>

Durak, E.Ş. (2017). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Aydoğan, Y. & Gültekin Akduman, G. (Ed.) *Çocuk Ruh Sağlığı*.

Durmuş, A. (2005). *Ergenlik Dönemi*. Nesil Yayınları.

Durmuş, E. (2007). Utangaç Olan ve Olmayan Algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 243-268.

Dursun, A. (2010). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H., & Guthrie, I. K. (2001). The Relations of Regulation and Emotionality to Children's Externalizing and Internalizing Problem Behavior. *Child Development*, 72(4), 1112-1134. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00337>

Ekşi, H., Barış, Ş., & Demir, İ. (2020). Ergenlerde Helikopter Ebeveyn Tutumu, Şişirilmiş Benlik: Duygusal Özerklik, Sosyal Kaygı Değişkenlerinin Aracı Etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Armağan Sayısı), 83-100. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.627884>

Engin, A. O., Calapoğlu, M., Seven, M. A., & Yörük, A. K. (2008). Davranışlarımızın Genetik ve Çevresel Boyutları. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 37-56.

Ercan, L. (2002). Ergenlik Döneminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 47.

Ercoskun, M. H., & Nalçacı, A. (2005). Öğretimde Psikolojik İhtiyaçların Yeri ve Önemi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 353-370.

Erdem, A. R. (1997). İçerik Kuramları ve Eğitim Yönetimine Katkıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 68-76.

Erginoğlu, E. S. (2015). Kardeş İlişkileri, Anne-Baba Tutumları, Davranış ve Uyum Problemlerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Eroğlu, K., Odacı, H. (2019). Ortaokul Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Anksiyete Düzeyleri ile Benlik Saygıları, Anne-Baba Tutumları, Mükemmeliyetçilik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 26(3), 108-115.

Eroğlu, M. (2014). 0-6 Yaş Arası Çocuğa Sahip Anne Babaların Sosyo Ekonomik Durumlarının ve Benlik Saygılarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisi. [Yüksek Lisans Tezi. Toros Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Erözkan, A. (2012). Ergenlerde Kaygı Duyarlığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*.

Ersanlı, K. & Koçyiğit, M. (2013). Ait Olma Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri. *Turkish Studies*, 8(12), 751-764.

Ersoy, E. (2015). Ergenlerin Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Algılarının Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 3 (5), 165-176.

Erten, H. (2012). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri, Akran İlişkileri ve Okula Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İzlenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Erzeybek, B. (2015). Anne-Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları. [Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Estévez, E., Jiménez, T. I., & Moreno, D. (2018). Aggressive Behavior in Adolescence As A Predictor Of Personal, Family, and School Adjustment Problems. *Psicothema*, 30(1), 66-73. <https://doi.org/10.7334/psicothema2016.294>

Evrensel, A., Alparslan, S., & Yorbik, O. (2015). Birth Order in Children Diagnosed with Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 69-74.

Ezgin, F. (2018). *Uyum ve Davranış Problemi Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Değer Algılarına İlişkin Görüşleri*. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Fergusson, D. M., & Woodward, L. J. (1999). Maternal Age and Educational and Psychosocial Outcomes in Early Adulthood. *Journal Of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 40(3), 479-489.

Filiz, A., & Doğan, A. (2023). Beliren Yetişkinlik Döneminde Helikopter Ebeveynlik: Öz-Belirleme Kuramı Çerçevesinden Bir İnceleme.

Francis, D. D., Diorio, J., Plotsky, P. M., & Meaney, M. J. (2002). Environmental Enrichment Reverses The Effects of Maternal Separation on Stress Reactivity. *The Journal of Neuroscience: The Official Journal of the Society for Neuroscience*, 22(18), 7840-7843. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.22-18-07840.2002>

- Freeze, M. K., Burke, A., & Vorster, A. C. (2014). The Role of Parental Style in the Conduct Disorders: A Comparison Between Adolescent Boys with and Without Conduct Disorder. *Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 26(1), 63-73. <https://doi.org/10.2989/17280583.2013.865627>
- Freyd, M. (1924). Introverts and Extroverts. *Psychological review*, 31(1), 74. <https://doi.org/10.1037/h0075875>
- Friedson, M. (2016). Authoritarian Parenting Attitudes and Social Origin: The Multigenerational Relationship of Socioeconomic Position to Childrearing Values. *Child Abuse & Neglect*, 51, 263-275.
- Ganaprakasam, C., Davaidass, K. S., & Muniandy, S. C. (2018). Helicopter Parenting and Psychological Consequences Among Adolescent. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 8(6), 378-382.
- Ghanizadeh, A., Abotorabi-Zarchi, M., Mohammadi, M. R., & Firoozabadi, A. (2012). Birth Order and Sibling Gender Ratio of a Clinical Sample of Children and Adolescents Diagnosed with Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Iranian Journal Of Psychiatry*, 7(3), 109-113.
- Gızır, C. (2007). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Girişken, N. (2010). Çocuk Eğitiminde Ailenin Etkisi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5(2-3).
- Glover, V. (2011). Annual Research Review: Prenatal Stress and the Origins of Psychopathology: An Evolutionary Perspective. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 52(4), 356-367. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02371.x>
- Gültekin Akduman, G. (2015). *Çocukluk Döneminde Ruhsal Sorunlar*. Güngör Aytaç, A. (Ed.), *Ruh Sağlığı*.
- Halgunseth, L. C., Perkins, D. F., Lippold, M. A., & Nix, R. L. (2013). Delinquent-Oriented Attitudes Mediate the Relation Between Parental Inconsistent Discipline and Early Adolescent Behavior. *Journal of Family Psychology*, 27(2), 293-302. <https://doi.org/10.1037/a0031962>
- Helland, S. S., Røysamb, E., Brandlistuen, R. E., Melby-Lervåg, M., & Gustavson, K. (2020). A Common Family Factor Underlying Language Difficulties and Internalizing Problems: Findings From a Population-Based Sibling Study. *Journal of Learning Disabilities*, 53(5), 399-409. <https://doi.org/10.1177/0022219420911634>
- Hendekci, A. ve Gök Uğur, H. (2021). Ergenlik Dönemi İçinde Bulunanların Riskli Sağlık Davranışları, Anne Baba Ergen İlişkileri ve Etkileyen Etmenler. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2), 134-146. <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.842248>

Hills, P., & Argyle, M. (2001). Happiness, İntroversion–Extraversion and Happy İntroverts. *Personality and Individual Differences*, 30(4), 595-608.

Hur Y. M. (2015). Genetic and Environmental Etiology of the Relationship Between Childhood Hyperactivity/İnattention and Conduct Problems in a South Korean Twin Sample. *Twin Research And Human Genetics : The Official Journal of the International Society for Twin Studies*, 18(3), 290-297. <https://doi.org/10.1017/Thg.2015.26>

İlhan, L. (2010). Çocuklarda Nevrotik Sorun Düzeyleri ve Badminton Eğitimi İlişkinine Yönelik Bir Araştırma. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 137-145.

İnal Emiroğlu F. N. & Akay A. P. (2008). Kronik Hastalıklar, Hastaneye Yatış ve Çocuk. *DEU Tıp Dergisi*. 22(2):99-105.

Jessor, R. (1991). Risk Behavior in Adolescence: A Psychosocial Framework for Understanding and Action. *Journal Of Adolescent Health*. 12(8). 597- 605.

Kadal, Z. A. (2019). 5-6 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ile Anne-Baba İlgili Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kaplan, B., & Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(1), 20-49. <https://doi.org/10.7816/Nesne-01-01-02>

Kaya A. M. (2022). Farklı Kültürlerdeki Anne ve Babaların Çocuk Tutumlarının Değerlendirilmesi. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(18), 208-225.

Kaya, E. ve Sarı, İ. (2016). Liselerdeki Temel Psikolojik Sorunların Memnuniyetinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 9 (44), 941-942.

Kaya, İ. (2003). Evlilik Uyumu ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Rolü. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kaymak Özmen, S. (2013). Anne-Baba Eğitimi Programının Çocuklardaki Davranış Sorunları ve Anne-Babaların Depresyon Düzeylerine Etkisi. *Education & Science / Eğitim ve Bilim*, 38(167), 98-113.

Kayrak, M. E., Çaplı, M., Aksakallı, G., Karaaziz, M. (2023). Kıskançlık Duygusu ile İlgili Bir Derleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(3), 1079-1090. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1071433>

Kekeç, A. N. (2019). Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kemahlı, H. P. (2014). Çeşitli Zekâ Düzeylerine Sahip İlkokul Öğrencilerinin Davranış Problemleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kerr, D. C., Lopez, N. L., Olson, S. L., & Sameroff, A. J. (2004). Parental Discipline and Externalizing Behavior Problems in Early Childhood: the Roles Of Moral Regulation and Child Gender. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 32(4), 369-383. <https://doi.org/10.1023/B:Jacp.0000030291.72775.96>

Keshavarzi, Z., Bajoghli, H., Mohamadi, M. R., Holsboer-Trachsler, E., & Brand, S. (2014). Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Children is Found to be Related to the Occurrence of ADHD in Siblings and the Male Gender, but not to Birth Order, When Compared to Healthy Controls. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 18(4), 272-279. <https://doi.org/10.3109/13651501.2014.957704>

Kesici, Ş. (2007). Şube Rehber Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Rehberlik ve Danışma İhtiyaçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), 365-383.

Keskin, G., & Çam, O. (2008). Ergenlerin Ruhsal Durumları ve Anne Baba Tutumları ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anadolu psikiyatri dergisi*, 9(3), 139.

Klein, E. R., Ruiz, C. E., Morales, K., & Stanley, P. (2019). Variations in Parent and Teacher Ratings of Internalizing, Externalizing, Adaptive Skills, and Behavioral Symptoms in Children with Selective Mutism. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(21), 4070. <https://doi.org/10.3390/ijerph16214070>

Kolburan, G., Comert, I. T., Narter, M. ve Isozen, H. (2012). Ergenlerde Cinsiyete Göre Ebeveyn Tutum Algısı. *Procedia-Sosyal ve Davranış Bilimleri* , 47 , 1299-1304.

Kulakcı Altıntaş, H., & Ayaz Alkaya, S. (2018). Parental Attitudes Perceived by Adolescents, and Their Tendency for Violence and Affecting Factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(1), 200-216. <https://doi.org/10.1177/0886260518807909>

Küçükdağ, M. (2024) *Prematürtenin Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi*. Haspolat, Y. K. & Gündüz, R. (Ed.). *Gebelik ve Çocuk Ruh Sağlığı*, Orient Yayınları.

Lasota, A., & Kobylarczyk, M. (2020). Empathy as a Mediator Between Parental Attitudes and Adolescents' Aggressive Behaviour. *Psychologia rozwojowa*, 25(3), 47.

Lee, Y. A., & Goto, Y. (2013). The Effects of Prenatal and Postnatal Environmental Interaction: Prenatal Environmental Adaptation Hypothesis. *Journal of physiology, Paris*, 107(6), 483-492. <https://doi.org/10.1016/j.jphysparis.2013.04.007>

LeMoyne, T., & Buchanan, T. (2011). Does “Hovering” Matter? Helicopter Parenting and its Effect on Well-Being. *Sociological Spectrum*, 31(4), 399-418.

Li, X., Lam, C. B., & Chung, K. K. H. (2024). Child Behavioral Problems and Parental Adjustment: Family, Interparental, and Parent-Child Processes as Simultaneous Mediators. *The American Journal Of Orthopsychiatry*, 94(6), 714-723. <https://doi.org/10.1037/ort0000757>

Maina, G., Mauri, M. ve Rossi, A. (2016). Kaygı ve Depresyon. *Psikopatoloji Dergisi* , 22 (4), 236-250.

Maybery, D., Reupert, A., Goodyear, M., Ritchie, R., & Brann, P. (2009). Investigating the Strengths and Difficulties of Children From Families with a Parental Mental Illness. *Australian E-Journal for the Advancement of Mental Health*, 8(2), 165-174. <https://doi.org/10.5172/jamh.8.2.165>

McDonald, K. L., Baden, R. E., & Lochman, J. E. (2013). Parenting Influences on the Social Goals of Aggressive Children. *Applied Developmental Science*, 17(1), 29-38. <https://doi.org/10.1080/10888691.2013.748423>

Mızrakçı, Ş. (1994). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri Kendi Yetiştiriliş Tarzları Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları. [Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Uyumsuz Çocuklar.

Moss, K. M., Loxton, D., & Mishra, G. D. (2023). Does Timing Matter? Associations Between Intimate Partner Violence Across the Early Life Course and Internalizing and Externalizing Behavior in Children. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(19-20), 10566-10587. <https://doi.org/10.1177/08862605231174505>

Murat, R. (2013). *Ergenlik Rehberi*. Eşik Yayınları.

Nath, S., Russell, G., Kuyken, W., Psychogiou, L., & Ford, T. (2016). Does Father-Child Conflict Mediate the Association Between Fathers' Postnatal Depressive Symptoms and Children's Adjustment Problems at 7 Years Old?. *Psychological Medicine*, 46(8), 1719-1733. <https://doi.org/10.1017/S0033291716000234>

Osman, S.R., Khalaf, S., Omar, M.S., & Ismail, T.A. (2019). Behavioral and Emotional Problems among Adolescent Students. *Journal of High Institute of Public Health*.

Öğretir Özçelik, A. D. (2015). *Özel Durumlarda Çocuk Ruh Sağlığı*. Güngör Aytar, A. (Ed.), *Ruh Sağlığı*.

- Özaslan, H & Güral, M. (2017). *Okul ve Çocuk*. Aydoğan, Y. & Gültekin Akduman, G. (Ed.) *Çocuk Ruh Sağlığı*.
- Özbey, S. (2017). *Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleri*. Aydoğan, Y. & Gültekin Akduman, G. (Ed.) *Çocuk Ruh Sağlığı*.
- Özcan, H. (1996). İlkokul Öğrencilerinin Özgüvenleri, Akademik Başarıları ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler. [Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Özdemir, S., & Erdem, R. (2020). Akademinin Yeşil Gözlü Canavarı: Kıskançlığın Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma. *Nitel Sosyal Bilimler*, 2(1), 19-39.
- Özdemir, Y., & Çok, F. (2011). Ergenlikte Özerklik Gelişimi. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(36).
- Özer, İ. (2019). Öznel İyi Oluşu Arttırma Programının, Zararlı Alışkanlıkları Olan Ergenlerin Öznel ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. [Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Öztürk, Y. E., & Kırac, R. (2019). Sağlık ve Hastalık. *Scientific Developments*, 382(389), 26-34.
- Özyürek, A. (2017). *Çocuk ve Aile İçi İlişkileri*. Aydoğan, Y. & Gültekin Akduman, G. (Ed.) *Çocuk Ruh Sağlığı*.
- Özyürek, A., & Özkan, İ. (2015). Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport (Intjscs)*.
- Özyürek, A., & Özkan, İ. (2015). Ergenlerin Okula Yönelik Öfke Düzeyleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 280-296. <https://doi.org/10.17240/Aibuefd.2015.15.2-5000161324>
- Özyürek, A., & Şahin, F. T. (2005). 5 ve 6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Polga, N., Macul Ferreira de Barros, P., Farhat, L. C., de Almeida, K. M., Bloch, M. H., & Lafer, B. (2022). Parental Age and the Risk of Bipolar Disorder in the Offspring: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 145(6), 568-577. <https://doi.org/10.1111/acps.13418>
- Rahimah, R., & Koto, I. (2022). Implications of Parenting Patterns in the Development of Early Childhood Social Attitudes. *International Journal Reglement & Society (Ijrs)*, 3(2), 129-133.

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). The Darker and Brighter Sides of Human Existence: Basic Psychological Needs as a Unifying Concept. *Psychological Inquiry*, 11, 319-338.

Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Sarı, T. ve Özkan, I. (2016). Ergenlerin Öznel İyi Oluşları ile Algılanan Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 29 (2), 155.

Sarp, N.(1993). 16 Yaş Gençlerinde Görülen Uyumsuz Davranışlarla, Sosyo Ekonomik Düzey ve Cinsiyet İlişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(3).

Savi, F. (2008). 12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi].

Sayal, B. (2017). Anne Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Sorunları ile İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Saygılı, S. (2002). *Ergenlik Sorunları*. Elit Yayınları.

Seligman, L. (1999). “Conduct Disorder in Children and Adölesan”. *Journal of Mental Health Counseling*. c.21, s.3, ss.229.

Septani, U., & Kurniawan, H. (2022). Model of Democratic Parenting in Family Education. *In International Conference Of Early Childhood Education in Multiperspectives* (Pp. 325-330).

Serdengeçti, N. (2024). İntrauterin Gelişme Geriliğinin Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi. Haspolat, Y. K. & Gündüz, R. (Ed.). *Gebelik ve Çocuk Ruh Sağlığı*, Orient Yayınları.

Sertbaş, N. (2006). İlköğretim Öğrencilerinde Davranış Problemleri ve Yordayan Değişkenler. [Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Sertelin, Ç. (2003). Ebeveyn Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapısı ve Aile Kapasitesi İle İlişkisi/ Ebeveynlik Stilleri, Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişkiler. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Seven, S.(2015). *Ruh Sağlığı*. Pegem Akademi, Ankara.

Sezer, Y. Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.

Shaikh, E. A., & Shinde, V. R. (2018). Gender Differences in Internalized and Externalized Behavioral Problems Among School Going Children. *Indian Journal of Health & Wellbeing*, 9(4), 584-589.

Sharp, H., Hill, J., Hellier, J., & Pickles, A. (2015). Maternal Antenatal Anxiety, Postnatal Stroking and Emotional Problems in Children: Outcomes Predicted From Pre- And

Postnatal Programming Hypotheses. *Psychological Medicine*, 45(2), 269-283.
<https://doi.org/10.1017/S0033291714001342>

Shields, J. (1976). Heredity and Environment. *In a Textbook of Human Psychology* (145-160). Dordrecht: Springer Netherlands.

Sofrona, E., & Giannakopoulos, G. (2024). The Impact of Parental Depressive, Anxiety, and Stress Symptoms on Adolescents' Mental Health and Quality of Life: The Moderating Role of Parental Rejection. *Children*, 11(11), 1361.
<https://doi.org/10.3390/children11111361>

Soyka, M., Naber, G., & Völcker, A. (1991). Prevalence of Delusional Jealousy in Different Psychiatric Disorders: An Analysis of 93 Cases. *British Journal of Psychiatry*, 158(4), 549-553. doi:10.1192/bjp.158.4.549

Soysaldı, H. M. (2007). Gençliğimizi Tehdit Eden Zararlı Alışkanlıklar: Sigara, Alkol ve Uyuşturucu. *Humanities Sciences*, 2(2), 80-101. <https://doi.org/10.12739/10.12739>

Steinberg, L. (2018). *Fırsatlar Dönemi Olarak Ergenlik Yeni Ergenlik Biliminden Dersler*. Imge Kitabevi Yayınları.

Sudhinaraset, M., Wigglesworth, C., & Takeuchi, D. T. (2016). Social and Cultural Contexts of Alcohol Use: Influences in a Social-Ecological Framework. *Alcohol research : current reviews*, 38(1), 35-45.

Şanver, T.M & Özvarış, Ş. B. (2023). Adölesan Dönemde Riskli Sağlık Davranışları: Ebeveyn, Okul, Akranların Rolü. *STED*. 2023;32(4):321-7.

Şengün, M. (2007). Ahlaki Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/23 201-221.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.23424>

Şireli, Ö., & Aysev Soykan, A. (2016). Depresyonu Olan Ergenlerin Anne-Baba Kabul-Red Algıları ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. *Anatolian Journal Of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(5).

Taner Derman, M., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.

Taşçı Eser, D., Liman, T., & Bilge, A. (2012). Kronik Hastalığı Olan Ergenlerin Öfke İfade Biçimleri. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(3), 116-120.

Teichman, M., & Kefir, E. (2000). The Effects of Perceived Parental Behaviors, Attitudes, and Substance-Use on Adolescent Attitudes Toward and Intent to Use Psychoactive Substances. *Journal of Drug Education*, 30(2), 193-204.
<https://doi.org/10.2190/6BPT-42KW-9CQY-TPKT>

Tezel Şahin, F., & Özyürek, A. (2008). 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.

Th'Eriault, R. L., Bernier, A. & Deneault, A. (2025). Maternal and Paternal Parenting Stress: Direct and Interactive Associations with Child Externalizing and Internalizing Behavior Problems. *Early Childhood Research Quarterly*, 71, 114-122. <https://doi.org/10.1016/J.Ecresq.2024.12.006>

Uluocak Ş., Gökulu G., Bilir O., Karacık N. E., Özbay D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet*. Paradigma Akademi.

Ülkü, S. (1978). Ergenlik Döneminde Arkadaşlık İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 2(11). <https://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5610>

Ünüvar. A.(2007). Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Ana-Baba Tutumları ile Kendine Saygı Düzeylerinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Vansteenkiste, M. and Ryan, R.M. (2013) On Psychological Growth and Vulnerability: Basic Psychological Need Satisfaction and Need Frustration as a Unifying Principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23, 263-280. <http://dx.doi.org/10.1037/a0032359>

Wang, C., Xia, Y., Li, W., Wilson, S. M., Bush, K., & Peterson, G. (2016). Parenting Behaviors, Adolescent Depressive Symptoms, and Problem Behavior: The Role of Self-Esteem and School Adjustment Difficulties Among Chinese Adolescents. *Journal of Family Issues*, 37(4), 520-542. <https://doi.org/10.1177/0192513X14542433>

Weist, M. D., Eber, L., Horner, R., Splett, J., Putnam, R., Barrett, S., Perales, K., Fairchild, A. J., & Hoover, S. (2018). Improving Multitiered Systems of Support for Students with “Internalizing” Emotional/Behavioral Problems. *Journal Of Positive Behavior Interventions*, 20(3), 172-184. <https://doi.org/10.1177/1098300717753832>

Whelley, P., Cash, R. E., Bryson, D. (2002). Mental health: More than not being ill. *The Education Digest*, 68(4).

Wied, M. (2012). The Moderating Role of Empathy in the Association Between Parental Support and Adolescent Aggressive and Delinquent Behavior. *Aggressive Behavior*.

Wray-Lake, L., & Flanagan, C. A. (2012). Parenting Practices and The Development of Adolescents' Social Trust. *Journal Of Adolescence*, 35(3), 549-560. <https://doi.org/10.1016/J.Adolescence.2011.09.006>

Yalçın, H., & Özdemir, E. (2021). Anne-Baba Tutumlarının Ergenlerdeki Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeylerine Etkisi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*(7), 229-248.

Yaşar Ekici, F., Arayıcı P., Dinleyici S. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Değer Düzeyleri ile Uzunluğunun Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişkisi. *1.Çocuk Gelişimi ve Nörolojisi Sempozyumu*, 221-262. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.

Yavuzer, H.(2016). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

Yıldırım, M. & Kılıç, F. (2023). Çocukta Uyum ve Davranış Problemlerine Yönelik Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi: Bir İhtiyaç Belirleme Çalışması. *Journal Of History School*.

Yıldız, E., & Erci, B. (2011). Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.

Yılmaz Ünal, S. & Deniz, Ü. (2016). Anne ve Öğretmen Görüşlerine Göre Uyum Sorunu Olan ve Olmayan Çocukların Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi (TÜBAD)*, 1(1).

Yılmaz, H. (2019). İyi Ebeveyn, Çocuğu İçin Her Zaman Her Şeyi Yapan Ebeveyn Değildir: Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği (Ahetö) Geliştirme Çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 3-31. <https://doi.org/10.24130/Eccd-Jecs.1967201931114>

Yılmaz, H. (2020). Aşırı Ebeveynliğin Olası Sonucu: Helikopter Ebeveynlik Tutumunun Ego Enflasyonunu Tahmin Etme Gücü. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* , 10 (2), 523-554. <https://doi.org/10.14527/Pegegog.2020.018>

Yılmaz, M., & Yar, D. (2021). Gebelik ve Postpartum Dönemde Kadın Ruh Sağlığı: Derleme Çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 93-100. <https://doi.org/10.46237/amusbfd.693233>

Yılmaz, R.(2024). *Gebelikte Anne Ruh Sağlığının Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi*. Haspolat, Y. K. & Gündüz, R. (Ed.). *Gebelik ve Çocuk Ruh Sağlığı*, Orient Yayınları.

Yılmaz, Y. (2007). Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yoldaş, C. ve Demircioğlu, H. (2022). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9(3), 553-572. <https://doi.org/10.21020/husbfd.1014137>

Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Özgür Yayınları.

Yumuş, M. (2013). Okul Öncesi Eğitimcilerin 36 - 72 Ay Aralığındaki Çocukların Davranış Problemleri ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi ve Başa Çıkma Stratejilerinin Belirlenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yücel, Y. (2013). Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının, Benlik Saygısı ve Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi. [Yüksek Lisans Tezi. Arel Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yüksek Usta, S. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemlerinin Anne-Çocuk ve Öğretmen Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yüksel, A., & Tambağ, H. (2021). Ergenlerin Şiddet Eğilim Düzeyleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Int J Acad Med Pharm*, 3(2), 110-114.

Yükselen, A. İ. (2015). Farklı Anne Baba Tutumları. *Ana Baba Okulu*, 39.

Yürümez, E. & Uğur, Ç. (2017). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Doğum Sırası ile İlişkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* : 24 (3).

Zhashikh, Y., Özdemir, E. D., & Özdemir, C. (2024). Beden Dilinin Yabancı Dil Olarak Türkçe Konuşma Becerisinin Gelişimine Etkisi: Kazakistan Örneği. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi*.



7. EKLER

EK 1: Meb Uygulama İzin Belgesi



Ünal Aysal Anadolu Lisesi Müdürlüğüne



Başvuru No: MEB.TT.2024.005014

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 758091

T.C. Kimlik No

Adı Soyadı: ZEHRA AKMAN

Araştırmanın Adı: 11-16 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Ünal Aysal Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak Birim: Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak İl: ANTALYA

Veri Toplama Aracının Başlığı: GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur), ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ, DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 27.11.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 27.11.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni ANTALYA İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

EK 2: Meb Uygulama İzin Belgesi



Kemer Anadolu Lisesi Mdrlgne



Başvuru No: MEB.TT.2024.005014

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 964288

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: ZEHRA AKMAN

Araştırmanın Adı: 11-16 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın rneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Kemer Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak Birim: Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak İl: ANTALYA

Veri Toplama Aracının Başlığı: GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur), ANNE-BABA TUTUM LÇEğİ, DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 27.11.2024

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 27.11.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni ANTALYA İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

EK 3: Meb Uygulama İzin Belgesi



Arslanbucak Ortaokulu Müdürlüğüne



Başvuru No: MEB.TT.2024.005014

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 703920

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: ZEHRA AKMAN

Araştırmanın Adı: 11-16 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Arslanbucak Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: ANTALYA

Veri Toplama Aracının Başlığı: GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur), ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ, DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 27.11.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 27.11.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni ANTALYA İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

EK 4: Meb Uygulama İzin Belgesi



Rukiye Koç Ortaokulu Müdürlüğüne



Başvuru No: MEB.TT.2024.005014

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 703899

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: ZEHRA AKMAN

Araştırmamanın Adı: 11-16 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmamanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmamanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Rukiye Koç Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: ANTALYA

Veri Toplama Aracının Başlığı: GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur), ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ, DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 27.11.2024

Araştırmamanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 27.11.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni ANTALYA İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ^{Ek-1}

Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanı Bilimsel Araştırma Etiği Kurul Kararı

TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI	KARAR TARİHİ
08	22	19.09.2024

Karar Numarası: 2024/17

Doç. Dr. Özge SAKARYALI'nın Danışmanlığını yaptığı Diğer Araştırmacılar Yüksek Lisans öğrencisi Zehra AKMAN'ın Araştırmanın yürütücüsü olduğu 29.08.2024 tarihli ve 202220 E. No'lu “**11-16 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi**” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına ait etik kurul başvurusunun görüşülmesi istemi.

Doç. Dr. Özge SAKARYALI'nın Danışmanlığını yaptığı Diğer Araştırmacılar Yüksek Lisans öğrencisi Zehra AKMAN'ın Araştırmanın yürütücüsü olduğu 29.08.2024 tarihli ve 202220 E. No'lu “**11-16 Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi**” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına ait etik kurul başvurusunun fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucaya ait olmak üzere araştırma süresince uygulanmasının **etik olarak uygun olduğuna** oybirliği ile karar verildi.**19.09.2024**

(e-imzalıdır)

Prof. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR
Kurul Başkanı

(Mazeretli)

Prof. Dr. Kamile DEMİR
(Kurul Başkan YRD.)

(e-imzalıdır)

Prof. Dr. Serdar BULUT
Üye

(e-imzalıdır)

Prof. Dr. Hamdi Alper GÜNGÖRMÜŞ
Üye

(Mazeretli)

Prof. Dr. Seymur AĞAZADE
Üye

(Mazeretli)

Prof. Dr. Süleyman Cem ŞAKTANLI
Üye

(e-imzalıdır)

Prof. Dr. Kemal VATANSEVER
Üye

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Zehra AKMAN

Eğitim Geçmişi:

Lisans: Uluslararası Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği (2018-2022)

Yüksek Lisans: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi (Tezli) (2023-2025)

Mesleki Deneyimler:

Okul Öncesi Öğretmeni (2022-2023)